

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav českých dějin

Diplomová práce

Bc. Miroslava Egrová

Jan Palacký (1830–1908): Vědec ve stínu slavného otce

Jan Palacký (1830–1908): The scientist in the shadow of a famous father

Praha 2019

Vedoucí práce: doc. PhDr. Magdaléna Pokorná, CSc.

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala všem, kteří mi pomáhali při vzniku této práce. Na prvním místě musím poděkovat doc. PhDr. Magdaléně Pokorné, CSc., která mě přivedla k danému tématu a za její ochotu, trpělivost, cenné rady a podněty při vedení mé práce. Děkuji vedoucímu LA PNP PhDr. Tomášovi Pavlíčkovi, Ph.D. za zpřístupnění potřebných archiválií. Vřelé dík patří paní Dorotě Lábusové z LA PNP za její vstřícnost a trpělivost po celou dobu mého výzkumu. Dále děkuji všem pracovníkům z LA PNP za jejich ochotu a pomoc při absolvování mé letní stáže.

Děkuji svým přátelům za jejich pochopení a trpělivost. Nesmím opomenout své rodiče a svoji sestru. Jim patří velký dík za jejich nekonečnou trpělivost a podporu během celého mého studia.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 28. dubna 2019

Miroslava Egrová

Abstrakt

Jan Palacký (1830–1908) byl prvním docentem geografie na pražské univerzitě a po jejím rozdělení také prvním profesorem geografie na české Karlo-Ferdinandově universitě. Jeho vědecká činnost trvala více než padesát let. Byl známý i v zahraničí a vzorným způsobem tak reprezentoval České království. Jeho rodina byla jednou z nejvýznamnějších rodin české historie. Jan Palacký nebyl tolik úspěšným politikem – jako jeho otec František Palacký či švagr František Ladislav Rieger. Také nedokázal udržet rodinný majetek, o který přišel následkem neúspěšných chabrusových voleb roku 1872. Cílem předkládané práce je zmapovat život Jana Palackého v jeho životních rolích. Díky použití dosud nevyužívaných pramenů poukázat na Palackého osobní národnostní identitu. Těžištěm práce je analýza archivních pramenů vztahujících se k Janu Palackému. Práce je zaměřena na Palackého rodinný život, jeho vědecké působení a působení na univerzitě, osvětovou a dobročinnou činnost. Upozorňuje též na obsáhlou vědeckou korespondenci uloženou v Literárním archivu Památníku národního písemnictví.

Klíčová slova

19. století, Království české, Jan Palacký, František Palacký, česko-německé vztahy, německo-české vztahy, vztahy osobní, geografie, dějiny Univerzity Karlovy, mecenášství, osvěta, korespondence

Abstract

Jan Palacký (1830–1908) was the first associate professor of geography at the Prague University and, after university division, the first professor of geography at the Czech Charles-Ferdinand University. He worked as a scientist for more than fifty years. He was well known abroad and represented the Czech Kingdom in a perfect way. His family was one of the most important families of Czech history. Jan Palacký was not as successful a politician – as his father František Palacký or his brother-in-law František Ladislav Rieger. He could not keep the family property which he lost as a result of the failed Chabrus elections in 1872. The aim of this thesis is to map the life of Jan Palacký in his life roles through this new perspective and using unused sources to point out Palacký's personal national identity. The focus of the thesis is the analysis of sources relating to Jan Palacký. The thesis is focused on Palacký family life, his scientific work and activities at the university, educational and charitable activities. The thesis also draws attention to the extensive scientific correspondence stored in the Literary archive of the Museum of Czech literature.

Keywords

19th century, Kingdom of Bohemia, Jan Palacký, František Palacký, czech-german relations, personal relationships, geography, history of Charles University, philanthropic activity, education of the public, correspondence

Obsah

1.	Úvod.....	8
2.	Prameny a literatura	12
2.1.	Primární prameny.....	12
2.1.1.	Archivy a archivní fondy.....	12
2.1.2.	Edice.....	14
2.1.3.	Paměti.....	15
2.1.4.	Novinové články a nekrology	16
2.2.	Sekundární prameny.....	17
2.2.1.	Sekundární prameny pojednávající o Janu Palackém	17
2.2.2.	Další využití sekundární prameny	18
3.	Rodinné role Jana Palackého	20
3.1.	Dětství	21
3.2.	Studium vysoké školy	26
3.2.1.	Jan Palacký a jeho rok 1848	27
3.2.2.	Návrat do školy	31
3.3.	Dozrání	33
3.3.1.	Böhmische Skizzen	35
3.4.	Vliv role politika a hospodáře na život Jana Palackého	37
3.5.	Návrat do Prahy	41
3.6.	Poslední léta.....	42
4.	Jan Palacký vědec a univerzitní učitel	44
4.1.	První docent srovnávacího zeměpisu na pražské univerzitě	45
4.2.	Odchod a návrat na univerzitu	47
4.3.	Rozdělení univerzity a boj o profesuru	48
4.4.	První profesor geografie na české univerzitě	53
4.4.1.	Palackého sbírková činnost	55
4.5.	Vědecká činnost Jana Palackého	56
4.6.	Poslední boje a vydané práce.....	59
5.	Osvětová a dobročinná činnost Jana Palackého	63
5.1.	Osvětová publikační činnost.....	63
5.2.	Přednášková činnost.....	64
5.3.	Další osvětová činnost.....	66
5.4.	Dobročinná činnost	68
6.	Závěr	71

7.	Seznam osob	79
8.	Seznam pramenů	88
8.1.	Primární prameny	88
8.2.	Literatura	90
9.	Přílohy	95
9.1.	Bibliografie známého díla Jana Palackého	95
9.2.	Seznam obrazové přílohy	101
9.2.1.	Obrazové přílohy	104

1. Úvod

„Jeníčka Františkoviče v duchu často libám. Hodného to máte synka, plného nádeje; pěkného, zdravého, a již v kolíbce rozumného. Již počíná rozprávěti, neníliž pravda? Já ho však vždy ještě vidím a slyším, jako sem ho vidíval v Praze, když se choditi učil, sedě v ruce chůvině péro mi vzal a přísně hledě jakoby zamýšlený Dobrovský čmalikoval, a nebo vítr huje Vás za nohy tahal, a neuměje více pořád jen táta volal. Pachole to dobré sotva již se na mě pamatuje...“¹

Veliká očekávání a naděje byly vkládány do jediného syna Františka Palackého – „*Otce národa*.“ Od útlého věku bylo na Jana Palackého pohlíženo s respektem a obdivem – stejně, jako na jeho slavného otce. Otcův stín ho provázel celý jeho život. V obecném českém povědomí se, ale na Jana Palackého zapomnělo. Zda, v čem a do jaké míry očekávání Jan Palacký naplnil či nikoliv, by měla zodpovědět tato práce.

Tato diplomová práce není biografií, ale pouze sondou do života Jana Palackého. Cílem je popsat a zhodnotit jeho role v česko-německé, německo-české rodině. Dále popsat jeho univerzitní působení, osvětovou a dobročinnou činnost s důrazem na rozvoj geografie u nás. Též vyzdvihnout Palackého vliv na rozvoj této vědy v cizině. Skrze tyto životní stránky, pak najít Palackého osobní národnostní identitu.

Práce se nevěnuje politickému životu Jana Palackého. Politické angažmá Palackého rozebírá spousta životopisných prací či článků, lze je snadno dohledat. Jde o soupisy jeho politické činnosti vyžadující hlubší zkoumání. Mezi analyzovanými archivními prameny byly ovšem nalezeny nové informace nebo nepřímé odkazy potenciálně využitelné k dalšímu bádání.

Těžištěm práce je analýza archivního materiálu z několika archivních fondů a z různých archivů. Hlavním materiálem je korespondence z Literárního archivu Památníku národního písemnictví. Zde jsem v rámci letní stáže v roce 2018 pracovala na třídění a pořádání fondu Jana Palackého pod vedením paní Doroty Lábusové. Náplní stáže bylo třídění a pořádání dopisů do větších korespondenčních celků. Dále se jednalo o rešerši osob a institucí, které byly s Janem Palackým v písemném kontaktu. Práce s archiváliemi byla paleograficky a jazykově náročná.

¹ Dopis od Josefa Jaroslava Langerera pro Františka Palackého, b.d. (přibližně únor 1834). LA PNP. František Palacký. č. fondu 1235. Korespondence vlastní, přijatá – osoby. Josef Jaroslav Langer. Tento dopis při svém bádání našla Emilie Tichá a na dopis mě upozornila. Tímto ji velice děkuji za poskytnutí dopisu.

Rešerše obnášela vyhledávání a ověřování v českých, ale i zahraničních encyklopediích, bibliografiích, databázích a slovnících. To z důvodu, že korespondence se převážně týkala Palackého vědeckého působení, obstarávání exemplářů do jeho herbářové sbírky a jeho přednáškové a dobročinné činnosti.

Metodologický postup předkládané diplomové práce je partikulárně deskriptivní a to z důvodu pochopení vlivů působících na život Jana Palackého. Dále je použit heroický a hermeneutický přístup biografie.² To znamená, že Jan Palacký je ústředním tématem práce s porozuměním pro okolí, ve kterém žil. Právě knihy *Dcera národa?*³ a *Rod v memoárech*⁴ byly inspirací k použití těchto metod.

Práce se věnuje životním obdobím a rolím Jana Palackého. Jednotlivé kapitoly sledují tyto role v průběhu celého života.

První kapitola popisuje rodinné role Jana Palackého od jeho dětství až po stáří. Kapitola zmiňuje i politickou a hospodářskou kariéru Palackého – měly vliv na jeho rodinný život. V rámci politické kariéry je rozebrán Palackého spis *Böhmische Skizzen*,⁵ který je zásadním politickým dílem jeho života. Kapitola je syntézou archivního materiálu a literatury. Bylo využito Palackého osobního fondu, fondů rodinných příslušníků a z fondu *Katalogy posluchačů Karlo-Ferdinandovy univerzity* z Archivu Univerzity Karlovy. Dále bylo využito několik edic a pamětí, společně s další literaturou věnující se převážně rodině Palackých. Vůbec poprvé tak bylo využito v práci o Janu Palackém edic *Zápisky*,⁶ *Briefe an Therese: Korrespondenz von František Palacký mit seiner Braut und späteren Frau aus den Jahren 1826–1860*⁷ a *Lobkovický zámek v Neratovicích v životě a díle Františka Palackého*,⁸ které přinášejí úplně nový pohled na dění v rodinách Palackých a Riegrů. Cenným pramenem je také článek *Lesník*

² LENDEROVÁ, Milena. *Dcera národa?: tři životy Zdeňky Havlíčkové*. Vyd. 1. Praha; Litomyšl : Paseka, 2013. s. 6–7.

³ LENDEROVÁ, Milena. *Dcera národa?: tři životy Zdeňky Havlíčkové*. Vyd. 1. Praha; Litomyšl : Paseka, 2013. 325 s.

⁴ FILIPOWICZ, Marcin. ZACHOVÁ, Alena. *Rod v memoárech: případ Hradec Králové*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2009. 165 s.

⁵ PALACKÝ, Jan. *Böhmische Skizzen: 1860*. Leitomischl: Anton Augusta, 1860. 127 s.

⁶ ČERVINKOVÁ-RIEGROVÁ, Marie a VOJÁČEK, Milan, ed. *Zápisky*. 1. Díl. Vyd. 1. Praha: Národní archiv, 2009. 711 s.

ČERVINKOVÁ-RIEGROVÁ, Marie a VOJÁČEK, Milan, ed. *Zápisky*. 2. Díl. Vyd. 1. Praha: Národní archiv, 2009. 585 s.

⁷ PALACKÝ, František a KOŘALKA, Jiří, ed. *Briefe an Therese: Korrespondenz von František Palacký mit seiner Braut und späteren Frau aus den Jahren 1826–1860*. Dresden: Thelem, 2003. iv, 624 s.

⁸ KOŘALKA, Jiří, ed. *Lobkovický zámek v Neratovicích v životě a díle Františka Palackého*. Praha: Akropolis, 2007. 266 s.

*tří generací. Z paměti o rodině Palackých.*⁹ Za upozornění na tento pramen děkuji profesorovi Milanu Hlavačkovi. Mezi prvně použité prameny lze počítat také životopisy Františka Palackého od Jiřího Kořalky¹⁰ a Jiřího Štaifa.¹¹

Druhá kapitola popisuje působení Jana Palackého na univerzitě a hlavně jeho vědeckou kariéru. Je zde především využito bohaté vědecké korespondence, kterou Jan Palacký vedl se svými zahraničními kolegy. Kapitola čerpá v první řadě z archivního materiálu fondu *Filozofické fakulty*, z Archivu Univerzity Karlovy a z vědecké korespondence Jana Palackého. Dále bylo využito knihy *Dějiny Univerzity Karlovy III. 1802–1918*.¹² Pro popsání historie oboru geografie u nás bylo využito publikace Vratislava Häuflera *Dějiny geografie na Univerzitě Karlově 1348–1967*.¹³ Bylo také využito několik pamětí studentů pražské univerzity.

Poslední kapitola pojednává o Palackého osvětové a dobročinné činnosti, shrnuje též jeho publikační činnost. Převážně čerpá z dosud nepoužitých archivních pramenů, které ukazují mimo jiné i na velmi širokou přednáškovou činnost Jana Palackého.

Příloha diplomové práce obsahuje bibliografii známého Palackého díla. Dále také fotografie archiválií či jiného materiálu.

Důležitým bodem práce je pochopení mentality společnosti a jedince 19. století u nás a tím i pochopení německo-české a česko-německé otázky. O této problematice bylo napsáno mnoho literatury, ale v této práci bylo čerpáno především z knihy Otty Urbana *Česká společnost 1848–1918*¹⁴ a z knihy *Češi v habsburské říši a v Evropě 1815–1914*¹⁵ z pera Jiřího Kořalky.

Na závěr je ještě potřeba zmínit specifika překládaného textu diplomové práce. Při psaní práce bylo použito odlišného typu písma z důvodu správného pochopení významu. Pokud se v textu objeví jméno instituce, názvu díla či přednášky poprvé, je odlišeno od ostatního textu kurzívou. Části práce, kde je nepřímě vzpomínáno na Jana Palackého jeho blízkými, spolupracovníky a studenty, jsou odděleny těmito znaky < >. Jelikož bylo potřeba v práci zmínit mnoho osobností, byl vypracován abecední rejstřík osob, který následuje po závěru práce. U každé

⁹ PLESINGER BOŽINOV, Miroslav – KUBŮ, Eduard – ŠTAIF, Jiří. Lesník tří generací. Z paměti o rodině Palackých. Plesinger-Božinov, Miroslav. *Acta Universitatis Carolinae : Philosophica et historica* č. 3, (1993 [vyd. 1994],). *Studia historica* 38: Problémy dějin historiografie VI. s. 127–145.

¹⁰ KOŘALKA, Jiří. *František Palacký: (1798–1876): životopis*. Vyd. 1. Praha: Argo, 1998. 661 s.

¹¹ ŠTAIF, Jiří. *František Palacký: život, dílo, mýtus*. Praha: Vyšehrad, 2009. 392 s.

¹² HAVRÁNEK, Jan et al. *Dějiny Univerzity Karlovy. III, 1802–1918*. Vyd. 1. Praha: Univerzita Karlova, 1997. 390 s.

¹³ HÄUFLER, Vlastislav. *Dějiny geografie na Univerzitě Karlově 1348–1967*. 1. vyd. Praha: 421 s.

¹⁴ URBAN, Otto. *Česká společnost 1848–1918*. Vyd. 1. Praha: Svoboda, 1982. 690 s.

¹⁵ KOŘALKA, Jiří. *Češi v habsburské říši a v Evropě 1815–1914: sociálněhistorické souvislosti vytváření novodobého národa a národnostní otázky v českých zemích*. Vyd. 1. Praha: Argo. 354 s.

osoby jsou informace, které jsou podstatné pro pochopení vztahu osoby k Janu Palackému. Vzhledem k využití korespondence z archivních pramenů, které jsou v dobovém jazyce, byla tato korespondence přepsána do současné gramatiky podle současných edičních zásad.¹⁶ Ten samý přístup byl zvolen i k překladům cizojazyčné korespondence, která je k dispozici v poznámkovém aparátu. Protože i v současnosti je fond Jana Palackého, uložený v Literárním archivu Památníku národního písemnictví, stále inventarizován, nejsou v práci materiály z tohoto fondu odcitované dle citačních norem.

¹⁶ ŠŤOVÍČEK, Ivan. *Zásady vydávání novověkých historických pramenů z období od počátku 16. století do současnosti. Příprava vědeckých edic dokumentů ze 16.–20. století pro potřeby historiografie*. Praha: Archivní správa Ministerstva vnitra ČR, 2002. 117 s.

2. Prameny a literatura

2.1. Primární prameny

Předkládaná práce vychází především z několika archivních fondů nacházející se v různých archivech a vydaných edic a pamětí.

2.1.1. Archivy a archivní fondy

Hlavní pramennou základnu přinesl *Fond Jana Palackého* uložený v Literárním archivu Památníku národního písemnictví (dále jen LA PNP). Tento archivní fond byl před tříděním v osmi krabicích. Fond obsahuje dokumenty převážně o Palackého vědecké činnosti, ale nalezneme zde také úřední, rodinnou a politickou korespondenci. Ve fondu nalezneme i osobní doklady, vysvědčení, dále různé účty a stvrzenky. Během letní stáže jsem měla možnost pořádat korespondenci. V korespondenci se nachází, vedle pár rodinných dopisů, obrovské množství dopisů obsahující vědeckou korespondenci, která je hlavním zdrojem pro předkládanou práci. Dopisy obsahují diskuze nad přírodovědnými tématy, domluvy týkající se organizování kongresů. Důležitým tématem je získávání herbářových rostlin a dalších geografických pomůcek. Další velkou skupinou dopisů jsou dopisy vztahující se k osvětové a dobročinné činnosti, darům Jana Palackého. Je zde i několik dopisů, které nás odkazují na politickou činnost Palackého. Problematika školství je velkým tématem. Dále se ve fondu nachází mnoho blahopřání k sedmdesátým narozeninám. Dopisy jsou psány mnoha cizími jazyky – vedle němčiny je to též francouzština, angličtina, maďarština, italština, španělština a ruština. Jan Palacký si svoji korespondenci cíleně neuchovával. Chybí zde časová kontinuita dopisů, což značně ztěžuje chápání obsahů a návazností. Obsahy dopisů odkazují na předchozí korespondenci, která se nedochovala. Proto některé korespondence, i když obsahují důležitou konverzaci na politické nebo vědecké téma, uschovány pouze pár dopisů nebo jen jediný. Tato skutečnost velice ztěžuje analýzu celé dochované korespondence a určení významnosti daných dopisů.¹⁷ Časově jsou dopisy psány od devadesátých let do Palackého smrti.

Dále je v práci zmíněn obsah dopisu z *Fondu Františka Palackého* uložený v LA PNP.

¹⁷ Neucelenost korespondencí je častá ve všech osobních fondech.

Více v: POKORNÁ, Magdaléna. Korespondence – meze a možnosti využití historického pramene. In: ČECHUROVÁ, Jana – RANDÁK, Jan. *Základní problémy studia moderních a soudobých dějin*. Vyd. 1. Praha : NLN, 2014. s. 286–311.

Další fondy obsahují pozůstalost Jana Palackého a jsou uloženy v Archivu Národního muzea (dále jen Archiv NM).

Fond Palacký Jan – Přírodovědecký materiál obsahuje jeho nedokončené životní dílo skládající se z 55 knih s vlastnoručními poznámkami. Poznámky jsou psané v různých jazycích, místy nečitelné, což ještě více podporuje jejich nepřehlednost.

Dalším fondem, který je pro práci velice důležitý, je *fond Pisemná pozůstalost Františka Palackého a jeho blízkých 1772–1968*. Jan Palacký má zde uloženou převážně rodinnou korespondenci, osobní doklady z doby studia na vysoké škole a rukopisy některých děl publikovaných v padesátých letech. Velice cennou korespondenci přináší dopisy uložené v přímé pozůstalosti Františka Palackého. Jedná se o dopisy Jana Palackého pro otce. Korespondence obsahuje celkem 82 dopisů datovaných v časovém rozmezí 1846–1875. Dopisy poskytují přehled o činnosti Jana Palackého z dob studií a hlavně z doby cestování po Evropě za sebevzděláváním, které podnikl v padesátých letech. Zachovaná korespondence obsahuje také pozdější dopisy z šedesátých a sedmdesátých let, které se týkají převážně života na lobkovickém panství. Dále v pozůstalosti Terezie Palacké (matka) je uloženo 72 dopisů z let 1839–1860, adresovaných Terezii Palacké – od Jana Palackého. Tyto dopisy jsou v němčině a francouzštině, dokumentují vztah mezi synem a matkou. Též přibližují dospívání Jana Palackého. Rodinné dopisy obsahují přípisy adresované další osobě nebo jsou psány dalším rodinným příslušníkem. Nejčastěji sestrou Marií nebo jsou psány pro ni. Tyto přípisy nám pomáhají analyzovat vztah mezi Janem Palackým a jeho sestrou.

Dalším fondem Archivu NM, kde se nachází korespondence s Janem Palackým je *fond Františka Ladislava Riegra*. Fond obsahuje 149 dopisů z let 1859–1896. Korespondence je opět velice často nedatovaná, což velice znesnadňuje její využití. Obsah dopisů je plný nářeků a odkazů na rozhory vedené v minulosti. Dopisy obsahují informace o obtížné finanční situaci po chabrusových volbách 1872. Pozdější dopisy zmiňují práci a špatnou situaci na univerzitě. Fond F. L. Riegra obsahuje i dopisy s dalšími členy Palackého rodiny a to především s manželkou Palackého, s Adelinou. Korespondence s Adelinou Palackou obsahuje 51 dopisů v češtině i němčině z let 1862–1901. Dopisy se týkají především špatné finanční situace rodiny Palackých.

Mezi využití rodinné fondy byl zahrnut i *fond Palackého synovce Bohuslava Riegra st.* Fond obsahuje korespondenci se všemi členy Palackého rodiny, což umožňuje nahlédnutí do rodinných vztahů Palackých a Riegrů.

Další fondem, který byl prostudován, je *fond Václava Vladivoje Tomka*, který byl Palackého domácím učitelem. I když rodina Palackých byla s V. V. Tomkem v kontaktu i po ukončení jeho služeb v rodině, nebylo ve fondu nalezeno nic víc než „osvědčení za vykonanou práci“.

Zmíněné archivní fondy, uložené v Archivu NM a LA PNP, obsahují obrovské množství korespondence. Odeslaná korespondence Janem Palackým je velice problémová. Palacký často v dopisech odkazuje na předešlou slovní konverzaci. Píše v náznacích, což je pochopitelné pro padesátá léta, kdy byla rodinná korespondence Palackých pod policejním dozorem. Tento zvyk Palackému zůstal po celý život. Další problém dopisů je jejich nestálá dějová linka. Jan Palacký své dopisy nedatoval a nepsal ani místo, kde se nachází. Nedatované dopisy lze datovat jen podle jejich obsahu, což je velice problémové.

Třetím využitým archivem je Archiv Univerzity Karlovy (dále Archiv UK). Univerzitní archiv má o Janovi Palackém informace ve dvou fondech. Palacký je veden ve *fondy Katalogy posluchačů Karlo-Ferdinandovy univerzity* jako student a ve fondu *Filozofické fakulty Univerzity Karlovy* jako její vyučující. Ve fondu Filozofické fakulty Univerzity Karlovy nalezneme podrobný popis boje o profesuru pro Jana Palackého. Boj o profesuru je v práci podrobně popsán a čerpal právě z tohoto fondu.

Posledním využitým archivem je Archiv hlavního města Prahy, kde se nachází ve *Fondu matrik* záznamy o narození a úmrtí Jana Palackého.

2.1.2. Edice

Obrovským benefitem při psaní práce byla skutečnost, že mnohé dopisy Františka Palackého jsou edičně zpracovány. Dopisy adresované členům rodiny, které nalezneme v *Briefe an Therese: Korrespondenz von František Palacký mit seiner Braut und späteren Frau aus den Jahren 1826–1860*¹⁸ a *Lobkovický zámek v Neratovicích v životě a díle Františka Palackého*.¹⁹ Tyto edice dopisů umožnily náhled na Palackého dětství a dospívání. Do zpracované korespondence musíme zařadit i dopisy mezi Janem Palackým a Františkem Palackým *Z dopisů Palackého synu Janovi 1848–74*.²⁰

¹⁸ PALACKÝ, František a KOŘALKA, Jiří, ed. *Briefe an Therese: Korrespondenz von František Palacký mit seiner Braut und späteren Frau aus den Jahren 1826–1860*. Dresden: Thelem, 2003. iv, 624 s.

¹⁹ KOŘALKA, Jiří, ed. *Lobkovický zámek v Neratovicích v životě a díle Františka Palackého*. Praha: Akropolis, 2007. 266 s.

²⁰ ZÍBRT, Čeněk. Z dopisů Palackého synu Janovi 1848–74. In: *Osvěta: listy pro rozhled v umění, vědě a politice*. Praha: J. Otto, 1909. s. 41–51, 150–160.

Z rodinné, edičně zpracované korespondence, ze které bylo také čerpáno, je třeba zmínit i edici *Příspěvky k listáři dra Frant. Lad. Riegra*.²¹ Také bylo využito edice *Karla Aloisa Vinařického Korrespondence a spisy pamětní: na památku stých jeho narozenin*.²²

2.1.3. Paměti

V bádání o osobnostech 19. století není možné opomenout (vedle vydané korespondence) paměti. Jan Palacký žádné své paměti nenapsal, ale jeho učitel Václav Vladivoj Tomek, přítel z dětství Josef Václav Frič a rodák z Lobkovic (kde rodina vlastnila statek) Miroslav Plesinger-Božinov zaznamenali Jana ve svých pamětech. Dále byly využity paměti od Jaromíra Čelakovského²³ a Josefa Kaizla.²⁴

Tomkovy *Paměti*²⁵ vyšly ve dvou dílech a vzpomínky na Palackého najdeme v prvním díle. Tomek vzpomíná na Palackého v době, kdy jej vyučoval. Tedy popisuje malého chlapce, který měl, podle Tomka, velké nadání.

V případě Friče se jedná o několik různých vydání pamětí,²⁶ které se od sebe liší. Fričovy paměti jsou velice negativně citově zatížené. Ačkoliv byli s Janem Palackým přátelé, rozešli se ve zlém.

Plesinger-Božinovovy paměti byly vydány v článku *Lesník tří generací, Z paměti o rodině Palackých*.²⁷ Tyto paměti jsou neocenitelným zdrojem pro svoji odlišnost od ostatních pamětí. Rodina Plesingera-Božinova neměla stejné společenské postavení jako Palackého rodina. Člen rodiny Miroslava Plesingera-Božinova pracoval jako správce lobkovického statku. Proto tyto paměti přináší odlišný pohled na chápání postavy Jana Palackého.

²¹RIEGER, František Ladislav a HEIDLER, Jan, ed. *Příspěvky k listáři Dra Frant. Lad. Riegra. Díl 1, Z let 1836-1871*. V Praze: Nákladem České akademie věd a umění, 1924. 245 s.

²²VINAŘICKÝ, Karel Alois, SLAVÍK, Václav Otakar, ed. a ŠAFRÁNEK, Jan, ed. *Karla Aloisa Vinařického Korrespondence a spisy pamětní: na památku stých jeho narozenin*. V Praze: nákladem České akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1903-1925. sv. 2. 752 s.

²³ČELAKOVSKÝ, Jaromír, VELEK, Luboš, ed. a VELKOVÁ, Alice, ed. *Moje zápisky, 1871-1914*. Vyd. 1. Praha: Archiv hlavního města Prahy, 2004. 438 s.

²⁴KAIZL, Josef. *Z mého života. II, Od habilitace Dr. Jos. Kaizla r. 1879 až k jeho vstupu do národní strany svobodomyšlné r. 1890*. V Praze: Jos. R. Vilímek, [1911]. 684 s.

²⁵TOMEK, Václav Vladivoj. *Paměti z mého života*. W Praze: W kommissi u Františka Řiwnáče, 1904. 1. sv. 501 s.

²⁶FRIČ, Josef Václav a CVEJN, Karel, ed. *Paměti*. Vyd. 4., v SNKLHU 1. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1957-1963. 3 sv.

FRIČ, Josef Václav a TAUB, Hugo, ed. *Paměti J.V. Friče*. Praha: Evropský literární klub, 1939. 303 s.

ŽÁČEK, Václav. *Josef Václav Frič*. 1. vyd. Praha: Melantrich, 1979. 391 s.

²⁷PLESINGER BOŽINOV, Miroslav – KUBŮ, Eduard – ŠTAIF, Jiří. *Lesník tří generací. Z paměti o rodině Palackých. Acta Universitatis Carolinae : Philosophica et historica č. 3, (1993 [vyd. 1994].)*. Studia historica 38: Problémy dějin historiografie VI. s. 127-145.

Dalším důležitým pramenem v bádání jsou *Zápisky*²⁸ od Marie Červinkové-Riegrové, které dokumentují rodinné vztahy Palackých a Riegrů.

Dále bylo využito paměti Palackého studentů, kteří na svého učitele vzpomínali většinou v dobrém. Je třeba si uvědomovat, že se jedná o vzpomínky, které byly sepsány v době, kdy Jan Palacký byl již ve vyšším věku. To silně ovlivňovalo jeho standardy chování.

Paměti od Stanislava Nikola,²⁹ Karla Drože³⁰ a Josefa Šusty³¹ byly též zdrojem informací.

Mezi díla, ke kterým musíme přistupovat se stejnou kritikou, jako ke studentským pamětím, patří i životopis Tomáše Garrigue Masaryka od Zdeňka Nejedlého.³²

2.1.4. Novinové články a nekrology

K napsání práce nebyly použity články o Palackém, které by se týkaly jeho politické kariéry. Byly použity články připomínající Palackého vědní úspěchy nebo recenze na jeho díla. Tyto rešerše nebyly většinou nějak výrazněji přínosné, ale například k sedmdesátým narozeninám vyšel medailonek o Janu Palackém v magazínu *Zlatá Praha*,³³ který je shrnutím dosavadního Palackého života.

Nekrology informující o smrti Jana Palackého byly v každých novinách,³⁴ ale povětšinou na posledních stranách z důvodu úmrtí jiné osobnosti. Nekrology připomínaly osobu Palackého většinou slovy „syn otce národa zemřel...“ Pokračovaly ve výčtu hodností a ocenění, které Palacký získal. Nezapomínaly však ani na jeho hospodářské a politické neúspěchy.

²⁸ ČERVINKOVÁ-RIEGROVÁ, Marie a VOJÁČEK, Milan, ed. *Zápisky*. 1. Díl. Vyd. 1. Praha: Národní archiv, 2009. 711 s.

ČERVINKOVÁ-RIEGROVÁ, Marie a VOJÁČEK, Milan, ed. *Zápisky*. 2. Díl. Vyd. 1. Praha: Národní archiv, 2009. 585 s.

²⁹ NIKOLAU, Stanislav. Jan Palacký. In: *Věstník českých profesorů*. Praha: Ústřední spolek českých profesorů, 1908. s. 374.

NIKOLAU, Stanislav. Jan Palacký. In: *Širým světem: zeměpisný měsíčník*. Praha: Česká grafická unie, 1931. s. 29–32, 103–106, 153–155, 275–276.

³⁰ DROŽ, Karel. Vzpomínka na Dra Jana Palackého. In: *Osvěta: listy pro rozhled v umění, vědě a politice*. Praha: J. Otto, 1909. s. 458–461.

³¹ ŠUSTA, Josef, WERSTADT, Jaroslav, ed. a KLIK, Josef, ed. *Mladá léta učňovská a vandrovní: Praha – Vídeň – Řím: vzpomínky II*. Vyd. 1. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1963. 447 s.

³² NEJEDLÝ, Zdeněk. *T. G. Masaryk. III, Na pražské universitě 1882-1886*. V Praze: Melantrich, 1935. 321 s.

³³ Jan Palacký – k 70. narozeninám. In: *Zlatá Praha XVII.*, č. 50., 19. 10. 1900.

³⁴ Dr. Jan Palacký zemřel. In: *Čas*, č. 54., 24. 2. 1908. s. 3.

Jan Palacký. In: *Venkov*, č. 49. 27. 2. 1908. s. 2.

Ph. Dr. A JUDr. Jan Palacký. In: *Světobzor*, roč. 8, č. 19, 28. 2. 1908. s. 441.

Prof. Dr. Jan Palacký. In: *Zlatá Praha*, roč. 25, č. 23, 28. 2. 1908. s. 276.

Týden. In: *Zvon*, roč. 8, č. 23, 28. 2. 1908. s. 366.

2.2. Sekundární prameny

K napsání práce bylo také využito literatury a článků. Rešerše k získání sekundárních pramenů byla velice náročná. Jan Palacký, až na jednu výjimku, není hlavním tématem žádné vydané knihy či spisu. Dohledání informací pojednávajících o osobě Jana Palackého bylo velice komplikované.³⁵

2.2.1. Sekundární prameny pojednávající o Janu Palackém

Mezi použitou literaturou jsou zastoupena i životopisná díla o Františkovi Palackém a to především od Jiřího Kořalky³⁶ a Jiřího Štaifa.³⁷ Oba tyto životopisy byly cenným pramenem v popisu dětství a dospívání Jana Palackého.

Další dílo, které je nutno zmínit, je životopis Jana Palackého. Pochází z pera jeho žáka Václava Švambery a jeho název je *O Janu Palackém*.³⁸ Švambera napsal několik článků, avšak informace se v nich opakují. Životopis pomohl vytvořit časovou osu Palackého života. Jelikož byl autor Palackého životopisu jeho žákem a později nástupcem v Geografickém ústavu, musíme k dílu a jeho závěrům přistupovat obezřetně. Malý životopis, spíše výčet informací, o Janu Palackém je otištěn i v *Ottově slovníku naučném*,³⁹ jejímž autorem je spisovatel a překladatel Ludvík Tošner.

O Palackém je napsáno mnoho článků, které nalezneme v přírodovědných publikacích, časopisech, sbornících a slovnících. Zmiňují jeho působení na poli geografie u nás. Informace obsažené v těchto člancích jsou pouze povrchní a parafrázuji staré domněnky a kritiky na osobu Jana Palackého a jeho díla. Více se problematice Palackého věnovala pouze Šanderová v článku⁴⁰ o zjišťování autorství Palackého díla. Soudobý autor, který ve svých dílech zmiňuje o Janu Palackém, je geograf a historik Jiří Martínek.

V historii vznikaly o Janu Palackém i studentské práce. Diplomová práce Karla Čudy *Jan Palacký. Příspěvek k dějinám českého zeměpisu*⁴¹ z roku 1952 je nejpodrobnější a vědecky

³⁵ Některé využití sekundární prameny byly objeveny až po odkázání přátel, kolegů a vyučujících, kterým za jejich pomoc velice děkuji.

³⁶ KOŘALKA, Jiří. *František Palacký: (1798–1876): životopis*. Vyd. 1. Praha: Argo, 1998. 661 s.

³⁷ ŠTAIF, Jiří. *František Palacký: život, dílo, mýtus*. Praha: Vyšehrad, 2009. 392 s.

³⁸ ŠVAMBERA, Václav. *O Janu Palackém*. Praha: Švambera, 1908. 24 s.

³⁹ *Ottův slovník naučný: ilustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí*. V Praze: J. Otto, 1902. sv. 19. 71–73.

⁴⁰ ŠANDEROVÁ, Gertrud Müller: Die Geographie an der Prager Universität von Josephinischen Studienreform bis zur Errichtung des geographischen Lehrstuhles (1784–1871). In: *Sborník Československé společnosti zeměpisné*, 1931. sv. XXXVII, sešit 1. a 2. s. 43–45.

⁴¹ ČUDA, Karel. *Jan Palacký. Příspěvek k dějinám českého zeměpisu*. Praha: 1952. 135 s. Univerzita Karlova v Praze. Přírodovědecká fakulta.

nejpracovanější prací o geografickém díle Jana Palackého. Jedná se o rozbor Palackého vědeckých prací. V práci je využita komparativní metoda. Pomocí této metody je Palackého dílo porovnáváno s pracemi vědců Karla Rittera, Alexandra von Humboldta, Charlese Darwina a Alfreda Russela Wallece. Karel Čuda byl první, kdo hodnotil Palackého dílo v širším kontextu vývoje přírodních věd.

Další studentská práce, která se věnuje Janu Palackému, vznikla v roce 1984. Jedná se o diplomovou práci s názvem *Jan Palacký ve vývoji vzdělanosti XIX. století*,⁴² napsanou Alenou Maškovou. Práce shrnuje tehdejší dostupné poznatky o Palackém a vývoj geografie jako vědy u nás do konce 19. století. Autorka práce se pokouší hodnotit i Palackého vědecká díla. Také zde najdeme rozbor Palackého díla *Böhmische Skizzen*. Práce čerpá i z fondu Jana Palackého v LA PNP, ale je zde poznamenáno, že fond není možné hlouběji využít, není uspořádán.

2.2.2. Další využití sekundární prameny

Jak již bylo napsáno v úvodu práce, pro pochopení mentality společnosti a jedince 19. století u nás bylo využito knihy od Otty Urbana *Česká společnost 1848–1918*⁴³ a knihy od Jiřího Kořalky *Češi v habsburské říši a v Evropě 1815–1914*.⁴⁴

Pro lepší pochopení souvislostí práce zmiňuje několik historických událostí, které bylo nutno vysvětlit. Revoluce 1848 byla popsána v díle *Revoluce a kontrarevoluce v Rakousku 1848*.⁴⁵ Část práce zabývající se politickou kariérou a chabrusovými volbami čerpá z knihy *Volby do českého zemského sněmu v dubnu 1872*.⁴⁶

Pro uchopení univerzitních dějin je využito knihy *Dějiny Univerzity Karlovy. III. 1802–1918*.⁴⁷

Pro popsání historie oboru geografie na univerzitě bylo použito *Die Geographie an der Prager Universität von der josephinischen Studienreform bis zur Errichtung des geographischen*

⁴² MAŠKOVÁ, Alena. *Jan Palacký ve vývoji vzdělanosti 19. století*. Praha, 1984. 133 s. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze. Filozofická fakulta. Vedoucí práce Josef Haubelt.

⁴³ URBAN, Otto. *Česká společnost 1848–1918*. Vyd. 1. Praha: Svoboda, 1982. 690 s.

⁴⁴ KOŘALKA, Jiří. *Češi v habsburské říši a v Evropě 1815–1914: sociálně historické souvislosti vytváření novodobého národa a národnostní otázky v českých zemích*. Vyd. 1. Praha: Argo. 354 s.

⁴⁵ POLIŠENSKÝ, Josef. *Revoluce a kontrarevoluce v Rakousku 1848*. 1. vyd. Praha: Svoboda, 1975. 285 s.

⁴⁶ PURŠ, Jaroslav. *Volby do českého zemského sněmu v dubnu 1872*. Praha: Ústav československých a světových dějin ČSAV, 1987. s. 120. 324 s.

⁴⁷ HAVRÁNEK, Jan et al. *Dějiny Univerzity Karlovy. III, 1802–1918*. Vyd. 1. Praha: Univerzita Karlova, 1997. 390 s.

*Lehrstuhles (1784 bis 1871)*⁴⁸ a publikace *Dějiny geografie na Universitě Karlově 1348–1967*,⁴⁹ která pojednává o geografii u nás i mimo univerzitu.

Dále bylo využito různých článků a publikací pojednávajících o geografii obecně nebo přímo o české geografii a jejích představitelích.

⁴⁸ MÜLLER, Gertrud. *Die Geographie an der Prager Universität von der josephinischen Studienreform bis zur Errichtung des geographischen Lehrstuhles (1784 bis 1871)*. Prag: Geographisches Institut der Deutschen Universität, 1930. 140 s.

⁴⁹ HÄUFLER, Vlastislav. *Dějiny geografie na Universitě Karlově 1348–1967*. 1. vyd. Praha: 421 s.

3. Rodinné role Jana Palackého

Dne 16. září 1827 se v kostele v Předslavi, nedaleko vesnice Otín u Klatov, konala svatba Terezie Měchurové a Františka Palackého. Svatební veselí pokračovalo na Otínském zámku, který patřil rodině Měchurů. Devětadvacetiletý mladý muž z Hodslavic, syn vesnického učitele a obecního písaře, se stal sňatkem s dcerou velkostatkáře příslušníkem městského stavu.⁵⁰

Cesta do uznávané rodiny bohatého pražského advokáta a velkostatkáře Jana Měchury vedla přes přátelství s jeho synem Leopoldem Měchurou, který seznámil mladého Františka Palackého se svými sestrami – Terezíí a mladší Antoníí Měchurovou. Přestože měl zpočátku mladý začínající historik větší náklonnost k Antonii Měchurové, převážila později sympatie ke starší Terezii Měchurové. Terezie Měchurová byla mladá slečna nevysoké, útlé postavy, hnědýma očima a tmavohnědými kadeřavými vlasy, živým temperamentem a dobrosrdečným humorem, bez zlomyslnosti. Její zdraví však nebylo pevné.⁵¹ Na tuto skutečnost upozornil Palackého rodinný lékař Měchurů Jan Theobald Held. Palacký mu odvětil, že právě proto musí Terezie dostat muže, který s ní bude vždy dobře zacházet a bude při ní stát. Tento názor pramenil z Palackého uvědomění křesťanské povinnosti a odpovědnosti. Tímto svým chováním přesvědčil Palacký mnoho přátel, kteří se za něj přimluvili u otce Měchury. Advokát Jan Měchura nechtěl stát své dceři v cestě za štěstím, ale jako přísný katolík měl jednu podmínku. František Palacký byl evangelík a Jan Měchura, jeho budoucí tchán, si nepřál mít vnoučata, jak dívky, tak chlapce, evangelíky. Proto musel Palacký podepsat náboženský revers, že své potomky bude vychovávat v katolické víře. I když obecně platilo, že v konfesně smíšených manželstvích dcery sdílely víru matky a synové otce. František Palacký získal sňatkem s bohatou nevěstou finanční nezávislost, která mu umožnila se po celý život soustředit na vědeckou práci.

Po svatbě se mladý pár nastěhoval do nově upraveného bytu v předním křídle prvního poschodí v *MacNevenova paláce*.⁵² Tento palác se nachází v Pasířské, dnes v Palackého ulici, kde bydlela Měchurova rodina. František se stal jak členem rodiny, tak i stálým členem Měchurova salonu. Salon navštěvovali příslušníci takzvané druhé společnosti.⁵³ Mladý pár se rychle v novém bytě zabydlil. František Palacký si ze zadního pokoje udělal svoji pracovnu.

⁵⁰ KOŘALKA, Jiří. *František Palacký: (1798–1876): životopis*. s. 115

⁵¹ ČERVINKOVÁ-RIEGROVÁ, Marie. Před sňatkem Palackého. *Světazor*. Praha: 1885. roč. 20, č. 1, s. 14.

⁵² MacNevenův palác se dědil nejméně čtyři generace z jedné rodiny na druhou jako věno žen, které tento barokní palác přinášely s sebou do manželství. Tento dům získal Jan Měchura prvním sňatkem s Marií Lankischovou z Hornic (1782–1813), která byla matkou Leopolda, Terezie a Antonie Měchurových.

⁵³ Jednalo se o úspěšné lékaře, advokáty, umělce, vědce, vysoké úředníky, kteří neměli šlechtické tituly, nebo je císař nedávno povýšil do šlechtické nižšího stavu za jejich zásluhy.

Právě kvůli Františkovým pracovním stykům se začaly v salonu stýkat dva různé světy – aristokratický, měšťanský a nově se utvářející svět českých vlastenců. Potkávali se tu např. hrabě Kašpar Šternberk, rytíř Jan Jeník z Bratřic, básník Karl Egon Ebert, lékař Jan Theobald Held či bolzanovští kněží František Schneider a Karel Alois Vinařický.⁵⁴ Jan Měchura na celé dění dohlížel a mladé rodině poskytoval finanční zajištění.⁵⁵ To mělo vliv i na používaný jazyk – Palackého domácnost byla vedena v němčině – „vlastenčilo se po německu“. I když Terezie Palacká ovládala češtinu na úrovni běžné komunikace, mluvilo se u Palackých německy, a to až do Terezie smrti v roce 1860.⁵⁶

Z manželství se narodil 10. října 1830 v Lobkovicích, ve čtvrt na pět odpoledne, syn Jan Kašpar Palacký.⁵⁷ Pokřtěn byl v kostele Panny Marie Sněžné na Novém Městě pražském arcibiskupským ceremoniářem Karlem Aloisem Vinařickým. Za kmotru mu šla jeho teta, mladší sestra Terezie Palacké, Antonie Měchurová, za kmotra hrabě Kašpar Šternberk. Hrabě se, bohužel, nezúčastnil křtu, proto ho zastoupil Terezin strýc c. k. major Le Roy.⁵⁸ O dva a půl roku později se do rodiny narodila k Janovi sestřička Marie.

3.1. Dětství

Traduje se, že Jan Palacký byl neduživé dítě. Poprvé byl nemocen v únoru 1831, kdy byl (podle otce) v ohrožení života.⁵⁹ O dalším onemocnění se přesněji dozvídáme z korespondence Vinařického s dr. Staňkem,⁶⁰ který měl pronajatý byt po Heyrovských.⁶¹ Údajně malý Hansi, jak se Janovi Palackému doma říkalo, prodělal na podzim roku 1840 spalničky. Rodičům bylo doporučeno, aby synovo zdraví zlepšovali otužováním a posilováním těla. Z tohoto důvodu se malý Jan v dětství věnoval plavání. Sám otec František Palacký se v dopisech ze svých cest na Jana často dotazoval. Například v roce 1842 nechává pozdravovat děti, jak dělává téměř

⁵⁴ KOŘALKA, Jiří. *František Palacký: (1798–1876): životopis*. s. 117.

⁵⁵ Až do své smrti Jan Měchura vyplácel své starší dceři, jak bylo u měšťanských velkorodin zvykem, tzv. kvartál, pravidelný finanční příspěvek.

⁵⁶ KOŘALKA, Jiří. Průhled do způsobu života pražské měšťanské rodiny Měchurovy a Palackého kolem poloviny 19. století. In: *Lidé města* 2003, č. 10. s. 22.

⁵⁷ KOŘALKA, Jiří. *František Palacký: (1798–1876): životopis*. s. 119.

⁵⁸ Matriční záznam o narození a křtu. Archivní katalog. *Archiv hlavního města Prahy* [online]. Zpracováno 17. 10. 2017. [citováno 28. 01. 2019]. Dostupné z:

<http://katalog.ahmp.cz/pragapublica/permalink?xid=2AAA02396CD94E1991E21BBFF83878ED&scan=70#scan70>.

⁵⁹ KOŘALKA, Jiří. *František Palacký: (1798–1876): životopis*. s. 120.

⁶⁰ Dopis od Karla Aloise Vinařického pro Václava Staňka, 26. října 1840 Praha.

VINAŘICKÝ, Karel Alois, SLAVÍK, Václav Otakar, ed. a ŠAFRÁNEK, Jan, ed. *Karla Aloisa Vinařického Korrespondence a spisy pamětní: na památku stých jeho narozenin*. sv. 2. s. 352.

⁶¹ Po smrti Antonie se její manžel Jan Heyrovský společně s dětmi – Adolf Ferdinand Heyrovský (1834–1904) a Leopoldina Rosalia Maria Heyrovská, provdaná Taschek (1836–1882) – odstěhoval nejdříve do Třeboně, později do Hluboké nad Vltavou, kde pracoval jako schwarzenberský lesní inženýr.

ve všech svých psaních manželce, znovu se však manželky ptá: „...*Grüße und küsse beide unsere Kinder herzlich von mir; ... Macht Hans Fortschritte im Schwimmen? Sobald ich einen Brief von Dir erhalte, werde ich säumen, Dir wieder zu schreiben. Gott beschütze und erhalte Dich! ...*“⁶² Z raného dětství máme vzpomínku i od Františka Palackého přítele Jaroslava Langer: „*Jeníčka Františkoviče v duchu často líbám. Hodného to máte synka, plného nádeje; pěkného, zdravého, a již v kolíbce rozumného. Již počíná rozprávěti, nenlíž pravda? Já ho však vždy ještě vidím a slyším, jako sem ho vidíval v Praze, když se choditi učil, sedě v ruce chůvině péro mi vzal a přísně hledě jakoby zamyšlený Dobrovský čmalikoval, a nebo vítr huje Vás za nohy tahal, a neuměje více pořád jen táta volal. Pachole to dobré sotva již se na mě pamatuje.*“⁶³

Jan a Marie (zvaná Miminka nebo Mária) v raném dětství svého otce moc často neviděli, protože všechn svůj čas věnoval bádání a cestování za historickými prameny a neměl tak možnost do výchovy dětí příliš zasahovat. Když už otec pobýval v Praze, děti byly společně s matkou buď na zámku v Otíně u Klatov nebo v Lobkovicích u Neratovic. Zde trávily léto až do půlky října na letním bytě – hlavně z důvodu špatného ovzduší v Praze. To často churavějící Terezii Palacké působilo potíže. Děti byly odkázané na svoji nemocnou matku a z tohoto důvodu se děd Měchura zapojil do výchovy svých vnoučat. Přesněji Terezie Palacká se věnovala dceři Marii a děd Měchura hlídal Jana Palackého.

Ačkoliv František Palacký děti příliš nevidal, vždy na ně v dopisech vzpomněl. Když byl v Praze a Terezie Palacká s dětmi v Lobkovicích, často ke knihám a novinám pro svoji manželku přibalil také něco pro děti: „... *Für Kinder schicke ich das Gewünschte; da ich voraussetzte, daß es Kränkungen geben würde, wenn irgend eines nichts erhielt, so habe ich 2 Flinten, Puppe und 1 Schachtel Figure angeschafft. Laß mich doch wissen, was sich Hansi etwa zum Namenstage vorzüglich wünscht; ich mochte es ihm kaufen und später einmal schicken oder mitbringen.* ...“⁶⁴

⁶² „Zdravím a upřímně líbám obě naše děti; ... Pokročil Hans v plavání? Jakmile obdržím dopis od Tebe, budu Ti znovu psát. Bůh Tě chrání a přijímá!“

Dopis od Františka Palackého pro Terezii Palackou, 19. července 1842 Praha.

PALACKÝ, František a KOŘALKA, Jiří, ed. *Briefe an Therese: Korrespondenz von František Palacký mit seiner Braut und späteren Frau aus den Jahren 1826–1860*. s. 282.

⁶³ Dopis od Jaroslava Langer pro Františka Palackého, b.d. (přibližně únor 1834).

LA PNP. František Palacký. č. fondu 1235. Korespondence vlastní, přijatá – osoby. Josef Jaroslav Langer.

⁶⁴ „... *Pro děti posílám požadované; protože jsem předpokládal, že by došlo k příkoří, kdyby nikdo nic nedostal, tak jsem koupil 2 pušky, panenku a 1 krabičku s figurami. Dejte mi vědět, co si Hansi přeje k svátku; Chci to koupit a poslat nebo přivézt později....* „

Dopis od Františka Palackého pro Terezii Palackou, 14. června 1836 Praha.

PALACKÝ, František a KOŘALKA, Jiří, ed. *Briefe an Therese: Korrespondenz von František Palacký mit seiner Braut und späteren Frau aus den Jahren 1826–1860*. s. 155.

Přestože byl malý Palacký, na rozdíl od své sestry Marie, v dětství mnohem častěji nemocný, nebyl klidné dítě. Očekávalo by se, že pevná ruka děda Jana Měchury malého Jana Palackého „srovná“, ale vážený advokát Měchura byl ke svému vnukovi velice benevolentní. Jan Palacký byl velice divoké dítě a na to vzpomíná ve svých pamětech i Josef Václav Frič: „... *Vždyť největší dědečkovou zábavou bylo, když mohl se s vnučetem svým uzavřít do pokoje; čím více dováděl, křičel a skákal, tím větší míval z něho potěšení. ...*“.⁶⁵

Ve vzpomínkách Miroslava Plesingera-Božinova zjišťujeme, že malý Jan ze své nepoddajnosti nevyrostl. Popisuje vzpomínky svého dědy, který přišel na lobkovické panství, když Janovi bylo šestnáct let. „... *Rodina jej zvala „Hanzi“.* *Jméno to bylo i synonymem pověstné jeho nezkontrolovatelnosti, Měchurou podporované. Cestu z Prahy do Lobkovic konával nejčastěji pěšky. Nešel klidně, spíše chvátal, rozhazuje při tom rukama, přičemž prozpěvoval si nebo hovořil sám k sobě.... Přizpůsobit se nějaké disciplíně a řádu, bylo pro Hanze za těžko, i když vyspěl. Byli-li na zámku hosté, působil rodině postrach jak svými řečmi, tak způsoby. Vrhal se na mísy nářezu a cukroví a holýma rukama se zmocňoval nejlepších kousků pro sebe. Kamkoliv přišel, bylo ho plno. ...*“.⁶⁶

U Fričovy vzpomínky musíme vzít také v úvahu, že návštěvy mohly poprvé konzervativního advokáta Měchuru vidět v jiné činnosti, což pro něho samotného a člověka v jeho postavení bylo neobvyklé. Vzpomínka Plesinger-Božinova nám sice ukazuje chování Jana Palackého o několik let později, avšak představuje – náctiletého chlapce prožívající právě dospívání, což může vést také ke zkreslení.

Přímo Jan Měchura vybral Janovi domácího vychovatele a učitele,⁶⁷ který se o Janovo vzdělání staral celých šest let. Byl jím Václav Vladivoj Tomek. V době, kdy Tomek nastupoval do služby v MacNevenově paláci, měl za sebou úspěšné studium práv a vychovatelskou praxi v rodině Pavla Josefa Šafaříka. Měchurovi imponovala jeho ctižádost a sklony ke konzervatismu. Další předností bylo katolické vyznání, na které Jan Měchura kladl důraz.⁶⁸ Přesto ve svých pamětech Václav Vladivoj Tomek vzpomíná na svůj příchod do rodiny Palackých jinak.

⁶⁵ FRIČ, Josef Václav a CVEJN, Karel, ed. *Paměti*. s. 43.

⁶⁶ PLESINGER BOŽINOV, Miroslav – KUBŮ, Eduard – ŠTAIF, Jiří. Lesník tří generací. Z paměti o rodině Palackých. *Acta Universitatis Carolinae : Philosophica et historica* č. 3, (1993 [vyd. 1994]). *Studia historica* 38: Problémy dějin historiografie VI. s. 139.

⁶⁷ Z důvodu Janova údajného nedobrého zdraví bylo zvoleno domácí vyučování.

⁶⁸ Sám František si uvědomoval, že pro Terezii je náboženské vyznání důležité. Svoji ženu a děti označil za horlivé katolíky.

KOŘALKA, Jiří. *Češi v habsburské říši a v Evropě 1815-1914: sociálněhistorické souvislosti vytváření novodobého národa a národnostní otázky v českých zemích*. Vyd. 1. Praha: Argo. s. 210.

Mladý Tomek vzpomíná ve svých pamětech, že se dozvěděl od přítele Václava Štulce o místě domácího učitele v rodině Františka Palackého. Jednalo se právě o devítiletého syna Jana. Učitel měl Hanse připravit na zkoušku z třetí třídy normální a připravit ho na vstup na gymnázium. Na tento popud se Tomek okamžitě dostavil k Palackým, kde žádal o toto místo učitele. Františka Palackého tehdy poprvé potkal osobně. Palacký se po rozhovoru s Tomkem domluvil nejen na vzdělávání malého Jana, ale i na seznámení Tomka s historickými metodami bádání, které Tomka zajímaly. Dále zařídil Tomkovi advokátní praxi u Josefa Friče, který bydlel přes ulici.⁶⁹

Mladý učitel devítiletého Jeníka, jak Janovi Tomek říkal, popisuje: „... *byl chlapec živý a přímé povahy, bezelstný a beze vši přetvářky, a wyznanával se náramnou paměti, která učení velmi usnadňowala; bylo jen potřebí udržowati ji w určitých mezí, aby nepřekážela wywinutí saudnosti.* ...“.⁷⁰

Výuka začala v listopadu roku 1839. Příprava na zkoušku byla časově omezená z důvodu opětovné cesty do jižní Itálie – kvůli zdraví Terezie Palacké. Zkoušky dopadly na výbornou, s vyznamenáním a mladý učitel, jako svoji odměnu, dostal dukát jako prémii od Palacké, matky Jana. Dukát dostal za každou dobře vykonanou zkoušku.⁷¹ Malý Palacký nenastoupil další školní rok do školy, jak bylo plánováno, ale zůstal v domácím vyučování. Nejspíše za to mohly rodinné zimní cesty do ciziny – za teplejším podnebím, kterých by se nemohl jinak syn Palackých účastnit. Proto Tomkova práce v rodině Palackých pokračovala a to na úrovni rodinného učitele a také badatele. V dalším roce začal vyučovat také mladší dceru Marii. Tomek se stal postupem času součástí rodiny Palackých. Cestoval s nimi na jejich usedlosti za Prahou či do lázní. Například společně s dětmi a s Terezií Palackou navštívili lázně Teplice (v roce 1840). Také jezdíval z Prahy do Libně, kde Jan Měchura vlastnil hospodářský dvůr a kde rodina pobývala na začátku podzimních měsíců v roce 1841. Děti mu posílaly dopisy i ze svých zahraničních cest. Koncem školního roku 1843 skončilo vyučování Jana Palackého, od dalšího školního roku nastoupil na gymnázium. Služby Tomka v rodině Palackých neskočily. Dál pokračoval ve výuce Marie Palacké a od nového školního roku i ve výuce Leopoldiny

PLESINGER BOŽINOV, Miroslav – KUBŮ, Eduard – ŠTAIF, Jiří. Lesník tří generací. Z paměti o rodině Palackých. *Acta Universitatis Carolinae : Philosophica et historica* č. 3, (1993 [vyd. 1994]). *Studia historica* 38: Problémy dějin historiografie VI. s. 138.

⁶⁹ TOMEK, Václav Vladivoj. *Paměti z mého žiwota*. Díl 1. s. 140–141.

⁷⁰ TOMEK, Václav Vladivoj. *Paměti z mého žiwota*. Díl 1. s. 145.

⁷¹ TOMEK, Václav Vladivoj. *Paměti z mého žiwota*. Díl 1. s. 147.

Heyrovské, která byla Palackého sestřenicí z matčiny strany. Leopoldinu Heyrovskou Tomek vyučoval i v době, kdy rodina byla na zahraničních cestách.⁷²

Václav Vladivoj Tomek nezískal jen přátelský vztah s Františkem Palackým, který mu pomáhal i v jeho profesní kariéře historika,⁷³ ale i přátelství svého žáka Jana Palackého, se kterým zůstal i po jeho ukončení domácího učení v kontaktu.⁷⁴ Jan Palacký si svého učitele velice vážil a rád na něho vzpomínal i v pokročilém věku.⁷⁵

Čtrnáctiletý Palacký nastoupil do sexty, tedy druhého ročníku, na *Akademické gymnázium*. V této době byl ředitelem gymnázia Josef Jungmann. Vyučoval zde i Václav Klicpera. Palackého spolužák byl například Eduard Suess.⁷⁶ Jan na gymnáziu potkal mnoho budoucích významných osobností, ale tou nejdůležitější osobou pro něj byl Josef Václav Frič.

Mladý Frič navštěvoval vyšší ročník, nebyl Janovým spolužákem. Oba chlapci bydleli ve stejné ulici, přesto k sobě měli daleko. Jan neustále cestoval s matkou a v Praze pobýval málo. Frič na mladého Jana vzpomíná velice barvitě: „... *Byl mi vlastně jakožto polodivoch, světa neznající, k obcování přidružen, aby v mé společnosti, seznámiv se s jinými než výhradně domácími, přivykl zacházet s lidmi vůbec. Byl velmi živé letory a bystrého ducha, všelikými vědomostmi záhy přesycený, jichž nasbíral si, nadán báječnou pamětí, z doslechu všeho, co před ním ve společnosti matky neb dědečka náhodou bylo mluveno, a z toho, co šmahem vyčetl z celé spousty knih, jak mu řadou padly právě do ruky; nicméně byl dosti samostatným, že měl svůj soud a názor o světě i lidech, s čímž však nesvěřoval se každému, nejméně doma svým, nýbrž jen těm, k nimž další obcováním nabyt poněkud důvěry. Náhodou byl jsem já mezi prvními, kteří si tuto důvěru vybojovali, to nekonečnou shovívavostí, jakouž snášel jsem jeho rozmary, ba všelijaké nezpůsoby, a rovněž nezmarnou pozorností, kterouž sledoval jsem ve přátelských s ním rozmluvách ustavičně jeho sklony s jednoho předmětu k druhému... přes všecko své podivenství, rozsáhlými svými vědomostmi, z nichž mohl mi jen prospěch kynouti, proměňovala se znenáhla v upřímnou sympatii, ...“⁷⁷*

⁷² TOMEK, Václav Vladivoj. *Paměti z mého života*. Díl 1. s. 195.

⁷³ Archiv NM. Václav Vladivoj Tomek (1818–1905). inv. č. 124. kart. č. 1. č. 13. Koncept osvědčení o tom, jaké práce Tomek pro Palackého a kolik za tyto pomocné práce dostal z roku 1850.

⁷⁴ Například o prázdninách roku 1846 společně vykonali cestu na Sněžku.

⁷⁵ ŠVAMBERA, Václav. O Janu Palackém. In: *Osvěta: listy pro rozhled v umění, vědě a politice*. Praha: J. Otto, 1908. s. 412.

⁷⁶ ŠVAMBERA, Václav. *O Janu Palackém*. s. 4.

⁷⁷ FRIČ, Josef Václav a TAUB, Hugo, ed. *Paměti J.V. Friče*. s. 50.

Citace dle databázi Národní knihovny České republiky, ale jedná se o historika PhDr. Huga Trauba (1879–1942).

Postupem času však oba chlapce ovládl soudobý duch romantismu a stali se velmi důvěrnými přáteli.⁷⁸ Pro Jana Palackého byl mladý Frič jediným důvěrníkem, tak to alespoň Frič podává ve svých pamětech. S Fričem přišel i romantický náhled na svět, který provázel Palackého celé mládí. Začal psát své první básně. Některé z nich vyšly ve studentském časopise *Samolet*,⁷⁹ ale většinu z nich nikdy Jan nezveřejnil.⁸⁰

Zdraví Palackého matky se začalo zhoršovat, a tak na doporučení lékaře, rodina v říjnu 1844 odcestovala ke Středozevnímu moři – do Nice, kde strávila zimní měsíce. Od té doby rodina Palackých každoročně navštěvovala v zimních měsících francouzskou riviéru až do Tereziiny smrti. Po návratu Jana Palackého nečekal známý způsob života – cestování s matkou po lázních a rodinných statcích. Vrátil se do školy, na přelomu června a července skládal svoje první zkoušky a to bez doprovodu domácího učitele Tomka. Měl podporu v otci, který o všem informoval v dopisech matku. Ta v té době pobývala ve Františkových Lázních – společně s dcerou Marií.⁸¹ František Palacký ji uklidňoval: „... *Über ihn kannst Du ganz ohne Sorgen seyn, zumal die ärgsten Prüfungen schon vorüber sind, und zwar, wie er behauptet, mit gutem Erfolg. ...*“.⁸² V polovině července měl již Jan Palacký zkoušky úspěšně za sebou, jak psal pyšný otec Terezii Palacké: „... *Unser Hans hat bereits alle Prüfungen pro classibus überstanden und ist mit sich selbst zufrieden. ...*“.⁸³

3.2. Studium vysoké školy

Jan úspěšně ukončil svá studia na gymnáziu a jako šestnáctiletý mladík nastoupil na *Karlo-Ferdinandovu univerzitu* na filozofickou fakultu,⁸⁴ jak bylo tehdy zvykem.⁸⁵ V prvním ročníku odchodil povinné předměty náboženství, filozofii, elementární matematiku, latinskou filologii.

⁷⁸ FRIČ, Josef Václav a TAUB, Hugo, ed. *Paměti J.V. Friče*. s. 60.

⁷⁹ ŽÁČEK, Václav. *Josef Václav Frič*. s. 19.

⁸⁰ Nalezneme je v Janově pozůstalosti v Literárním archivu Památníku národního písemnictví. LA PNP Jan Palacký (1830–1908).

⁸¹ PALACKÝ, František a KOŘALKA, Jiří, ed. *Briefe an Therese: Korrespondenz von František Palacký mit seiner Braut und späteren Frau aus den Jahren 1826–1860*. s. 318–322.

⁸² „... *Nemůžete se o něj obávat, zejména proto, že nejhorší zkoušky již skončily, a, jak tvrdí, s dobrým výsledkem. ...*“

Dopis od Františka Palackého pro Terezii Palackou, 10. července 1845 Praha.

PALACKÝ, František a KOŘALKA, Jiří, ed. *Briefe an Therese: Korrespondenz von František Palacký mit seiner Braut und späteren Frau aus den Jahren 1826–1860*. s. 320.

⁸³ „...*Náš Hans již prošel všemi ročníkovými testy a je sám se sebou spokojen. ...*“

Dopis od Františka Palackého pro Terezii Palackou, 18. července 1845.

PALACKÝ, František a KOŘALKA, Jiří, ed. *Briefe an Therese: Korrespondenz von František Palacký mit seiner Braut und späteren Frau aus den Jahren 1826–1860*. s. 322.

⁸⁴ Archiv UK. Katalog posluchačů Karlo-Ferdinandovy univerzity. inv. č. 438., kart. č. 149. Katalogy posluchačů FF.

⁸⁵ Pro studium na vysoké škole bylo nutné nejdříve absolvovat studium filozofické fakulty, a po jejím studiu bylo možné dále pokračovat ve studiu na jakékoliv další fakultě.

Za volitelné předměty si zvolil *österreichischen Staatengeschichte, Classischen Literatur, griechischen Philologie*.⁸⁶ První semestr druhého ročníku musel Palacký opět přerušit z důvodu matčinych zdravotních potíží a studoval soukromě.⁸⁷ Na podzim 1847 Terezie Palacká společně s dětmi, Janem, Marií a neteří Leopoldinkou, odcestovala do Nice.

3.2.1. Jan Palacký a jeho rok 1848

V lednu roku 1848 začala napříč Evropou řada občanských nepokojů, které vygradovaly v národních revolucích známých jako revoluce roku 1848.⁸⁸ František Palacký se dohodl se svou ženou a ta zůstala s dětmi v Nice. Jan se musel vrátit na univerzitu, proto František Palacký ke konci února souhlasil, aby se tedy sám vrátil do Čech.⁸⁹ Na začátku března ale přišel do Nice dopis, aby neopouštěl bezpečnou francouzskou riviéru: „... *Nach den unerwarteten großen Veränderungen in Paris, nach dem Sturze der Monarchie daselbst, von welchem gestern die Nachricht hieher gelangte, ist jetzt an eine ruhige Reise weder für unsern Hans noch für Dich zu denken, und ich schreibe diese paar Zeilen einzig nur in der Absicht, Dich aufzufordern, daß Du den Hans, wenn er noch in Nizza ist, nicht mehr abreisen lassest, weder durch Frankreich, noch durch die Lombardie, sondern daß Ihr alle in Nizza bleibet, bis die Verhältnisse eine festere und ruhigere Form annehmen, sollte das auch bis in den Sommer hinein dauern. ...*“.⁹⁰

Bylo již pozdě. Jan, dle pokynů z dřívějšího psaní, odcestoval do Turína, Milána, Brescie a Vídně. Při své první samostatné cestě zažil mnohá dobrodružství. Například při cestě z Vicenzy do Pontebby rychlík převážel rakouskou státní pokladnu a vlak byl přepaden

⁸⁶ *rakouskou státní historii, klasickou literaturu, řeckou filologii.*

Archiv UK. Katalogy posluchačů Karlo-Ferdinandovy univerzity. inv. č. 438., kart. č. 149. Katalogy posluchačů FF.

⁸⁷ Nedochoázel na přednášky, ale dostavil se až na zkoušky.

Archiv UK. Katalogy posluchačů Karlo-Ferdinandovy univerzity. inv. č. 439., kart. č. 150. Katalogy posluchačů FF.

⁸⁸ Revoluce roku 1848, vlna revolucí napříč celou Evropu, která započalo revolucí na Sicílii v lednu 1848 a byla poražena v Uhrách až v srpnu 1849. Revoluce přinesla v několika zemích zrušení roboty a základy občanské svobody.

⁸⁹ KOŘALKA, Jiří. *František Palacký: (1798–1876): životopis.* s. 265.

⁹⁰ „... *Po neočekávaných velkých změnách v Paříži. Po pádu monarchie, o kterém se včera dozvěděli, je nyní třeba myslet na klidnou cestu pro našeho Hanse. Chtěl bych Tě požádat, abys nepouštěla Hanse, jestli je stále v Nice, ať už přes Francii nebo v Lombardii, ale vy všichni zůstaňte v Nice. Dokud se podmínky nestabilizují a nezmírní. To by mělo trvat až do léta. ...*“

Dopis od Františka Palackého pro Terezii Palackou, 2. března 1848 Praha.

PALACKÝ, František a KOŘALKA, Jiří, ed. *Briefe an Therese: Korrespondenz von František Palacký mit seiner Braut und späteren Frau aus den Jahren 1826–1860.* s. 320.

⁹⁰ Dopis od Františka Palackého pro Terezii Palackou, 18. července 1845 Praha.

PALACKÝ, František a KOŘALKA, Jiří, ed. *Briefe an Therese: Korrespondenz von František Palacký mit seiner Braut und späteren Frau aus den Jahren 1826–1860.* s. 389–340.

povstalci.⁹¹ Zaslouhou Palackého výborné italštiny (kterou ovládal bravurně z dřívějšího rodinného pobytu v Itálii, přelom 1838–1839), nebyl zajat a mohl pokračovat v cestě. Po celou dobu psal dopisy⁹² matce, aby ji uklidnil, že je v pořádku. S jednodenní zastávkou ve Vídni, kde krátce poznával město (navštívil divadlo a své přátele v Belvederu), se po měsíci – 25. března, v pořádku dostavil domů ke strachujícím se otci – s 16 zlatkami konvenční měny a velkými zážitky.⁹³ Po příjezdu do Prahy, napsal matce dopis, ve kterém popisuje celou svoji cestu. Dopis není v němčině, jak bychom očekávali, ale ve francouzštině. Po událostech, které zažil na své cestě, již nepsal matce v němčině, ale až do její smrti jí všechna psaní psal ve francouzštině nebo v češtině.⁹⁴

Mladý Palacký přijel do revoluční Prahy.⁹⁵ Právě v posledních březnových dnech lidé psali petice císaři s národními a státoprávními požadavky.⁹⁶ Tomu všemu byli oba Palačtí svědky. František Palacký se ještě více zapojil do politického dění ve chvíli, kdy obdržel pozvání do Frankfurtu na *Frankfurtský sněm*.⁹⁷ Palacký odpověděl do Frankfurtu během dne, že se sněmu nezúčastní. Otevřený dopis přečetl na slavnostním obědě v Měšťanské besedě (pořádané při příležitosti 25. výročí svého příchodu do Prahy) svým přátelům Vojtěchu hraběti Deymovi, Karlu Jaromírovi Erbenovi, Vilémovi Gablerovi, Karlu Havlíčkovi, rytíři Janu Norbertu Neubergovi, Václavovi Vladivoji Tomkovi a Janu Erazimu Vocelovi.⁹⁸ U zrodu a přednesu obsahu dopisu byl i Palackého syn. Právě Jan byl jediný, kdo otce mohl pozorovat při psaní odpovědi do Frankfurtu a zároveň při zrodu otcovy nové životní role – role aktivního politika.⁹⁹ Jarní události a celé dění Jana velice ovlivnilo, návrat do školy byl však přednější.

František Palacký byl velice zaneprázdněn – zasedal v Národním výboru, dostal nabídku ministerského křesla¹⁰⁰ a pravidelně korespondoval s manželkou, která se vracela z Nice. Dále

⁹¹ *Ottův slovník naučný: ilustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí*. sv. 19. s. 71.

⁹² Dopis od Jana Palackého pro Terezii Palackou, 15. března 1848 Milano, 16. března 1848 Turín, 18. března 1848 Brescia.

Archiv NM. Písemná pozůstalost Františka Palackého a jeho blízkých (1772–1968). inv. č. 827., kart .č. 23.

Terezie Palacká. Korespondence. Palacký Jan JUDr et PhDr syn (1839–1860).

⁹³ KOŘALKA, Jiří. *František Palacký: (1798–1876): životopis*. s. 265.

⁹⁴ Při pobytech u strýce Leopolda Měchury na Klatovsku psal dopisy v češtině.

⁹⁵ Od března se připojila Praha k revoluční Evropě. 12. března 1848 vznikl Svatováclavský výbor, který formoval revoluční požadavky. V dubnu se tento výbor rozšířil a byl zformován do nové instituce, tzv. Národního výboru, který byl rozpuštěn na konci června 1848 po porážce Svatodušních bouří.

⁹⁶ 19. března 1848 byla podána tzv. první pražská petice císaři ve Vídni. Císař na petici odpověděl 23. března 1848 Kabinetním listem, se kterým se Pražané nespokojili, a proto na konci měsíce března sepsali novou petici.

⁹⁷ Frankfurtský sněm byl sněm volených zástupců ze států Německého spolku, který se konal v květnu 1848 ve Frankfurtu nad Mohanem.

⁹⁸ KOŘALKA, Jiří. *Češi v habsburské říši a v Evropě 1815–1914: sociálněhistorické souvislosti vytváření novodobého národa a národnostní otázky v českých zemích*. s. 199.

⁹⁹ GOLL, Jaroslav. *František Palacký*. s. 41.

¹⁰⁰ Nabídka ministerského předsedy Franze von Pillersdorfa (1786–1862) být součástí nové ministerské rady. František Palacký odmítl.

byl zvolen do přípravného výboru *Slovanského sjezdu*¹⁰¹ a následně se stal také jeho starostou. Rodina byla již společně v Praze, když byl tento sjezd na Žofinském ostrově zahájen. Celá Praha byla ve slavnostním a 10. června studentský spolek *Slavie*, založený mladým Fričem, požádal velitel vojenského pluku v Praze knížete Alfreda Windischgrätze o odstranění dělostřeleckých postavení kolem Prahy a o vydání dvou tisíc pušek národní gardě a akademické legii. Též bylo vydáno osmdesát tisíc nábojů a jedna dělostřelecká baterie. Toto vedlo k názoru, že studenti chtějí vyvolat boje. Další den, na svatodušní neděli, se konalo setkání studentů v Karolinu. Studenti požadovali vydání dalších zbraní a děl. Mladý Palacký jako jediný přišel s otázkou, zda studenti potřebují tolik zbraní a především děl. Avšak upozornění na bizarnost tohoto požadavku nebylo nikým vyslyšeno. Studenti byli knížetem Windischgrätzem odmítnuti. Na svatodušní pondělí zorganizovali slavnostní mši sbratření u sochy svatého Václava na Koňském trhu. Tato byla pochopena jako přímá demonstrace proti jednání knížete Windischgrätze. V ulicích Prahy se začalo hromadně demonstrovat a začaly se stavět barikády. Vypuklo pražské červnové povstání.¹⁰² Hrabě Lev Thun-Hohenstein, který při snaze sjednat dialog mezi studenty a státními orgány, byl zajat a držen v Klementinu.¹⁰³ Nešťastný František Palacký, kterému se jeho těžce vybudovaná práce rozpadla před očima, přišel do Klementina. Vyčinił mladému buřiči Fričovi za vše, co způsobil a jelikož mladý Palacký nebyl již tři dny doma a otec neměl žádné zprávy, vyčetl Fričovi, že pokud se něco stane Janovi, má na svědomí jeho jediného syna.¹⁰⁴ Sedmnáctiletý Palacký se podle svých vzpomínek zúčastnil beze zbraní povstání v Klementinu, kde byl po skončení povstání vojáky zadržen na jednu noc.¹⁰⁵ Podle vzpomínek Friče se Jan Palacký, na odpor nepromyšleného Fričovo jednání, přidal do studentského poloněmeckého spolku *Hilarie*.¹⁰⁶ Dále Frič vzpomíná, že se Jan vůbec nezúčastnil setkání v Karolinu, ale šel na nedělní výlet do Šárky, kde ho vojáci na zpáteční cestě zatkli.¹⁰⁷ S jistotou víme pouze, že vztahy mezi mladým Fričem a Palackým v průběhu doby zcela ochladly, proto Fričovy vzpomínky nemůžeme považovat za věrohodné. V pozdějším věku Jan Palacký nesouhlasil s popisem průběhu pražského povstání 1848, proto chtěl vést přednášku, která by osvětlila červnové dny. Bohužel k této přednášce již nedošlo.¹⁰⁸ Palacký

¹⁰¹ Slovanský sjezd se konal od 2. do 12. června 1848. Sjezd měl sjednotit slovanské národy žijící v monarchii.

¹⁰² Pražské červnové povstání proběhlo ve dnech 12.–17. června 1848. Boje byly ukončeny kapitulací města, po které se začalo zatýkání a následně byl i 26. června rozpuštěn Národní výbor.

¹⁰³ POLIŠENSKÝ, Josef. *Revoluce a kontrarevoluce v Rakousku 1848*. s. 172.

¹⁰⁴ FRIČ, Josef Václav a TAUB, Hugo, ed. *Paměti J.V. Friče*. s. 181.

¹⁰⁵ KOŘALKA, Jiří. *František Palacký: (1798–1876): životopis*. s. 289.

¹⁰⁶ ŽÁČEK, Václav. *Josef Václav Frič*. s. 31.

¹⁰⁷ FRIČ, Josef Václav a TAUB, Hugo, ed. *Paměti J.V. Friče*. s. 181.

¹⁰⁸ ŠVAMBERA, Václav. *O Janu Palackém*. s. 5.

nesouhlasil s radikálním revolučním proudem, avšak ovlivnil revoluci jiným činem. A to tím, že s kolegou z univerzity Vojtěchem Šafaříkem vymysleli slovanskou trikoloru.¹⁰⁹

Povstání v Praze nemělo žádnou organizaci, chybělo mu jednotné jak politické, tak i vojenské vedení. Vedlo k neúspěchu a neštěstí, které ukončilo Slovanský sjezd. Jan Palacký byl den po povstání propuštěn z vězení a společně s matkou a sestrou odjel na zámek do Lobkovic. František Palacký a Jan Měchura zůstali v Praze. Kolem 26. června¹¹⁰ se Jan Palacký tajně vrátil do Prahy. Windischgrätz vzkázal mladému Palackému prostřednictvím svého právního zástupce Měchury, že v dalších rebelských jednání bude zatčen a bude s ním nakládáno stejně jako s ostatními studenty.¹¹¹ Jan Palacký se navrátil do Lobkovic,¹¹² kde strávil celé léto. Nebyl nijak perzekuován, a to ani na univerzitě, za což vděčil nejspíše svému dědovi. V letech 1850–1852 si stěžoval na kontrolu své korespondence policejními orgány, ale v těchto letech byla pod policejním dohledem celá rodina Palackých. Na venkově se šířily zvěsti, že revoluce dosáhne války či jiných pohrom. František Palacký skrze dopisy ujišťoval rodinu, že se nic takového nestane.¹¹³

Sám František Palacký musel odjet do Vídně, kde na něho čekala nová úloha. Byl zvolen poslancem Říšského sněmu. Mezitím se v Lobkovicích ambiciózní Jan cítil ztracený a nevyužitý. Psal otci do Vídně a zoufal si nad svým trápením. „*Sedím zde ještě co zakletý princ v ohně sídle, bez novin a zpráv novějších skrz celý týden, nedozvídaje se ničeho, ... kdybych od 14 dní víc dělal než mandele na poli. Také, kdo z našinců je ještě ve Vídni. Pevné jsa naděje, že se budete statně s Němci řezat a že nezapomenete na naši Prahu, trvám, ...*“¹¹⁴

Po rozpuštění Říšského sněmu v Kroměříži¹¹⁵ se František Palacký vrátil domů do Prahy. Uplynulé a následné politické události rodinu Palackých a Měchurů rozvrátily. Jan Měchura byl konzervativní muž, pro kterého bylo těžké přijmout nové politické snahy. Především

¹⁰⁹ ŠVAMBERA, Václav. O Janu Palackém. In: *Osvěta: listy pro rozhled v umění, vědě a politice*. Praha: J. Otto, 1908. s. 413.

¹¹⁰ Dopis od Františka Palackého pro Terezii Palackou, 26. června 1848 Praha.

KOŘALKA, Jiří, ed. *Lobkovický zámek v Neratovicích v životě a díle Františka Palackého*. s. 149.

¹¹¹ KOŘALKA, Jiří. *František Palacký: (1798-1876): životopis*. s. 290.

¹¹² Dopis od Terezie Palacké Františkovi Palackému, 28. června 1848 Lobkovice.

KOŘALKA, Jiří, ed. *Lobkovický zámek v Neratovicích v životě a díle Františka Palackého*. s. 150.

¹¹³ KOŘALKA, Jiří. *Poplašné zvěsti Terezie Palacké. Nad objevenými dopisy manželů Palackých z pražské revoluce roku 1848*. In: *Dějiny a současnost. Kulturně historická revue*, roč. 27, č. 9, 2005, s. 24–27.

¹¹⁴ Dopis od Jana Palackého Františkovi Palackému, 19. července 1848 Lobkovice.

KOŘALKA, Jiří, ed. *Lobkovický zámek v Neratovicích v životě a díle Františka Palackého*. s. 154–155.

¹¹⁵ Kroměřížský sněm je zasedání Ústavodárného říšského sněmu habsburské monarchie, které se konalo od 22. července 1848 ve Vídni. Kvůli vypuknutí revoluce ve Vídni byl sněm přesunut do Kroměříže, kde pokračoval od 22. listopadu 1848. Sněm byl rozpuštěn 7. března 1849.

se nikdy nesmířil se zrušením poddanství.¹¹⁶ I když rodina navenek spolupracovala, v době, když byla Terezie Palacká mimo domov, panovalo v domě ticho. Tento stav vydržel až do Měchurovy smrti, 18. dubna 1852.

Palačtí se po revolučním roce stáhli z politického dění. Mohl za to jak bachovský absolutismus,¹¹⁷ tak i přání a ohledy na matku Jana Palackého, která bývala stále častěji nemocná a jakékoli rozrušení u ní vyvolávalo nervové záchvaty. Otec a syn se snažili zůstat v politickém ústraní.¹¹⁸

3.2.2. Návrat do školy

Jan Palacký se na podzim roku 1848 vrátil na univerzitu do třetího ročníku na filozofickou fakultu. Studium na filozofické fakultě ukončil na výbornou¹¹⁹ a 11. května roku 1850 odpromoval s titulem doktora filozofie.¹²⁰

Po rozhodnutí vojenské odvodové komise o nezpůsobilosti k výkonu vojenské služby,¹²¹ se pokusil studovat medicínu. Po uvědomění si, že není dostatečně manuálně šikovný, zvolil studium práv. Mladého Palackého zasáhla reorganizace univerzity podle nového Všeobecného studijního řádu. Tato reorganizace probíhala na začátku padesátých let a radikálně zasáhla i filozofickou fakultu, která získala rovnocenné postavení s ostatními fakultami a už nebyla předstupněm vysokoškolského vzdělání. Měla se věnovat vědě, udělovat doktoráty filosofie a také produkovat středoškolské pedagogy. I když Jan Palacký měl tedy rovnocenný titul, univerzitu neopustil a studoval dál.

Studium práv si nejspíše vybral na přání svého dědy, který ho začal připravovat na skutečnost, že jednou zdědí rodinné statky po matce a bude muset hospodařit. Z tohoto důvodu v létě 1851 pobyl v Rabyňi na schwarzenberské zemědělské letní škole.¹²² Studium práva ho příliš nenaplnovalo, začal se věnovat i dalším aktivitám. Navázal na své verše z gymnazijního studia,

¹¹⁶ PLESINGER BOŽINOV, Miroslav – KUBŮ, Eduard – ŠTAIF, Jiří. Lesník tří generací. Z paměti o rodině Palackých. *Acta Universitatis Carolinae : Philosophica et historica* č. 3, (1993 [vyd. 1994]). *Studia historica* 38: Problémy dějin historiografie VI. s. 132–133.

¹¹⁷ Bachovský absolutismus je období vlády rakouského ministra vnitra Alexandra Bacha (1813–1893) v letech 1851–1859, který byl odpovědí na Revoluční rok 1848. Hlavním nástrojem bachovského absolutismu byla tajná policejní síť a cenzura.

¹¹⁸ ŠVAMBERA, Václav. *O Janu Palackém*. s. 10.

¹¹⁹ Archiv UK. Katalogy posluchačů Karlo-Ferdinandovy univerzity. inv. č. 440., kart. č. 150. Katalogy posluchačů FF.

¹²⁰ Archiv NM. Písemná pozůstalost Františka Palackého a jeho blízkých (1772–1968). inv. č. 895. kart. č. 24. Jan Palacký. Osobní doklady. Studium filosofie (1845–1850).

¹²¹ DROŽ, Karel. Vzpomínka na Dra Jana Palackého. In: *Osvěta: listy pro rozhled v umění, vědě a politice*. Praha: J. Otto, 1909. s. 459.

¹²² KOŘALKA, Jiří. *František Palacký: (1798–1876): životopis*. s. 369–370.

dále se podílel na vytváření českého naučného slovníku, do kterého zpracovával hesla z obecného a mimo rakouského zeměpisu. Začal též překládat z francouzštiny. Jeho největším překladatelským počinem byl překlad Guizotovo díla z roku 1821 *Dějiny vzdělanosti w Evropě od pádu říše Římské až do francauské revoluce*.¹²³ Překlad byl pro něho velice náročný, protože musel dotvářet české názvosloví. Lze se domnívat, že Jan Palacký měl pro studium jazyků talent. Svoji první výplatu za překlad si vzorně uložil do banky.¹²⁴

Dále přeložil *Obrazy z doby Merovingů* od Augustina Thierryho, které částečně byly vytištěny v Lumíru.¹²⁵ Vedle naučné literatury se pokusil i o překlad Scribeova dramatu *Milován býti nebo umřít!*¹²⁶ a později (v šedesátých letech) i hru *Brute, pust' Cesara!*¹²⁷ od Josepha Rosiera.

Přestože mladého Palackého studium práva příliš nenaplnovalo, považoval své studium za důležité, což dokládá i otcova korespondence: „... *Unser Hans ist fleißig, wie immer geht selten vor Mitternacht schlafen, steht aber auch nie von 8 ½ Uhr auf ...*“¹²⁸ O Janově pilnosti a pracovitosti, psal otec František matce velmi často.¹²⁹ Na svoji první rigorózní zkoušku se Palacký připravoval u strýce Leopolda Měchury na rodinném statku v Otíně, aby měl klid od pražského ruchu.

Po zkoušce, 3. prosince 1852, odcestoval Jan společně s otcem do Paříže. Oba byli v Paříži poprvé. Naštěstí je očekávali přátelé Františka Ladislava Riegera a Viléma Gablera.¹³⁰ Po týdnu plném návštěv a prozkoumávání krásných míst velké Paříže, otec syna opustil a pokračoval v cestě ke Středozemnímu moři, do Nice, za manželkou a dcerou. Jan Palacký zůstal v Paříži a věnoval se samostudiu a zdokonalování francouzštiny.¹³¹ Paříž si zamiloval. Později na ni velice vzpomínal, obdivoval její duchaplnost a eleganci. Na žádost otce nepřijal nabídku

¹²³ GUIZOT, François a PALACKÝ, Jan, ed. *Dějiny vzdělanosti w Evropě od pádu říše Římské až do francauské revoluce*. Překlad Jan Palacký. V Praze: J.G.Calve (F. Tempský), 1851. iv, 320 s.

¹²⁴ Dopis od Františka Palackého pro Terezii Palackou, 24. února 1851 Praha.

PALACKÝ, František a KOŘALKA, Jiří, ed. *Briefe an Therese: Korrespondenz von František Palacký mit seiner Braut und späteren Frau aus den Jahren 1826–1860*. s. 505.

¹²⁵ Archiv NM. Písemná pozůstalost Františka Palackého a jeho blízkých (1772–1968). inv. č. 912. kart. č. 24. Jan Palacký. Dílo. Thierry – Obrazy z dob Merovingů – rkp. Překlady /část tištěna v Lumíru 1851.

¹²⁶ SCRIBE, Eugène a DUMANOIR, Philippe François Pinel. *Milován býti nebo umřít! : veselohra v 1 dějství*. Překlad Jan Palacký a Josef Jiří Kolár. V Praze: Jarosl. Pospíšil, 1851. 39, 52 s.

¹²⁷ ROSIER, Joseph-Bernard. *Brute, pust' Cesara! : veselohra v jednom jednání*. Překlad Josef Jiří Kolár a Jan Palacký. 2., opr. vyd. V Praze: Tisk a náklad Jarosl. Pospíšila, 1864. 94 s.

¹²⁸ „... *náš Hans je pilný, jako vždy jen zřídka jde spát před půlnocí, ale nikdy nevstane před 8 ½ ...*“

Dopis od Františka Palackého pro Terezii Palackou, 13. prosince 1850 Praha.

PALACKÝ, František a KOŘALKA, Jiří, ed. *Briefe an Therese: Korrespondenz von František Palacký mit seiner Braut und späteren Frau aus den Jahren 1826–1860*. s. 491.

¹²⁹ PALACKÝ, František a KOŘALKA, Jiří, ed. *Briefe an Therese: Korrespondenz von František Palacký mit seiner Braut und späteren Frau aus den Jahren 1826–1860*. s. 512, 517.

¹³⁰ HORSKÁ, Pavla. *Sladká Francie*. s. 29.

¹³¹ ŠTAIF, Jiří. *František Palacký: život, dílo, mýtus*. s. 211.

ke spolupráci s francouzským ministerstvem zahraničí a svým přátelům nepsal o politickém nahlížení Francouzů na situaci v rakouské monarchii.¹³² Přesto své ambice nezapřel – napsal spis o černoohorské otázce. Tohoto spisu si pravděpodobně francouzská vláda vážila, a proto nabídla Janovi Palackému *Řád čestné legie*. Ocenění však, kvůli možné perzekuci od rakouských úřadů, odmítl.¹³³

Jan Palacký měl z Paříže odcestovat za dalším studiem do Londýna. Rakouský vyslanec v Paříži mu však neudělil povolení cestovat,¹³⁴ proto zůstal v Paříži až do dubna 1853. V dubnu za ním přijela celá rodina – vraceli se z Nice do Prahy. Po několikadenní prohlídce města a celodenním výletu do Versailles, zůstal František Palacký v Paříži a zbytek rodiny odcestoval zpět do Čech. V Čechách pokračoval Jan ve studiu. V létě čekala celou rodinu radostná událost, dvacetiletá Márinka se provdala za otceva spolupracovníka Františka Ladislava Riegra.¹³⁵

Jan Palacký svá studia ukončil 12. června 1854 titulem doktora veškerých práv.¹³⁶ Po studiích nastoupil na tříletou advokátní praxi u zemského soudu a dále se již advokacii nevěnoval. Čtyřadvacetiletý Palacký již nebyl svázán Měchurovým dohledem a ani studiem, které ho nenaplňovalo. Měl prostor začít si plnit své sny. Již na studiu práv navštěvoval přednášky přírodovědných předmětů¹³⁷ profesora Vincenta F. X. Kosteletzkého.¹³⁸ Chtěl se věnovat geografii. Jelikož tento obor byl ještě v plenkách a nebylo ho možné studovat přímo na pražské univerzitě, musel se věnovat samostudiu, které mu mohly nabídnout pouze zahraniční knihovny a jiné instituce. Začal tedy cestovat.

3.3. Dozrání

Ještě ten samý rok odcestoval do Uher a Dalmácie. Další rok procestoval Polsko a Dánsko a také navštívil Berlín. Berlínské rozblácené ulice se mladému Palackému vůbec nelíbily – byl

¹³² Dopis od Františka Palackého pro Jana Palackého, 7. března 1853 Nice.

ZÍBRT, Čeněk. Z dopisů Palackého synu Janovi 1848–74. In: *Osvěta: listy pro rozhled v umění, vědě a politice*. Praha: J. Otto, 1909. s. 49–50.

¹³³ ŠVAMBERA, Václav. *O Janu Palackém*. s. 6.

¹³⁴ V dopise od Jana Palackého pro Karla Aloise Vinařického, 11. června 1853 Praha.

VINAŘICKÝ, Karel Alois, SLAVÍK, Václav Otakar, ed. a ŠAFRÁNEK, Jan, ed. *Karla Aloisa Vinařického Korrespondence a spisy pamětní: na památku stých jeho narozenin*. sv. 2. s. 136

¹³⁵ Svatba se konala 15. června 1853 v Praze.

V manželství se narodily tři děti – Marie Červinková, rozená Riegerová, (1854–1895), Bohuslav Rieger (1857–1907), Libuše Bráfová, rozená Riegerová, (1860–1930).

¹³⁶ Archiv NM. Písemná pozůstalost Františka Palackého a jeho blízkých (1772–1968). inv. č. 895., kart. č. 24. Jan Palacký. Osobní doklady. Studium práv (1850–1854).

¹³⁷ Předměty: Allgemeine Botanik, Praktische Übungen in der Botanik, Botanik In Beziehung auf Ökonomie, Natürliche Familien der Pflanzen.

¹³⁸ Archiv UK. Katalogy posluchačů Karlo-Ferdinandovy univerzity. inv. č. 225., kart. č. 52. Hlavní katalog imatrik. posluchačů (ZS 1851/2).

zvyklý na dlážděné pařížské ulice. Přesto právě toto město změnilo Janovi život. Zde se setkal s jedním z největších geografů 19. století, Carlem Ritterem, ke kterému chodíval na přednášky. Studoval v berlínských knihovnách, kde se mu poprvé dostaly do ruky knihy v angličtině, kterou se zde díky četbě naučil plynně.¹³⁹

Jeho sebevzdělávání mu neslo ovoce. Dva roky po promoci na právech, se stal docentem geografie na Karlo-Ferdinandově univerzitě. Díky získané docentuře mohl lépe navazovat kontakty s odbornou veřejností v cizině, a proto okamžitě v roce 1856 procestoval Norsko a vysněnou Velkou Británii, konkrétně Skotsko a Anglii.

Nadšení přímo srší z každého dopisu mířícího z jeho cest domů. Svě sestře, se kterou měli již od dětství velice dobrý vztah, píše, „...*Botanika mne dosti těší, ale právo pranic. Já bych se styděl být ted' rakouským právníkem a na doktorát musím ještě půl druhého roku čekat.* ...“¹⁴⁰

Ke konci padesátých let, 27. srpna roku 1859, se Jan Palacký oženil s Adelinou Hämplovou, dcerou zemského advokáta Wenzela Hämpla, jehož rodina patřila k německé společnosti.¹⁴¹ Svatba byla na tehdejší poměry zvláštní, protože Jan nepozval na svatbu ani nejbližší příbuzné.¹⁴² Z historických pramenů se nedozvídáme, jak se novomanželé poznali. Mezi novomanželi a Adelinými rodiči musel být dobrý vztah, protože jsou pohřbeni na Lobkovickém hřibově, kde se tradičně pohřbívali členové Palackého rodiny. Po svatbě mladý pár odcestoval do Mnichova, kde měl Jan pracovní místo v královské knihovně. Adelina Palacká v Mnichově otěhotněla. Celkem se mladým Palackým narodily čtyři děti,¹⁴³ ale více informací máme pouze o třech dcerách – Olze, Adelině a Eugonii.

Jan Palacký se však po svatbě neusadil. Často cestoval do Berlína za svými kolegy a také připravoval svoji první politickou polemiku – *Politik der Zukunft in Österreich*.¹⁴⁴ Další jeho provokativní spis vyšel o rok později v Litomyšli. Sám Jan Palacký si byl před jeho vydáním vědom, že se bude jednat o dílo, které zasáhne celé Království české.¹⁴⁵ Dílo *Böhmische*

¹³⁹ Dopis od Jana Palackého pro Františka Palackého, 21. června 1855 Berlín.

Archiv NM. Písemná pozůstalost Františka Palackého a jeho blízkých (1772-1968). inv. č. 96., kart. č. 2. Vlastní pozůstalost. Korespondence. Jednotlivci. Palacký, Jan, JUDr et PhDr, syn (1846–1875).

¹⁴⁰ Dopis od Jana Palackého pro Terezii Palackou s přípisem od Marie Riegrové, 3. února 1857 Praha.

Archiv NM. Písemná pozůstalost Františka Palackého a jeho blízkých (1772–1968). inv. č. 827. kart. č. 23.

Terezie Palacká. Korespondence. Palacký Jan, JUDr et PhDr, syn (1839–1860).

¹⁴¹ PLESINGER BOŽINOV, Miroslav – KUBŮ, Eduard – ŠTAIF, Jiří. Lesník tří generací. Z pamětí o rodině Palackých. *Acta Universitatis Carolinae : Philosophica et historica* č. 3, (1993 [vyd. 1994]). Studia historica 38: Problémy dějin historiografie VI. s. 139.

¹⁴² KOŘALKA, Jiří. *František Palacký: (1798–1876): životopis*. s. 398.

¹⁴³ *Ottův slovník naučný: ilustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí*. sv. 19. s. 71.

¹⁴⁴ PALACKÝ, Jan. *Politik der Zukunft in Österreich*, Berlin 1859.

¹⁴⁵ Dopis od Terezie Palacké pro Jana Palackého s přípisem od Františka Palackého, 1. listopadu 1859 Nice.

*Skizzen*¹⁴⁶ opravdu zasáhlo celou společnost Českého království, jak německou, tak i českou část. Hned po vydání bylo negativně zkritizováno a odsouzeno. Jedním z nejvýznamnějších kritiků byl rodinný přítel Adolf M. Pinkas, který v německém deníku *Prager Morgenpost* odsoudil vyšlý spis.¹⁴⁷ Přes všechny kritiky je toto dílo dnes považováno za nejlepší politický spis Jana Palackého. A právě s tímto dílem je jméno Jana Palackého nejčastěji spojováno.

3.3.1. Böhmishe Skizzen

Spis *Böhmishe Skizzen* popisuje velice široce České království. Palacký se dotýká všech vrstev společnosti 19. století a vysvětluje dějící se společenské jevy s přihlédnutím na vlivy jak přírodní, tak i politické a ekonomické, s odkazem na historický vývoj Českého království, v kontextu na vývoj okolní Evropy. V díle není opomenuta žádná vrstva společnosti.

Například názor Jana Palackého na českou šlechtu je velice přímý. Pohlíží na šlechtu jako na konzervativní sociální skupinu, která byla sice v minulosti silná, ale v této chvíli se zajímá pouze o to, jak získat zpátky své dřívější ztracené postavení. Ale ne kvůli zlepšení podmínek pro český národ v monarchii, nýbrž pro zlepšení své vlastní ekonomické základny. Palacký poukazuje také na skutečnost, že není národnostně vyhraněná.¹⁴⁸ Sedláci, jako další představitelé českého obyvatelstva, byli neteční vůči veřejnému dění a politice obzvlášť. Drželi se svých tradic a toho, co dobře znali – hospodaření. Hospodaření ve smyslu „každý na svém“. Považoval je za velice konzervativní a pasivní vrstvu společnosti.¹⁴⁹ Obchodníky shledával Palacký silným společenským stavem s velkým potenciálem růstu, ekonomickým i politickým. Přesto uvádí, že čeští obchodníci nedokážou využít svůj potenciál.¹⁵⁰ Další sociální vrstvou, kterou Palacký zmiňuje ve svém díle, je měšťanstvo. Vezmeme-li v potaz, že sám do této vrstvy patřil, je překvapující, co o měšťanstvu ve skutečnosti soudil. Měšťanstvo se, podle Palackého, od středověku nezměnilo. Zůstalo podlézavé, falešné a vypočítavé, zakládající si na styku s vyššími vrstvami společnosti. Trpělo typickým maloměšťáctvím, které udržovalo ve svých salónech, kam se stáhlo z veřejného dění.¹⁵¹ Dalším důležitým stavem bylo duchovenstvo, které je popsáno v kapitole

LA PNP. Jan Palacký (1830–1908).

¹⁴⁶ PALACKÝ, Jan. *Böhmishe Skizzen: 1860*. Leitomischl: Anton Augusta, 1860. 127 s.

¹⁴⁷ ŠIMŮNKOVÁ, Alena. *Böhmishe Skizzen: Reflections on Social Space and Nationhood in Nineteenth-Century Prague*. In: *Nationalities Papers*, 30(3), s. 344.

¹⁴⁸ PALACKÝ, Jan. *Böhmishe Skizzen*. s. 47–51.

¹⁴⁹ PALACKÝ, Jan. *Böhmishe Skizzen*. s. 51–56.

¹⁵⁰ PALACKÝ, Jan. *Böhmishe Skizzen*. s. 56–61.

¹⁵¹ PALACKÝ, Jan. *Böhmishe Skizzen*. s. 61–65.

„*Die religiösen Verhältnisse*“.¹⁵² Duchovní stav sice podporoval český boj, ale dlouholetá pasivita českého lidu byla poznamenána ztrátou klerikálních podporovatelů.¹⁵³ Mladý Palacký popisuje ve stejném rázu i zbytek společnosti. Kromě vrstev, které jsou příliš zaměstnání starostí o přežití – horníci, dělníci, rolníci. Pro ně má pochopení, pro národnostní boj jim nezbývá čas ani finance, které by mohli vložit.

Důležitější než názory Palackého v tomto díle, je jeho návrh, jak zlepšit postavení obyvatelstva Českého království. Palacký viděl hlavní vinu ubohého stavu společnosti v zanedbaném školství, který zmiňuje skoro ve všech kapitolách spisu. Odsuzuje vídeňskou germanizační politiku a také velice špatnou situaci odborného školství, které vlastně neexistovalo. Řešení vidí především v reformě školství a zavedení odborných škol. Chatrné školství bylo překážkou jak růstu českého národa, tak i ekonomické stability celé monarchie. Reforma by měla přínos k posílení celé monarchie, zlepšení postavení českého národa. Sám Jan Palacký se otázce školství a jeho zkvalitnění věnoval, především v osmdesátých letech.¹⁵⁴ Můžeme tudíž soudit, že otázka zlepšení postavení lidu Českého království ho stále znepokojovala.

V hodnocení díla musíme vyzdvihnout, že ani ne třicetiletý syn Františka Palackého měl velice obsáhlé vědomosti podložené studiem a cestováním po Evropě. Je až obdivuhodné, kolik mladý člověk za svůj krátký život dokázal pojmout informací a k tomu si udělat na okolní svět svůj vlastní názor. Jediným nedostatkem spisu je jeho malá soudržnost. Autor se nedrží jedné linie, ale přechází z jedné problematiky do druhé.

Dílo má velký význam pro historické bádání a pochopení mentality společnosti 19. století u nás. Na dílo poukazyval již Otto Urban či Alena Šimůnková ve svém článku *Böhmische Skizzen: Reflections on Social Space and Nationhood in Nineteenth-Century Prague*.¹⁵⁵

Tímto dílem Jan na sebe velice upozornil a dal na vědomí, že v rodině Palackých je vedle Františka Ladislava Riegra, další mladý politik, který chce změnu ve společnosti a v celé monarchii. Přesto to nebyla ta nejdůležitější událost roku 1860.

¹⁵² „*Náboženské poměry*“.

PALACKÝ, Jan. *Böhmische Skizzen*. s. 65.

¹⁵³ PALACKÝ, Jan. *Böhmische Skizzen*. s. 65–80.

¹⁵⁴ V archivním fondu Jan Palacký (1830–1908) v LA PNP je mnoho dopisů odkazujících na angažovanost Jana Palackého v této problematice, včetně dopisů od Aloise Lichtenštejna (1846–1920), který navrhl školskou reformu v roce 1888.

¹⁵⁵ ŠIMŮNKOVÁ, Alena. *Böhmische Skizzen: Reflections on Social Space and Nationhood in Nineteenth-Century Prague*. In: *Nationalities Papers*, 30(3), 335–350.

3.4. Vliv role politika a hospodáře na život Jana Palackého

František Palacký odcestoval se svojí tehdy již velice nemocnou manželkou za teplem do Nice. Na zpáteční cestu se vydali koncem dubna. Cestovali celé tři měsíce a to právě kvůli zhoršujícímu se zdraví Terezie Palacké. František si dělal velké starosti o svoji ženu, neměl čas odepisovat na dopisy a rodina, která byla v Čechách, neměla žádné zprávy.¹⁵⁶ Strastiplná cesta pro Terezii Palackou skončila 18. srpna 1860 v Děčíně. Již se nestihla se svými nejbližšími, synem Janem a jeho chotí, dcerou Marií Riegrovou a jejím manželem, rozloučit. Tělo Janovy a Mariiny matky bylo převezeno na lobkovický hřbitov, kde je pohřbena.¹⁵⁷

Pro celou rodinu nastaly velké změny. Jan Palacký se stal dědicem statku a zámku v Lobkovicích a tím nabyl právo být zvolen do velkostatkářské kurie.¹⁵⁸ Otevřela se mu možnost být vysokým politikem. Podle rodinné tradice byl členem *Národní strany*.¹⁵⁹ Po vydání *Říjnového diplomu*¹⁶⁰ nastalo uvolnění politického režimu a Palačtí i Rieger začali být velice politicky aktivní. Úmrtím Terezie se vytratila z rodiny němčina.¹⁶¹

Janova politická kariéra nabrala v šedesátých letech rychlý vzestup. Již v roce 1861 se stal poslancem českého zemského sněmu. Ve stejný rok byl zvolen hospodářským jednatelem odboru brandýského. V roce 1865 se stal starostou okresního výboru brandýského. Během prusko-rakouské války¹⁶² se stal dozorcem vojenských nemocnic. Mladý Palacký bral svoji politickou kariéru velice vážně a věnoval se jí natolik, že dokonce v roce 1866 přerušil své působení na univerzitě. Politické úvazky nabývaly, v roce 1867 byl opět zvolen do zemského sněmu, což se opakovalo i v roce 1870. O rok později již zasedal i v zemském výboru. Byl členem komise, která vypracovávala znění *fundamentálních článků*.¹⁶³ V letech 1871–1872 se stal poslancem Říšské rady. Z důvodu tehdejší *pasivní rezistence*¹⁶⁴ se nikdy

¹⁵⁶ Dopis od Jana Palackého pro Františka Palackého, 25. května 1860 Praha. Archiv NM. Písemná pozůstalost Františka Palackého a jeho blízkých (1772–1968). inv. č. 96., kart. č. 2. Vlastní pozůstalost. Korespondence. Jednotlivci. Palacký, Jan, JUDr et PhDr, syn (1846–1875).

¹⁵⁷ KOŘALKA, Jiří. *František Palacký: (1798–1876): životopis*. s. 402.

¹⁵⁸ V 19. století se volil občan podle svého majetku do volební kurie. Velkostatkářská kurie byla jedna z kurií, do které mohli být zvoleni majitelé deskových statků, tj. statky, které byly zapsány do Zemských desek.

¹⁵⁹ Národní strana, tzv. Staročechi, je politická strana, která vznikla v roce 1848. Hlavními vůdci byly František Palacký a František Ladislav Rieger. V roce 1874 se od strany odštěpila liberálnější větev strany a Národní strana svobodomyšlná, tzv. Mladočeši.

¹⁶⁰ Říjnový diplom je prohlášení císaře Františka Josefa I. ze dne 20. října 1890, ve kterém se zříká absolutismu a zřizuje Říšskou radu a uznává Zemské sněmy.

¹⁶¹ Celá rodina, jak mladí Palačtí, tak i Riegrovi si korespondovali v češtině.

¹⁶² Prusko-rakouská válka byl válečný konflikt v roce 1866 mezi Pruským královstvím, Italským královstvím a Rakouským císařstvím o převahu v Německém spolku. Vítězství Pruska nad Rakouskem zapříčinilo vznik nového státního uspořádání Rakouska, a to vedlo ke vzniku Rakouska-Uherska.

¹⁶³ Fundamentální články byly pokus o česko-rakouské vyrovnání z roku 1871.

¹⁶⁴ Pasivní rezistence je neúčast na zasedání Říšské rady z důvodu nerovnoměrných práv mezi zeměmi monarchie.

do rady nedostavil, ačkoliv s touto strategií nesouhlasil. Přelomovým byl rok 1872, kdy byl zvolen jednatelem úvěrního spolku u *Živnostenské banky*¹⁶⁵ a členem správní rady *České národní banky*. Oba dva tyto posty byly potřebné pro skupování statků a získání mandátů do dalších voleb.¹⁶⁶ Zemské volby 1872, tzv. *chabusové volby*,¹⁶⁷ skončily pro českou politickou scénu velkým debaklem. Celé volební skupování statků s mandáty měl převážně na starosti Jan S. Skrejšovský, ale koupě některých statků byla značně nevýhodná a jejich cena nadhodnocena.¹⁶⁸ Po prohraných volbách vznikl milionový deficit, který zasáhl i Palackého. Byl zostuzen a k tomu měl dluh přes 30 000 zl.¹⁶⁹ Až v roce 1878 se vrátil do politiky – jako poslanec zemského sněmu a zároveň obnovil svoji činnost na univerzitě. V osmdesátých letech již nebyl tak viditelný jako dřív. Víme, že se podílel na snížení pozemkové daně v Čechách, zapojil se do diskuze o volebním řádu a podporoval *Taaffeho vládu*.¹⁷⁰ Roku 1889 ukončil svoji politickou kariéru. Přes protesty hraběte Taaffeho¹⁷¹ se do politiky již nevrátil, avšak politické dění dále sledoval.

Kvůli zděděnému majetku v Lobkovicích po matce, se na počátku šedesátých let Jan Palacký odstěhoval, společně se svojí rodinou, do Lobkovic. Velkostatek v Lobkovicích nepatřil k nejudělečnějším deskovým statkům v monarchii,¹⁷² přesto byl natolik výnosný, že Jan mohl zaplatit dědickou daň a vyplatit sestře Marii Riegrové zbytek věna ve výši 30 000 zl. Z těchto peněz a dalších Riegrových aktiv si rodina Riegrů zakoupila velkostatek se zámekem v Malči.¹⁷³

Jan Palacký si díky svým znalostem, které nabyl v Rabyni na schwarzenberské zemědělské letní škole a sebevzděláváním, zveleboval statek a jeho okolí. Mladé rodině se dařilo v Lobkovicích dobře. Jan Palacký byl velice aktivní v roli otce. Byl při prvních

¹⁶⁵ Živnostenská banka pro Čechy a Moravu byla založena 1868 jako akciová společnost pro financování českých podnikatelů.

¹⁶⁶ PURŠ, Jaroslav. *Volby do českého zemského sněmu v dubnu 1872*. s. 120.

¹⁶⁷ Zemské volby v Čechách 1872, tzv. chabusové volby od slova chabus – kupčení. Volilo se podle kuriového systému. Z tohoto důvodu chtěli politické strany skoupit co nejvíce deskových velkostatků, které měly politický mandát, aby získali co největší množství mandátů do velkostatkářské kurie. Kvůli nejasným machinacím, které se začaly řešit v tisku, volby Staročeši prohráli a zvítězila ve velkostatkářské kurii Strana ústavověrného velkostatku podporující centralisticky orientovanou politiku Vídně.

¹⁶⁸ PURŠ, Jaroslav. *Volby do českého zemského sněmu v dubnu 1872*. s. 111.

¹⁶⁹ HLAVAČKA, Milan. František Ladislav Rieger a Jiří Kristián kníže Lobkowicz ve vzájemné korespondenci. In: *František Ladislav Rieger a česká společnost 2. poloviny 19. století. Sborník referátů z vědecké konference konané 25. a 26. dubna 2003 v Semilech / Semily*: Státní okresní archiv Semily, 2003. s. 100.

¹⁷⁰ Vláda Eduarda Taaffeho byla předlitavská vláda, úřadující od 13. srpna 1879 do 11. listopadu 1893, kterou sestavil Eduard Taaffe (1833–1895). Vláda v Říšské radě získala podporu Českého klubu (staročechů, mladočechů, konzervativní šlechty a moravských českých liberálů).

¹⁷¹ *Ottův slovník naučný: ilustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí*. sv. 19. s. 72.

¹⁷² URBAN, Otto. *Česká společnost 1848–1918*. s. 291.

¹⁷³ VOJÁČEK, Milan. *František Ladislav Rieger a velkostatek Maleč: ekonomické zázemí politické činnosti vůdce národa*. s. 34.

krůčcích svých dcer a často v dopisech rodině psal, jak jeho dcery dělají pokroky či jestli nejsou nemocné: „... *Nemám Vám zrovna důležité zprávy a chci Vás jen zpravit, že jsme vesměs zdraví. Olga má již zuby a tloustne.* ...“¹⁷⁴ Palackého manželka Adelina se velice dobře sžila s životem v Lobkovicích. Dá se říci, že zde vedla salón, kam zvala přátele z Prahy a Brandýsa a také důstojníky z posádky Kostelce nad Labem.¹⁷⁵ Adelina Palacká se věnovala i dobročinnosti, například podporovala a zajišťovala na studiích klatovského rodáka Josefa Kličku, jehož hlavním mecenášem byl strýc Leopold Měchura.¹⁷⁶ Tento fakt svědčí o tom, že Adelina Palacká udržovala kontakt a dobré vztahy i s širší rodinou svého muže. Přímé materiály o rodinných vztazích se však nedochovaly. O tom, že mladí Palačtí byli se strýcem v kontaktu i po matčině smrti, svědčí dopis o náhlém úmrtí strýce Leopolda otci Františkovi. „... *Líto mi je, že ti musím dát zprávu o náhlé smrti strýčka Leopolda Měchury. Skonal v noci z pátku na sobotu... téměř bez bolesti. Tak mi Dr. Nauš, který jej léčil, zpravil. Strýc byl ještě ve středu na bálech v Klatovech a předtím s Kličkou a p. Šmilovským v besedě, kde jim hrál, co skládal.* ...“¹⁷⁷

Rodinné vztahy se ale zhoršily po chabrusových volbách. Otec Palacký velice zazlíval Janovi vzniklou situaci – zadlužení rodinného majetku a pošpinění rodného jména. Manželé Palačtí se snažili ze špatné finanční situace dostat. Dokladem jsou dopisy mezi Janem a Adelinou Palackých a jejich švagrem Riegrem.¹⁷⁸ Sám Rieger se snažil pomoci svému švagrovi, jak jen se dalo. Psal dopisy a nabízel lobkovický velkostatek k odkupu svým politickým kontaktům. Jeden takový dopis napsal i Jiřímu Kristiánovi knížeti z Lobkowicz, ale ten o lobkovický statek a zámek nejevnil zájem.¹⁷⁹ Lobkovický majetek se nedařilo prodat. Adelina Palacká se nejspíše snažila najít pomoc i na německé straně společnosti, proto začala svoji rodinu poněmčovat. To se nelíbilo jejímu tchánovi. I když vnučky psaly dědovi pořád v češtině a syn také, Adelina

¹⁷⁴ Dopis od Jana Palackého pro Františka Palackého, 23. května 1861 Lobkovice.

Archiv NM. Písemná pozůstalost Františka Palackého a jeho blízkých (1772–1968). inv. č. 96, kart. č. 2. Vlastní pozůstalost. Korespondence. Jednotlivci. Palacký, Jan, JUDr et PhDr, syn (1846–1875).

¹⁷⁵ PLESINGER BOŽINOV, Miroslav – KUBŮ, Eduard – ŠTAIF, Jiří. Lesník tří generací. Z pamětí o rodině Palackých. *Acta Universitatis Carolinae : Philosophica et historica* č. 3, (1993 [vyd. 1994]). Studia historica 38: Problémy dějin historiografie VI. s. 139.

¹⁷⁶ Více v práci: KLIČKOVÁ, Barbora. Mezi Prahou a Klatovy. Mládí hudebního skladatele Josefa Kličky ve světle korespondence. Praha, 2018. 257 s. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze. Filozofická fakulta. Vedoucí práce Milada Sekyrková.

¹⁷⁷ Dopis Jana Palackého pro Františka Palackého, 20. února 1870 Lobkovice.

Archiv NM. Písemná pozůstalost Františka Palackého a jeho blízkých (1772–1968). inv. č. 96, kart. č. 2. Vlastní pozůstalost. Korespondence. Jednotlivci. Palacký, Jan JUDr et PhDr syn (1846–1875).

¹⁷⁸ Archiv NM. František Ladislav Rieger (1818–1903). inv. 20/2, kart. č. 20. Palacký, Jan – F. L. Riegrovi (1859–1896).

Archiv NM. František Ladislav Rieger (1818–1903). inv. 20/4, kar. č. 20. Palacká Adelina – F. L. Riegrovi (1862–1901).

¹⁷⁹ HLAVÁČKA, Milan. František Ladislav Rieger a Jiří Kristián kníže Lobkowicz ve vzájemné korespondenci. In: *František Ladislav Rieger a česká společnost 2. poloviny 19. století. Sborník referátů z vědecké konference konané 25. a 26. dubna 2003 v Semilech / Semily*: Státní okresní archiv Semily, 2003. s. 100.

Palacká mu svým chováním připomínala doby Měchury. Proto přestal František jezdit do Lobkovic a výhradně jezdil na letní byt k Riegrům do Malče. Pouze na výročí smrti své manželky jezdíval uctít památku k jejímu hrobu.

Dne 2. března roku 1876 zasáhlo Lobkovice neštěstí – nejmladší dcera Eugenie zemřela na záškrť.¹⁸⁰ Ani úmrtí dítěte nepomohlo ukončit konflikt mezi Janem a jeho otcem Františkem. Dne 6. května se František Palacký dostal opět do hádky se synem, který u něho byl na návštěvě. Příčinou hádky bylo nejspíše zadlužení velkostatku Lobkovice, díky němuž se Palačtí dostávali mezi hlavní témata hovoru jak české, tak i německé společnosti.¹⁸¹ Na druhý den František Palacký onemocněl a už z postele nevstal. Zemřel 26. května 1876. Konal se veliký pohřeb, kterého se účastnila široká veřejnost.¹⁸² Tato manifestace u hrobu Otce národa se konala každý rok na výročí jeho smrti.¹⁸³

Dědictví po otci nebylo nějak velké a už vůbec ne dostačující, aby Jan Palacký mohl zaplatit alespoň část svých dluhů. Tudíž si roku 1881 půjčil téměř 12 000 zl. na nejnужnější výdaje od švagra Riegra.¹⁸⁴ Rodina Palackých na tom nebyla existenčně dobře a navíc se jí další neštěstí nevyhnulo. Nejstarší dcera Olga si sama vzala život. Její čin byl nejspíše zaviněn neopětovanou láskou ze strany rakouského důstojníka jízdy Ludwiga Krauchenbergera. Proto na začátku listopadu, 2. listopadu 1881, utekla před večerí z domova a vrhla se do hlubin Labe za lobkovickým zámekem.¹⁸⁵ Rodina byla zdrcena, nikdo nečekal, že by se mohlo něco takové stát. Za půl roku při návštěvě u Riegrů v Malči se Adelina Palacká svěřila, že jejich dcera Adelina Palacká mladší, v rodině zvaná Adda, přemýšlí o sňatku s Krauchenbergem. Dokonce se s ním tajně zasnoubila během Vánoc. Riegrovi byli zděšeni a apelovali na svoji švagrovou, ať nic neoznamují dříve než rok po smrti Olgy.¹⁸⁶ Dne 28. května 1883¹⁸⁷ se Adelin Palacká opravdu provdala za Ludwiga Krauchenberga.¹⁸⁸ Manželství bylo nejspíše šťastné, alespoň tak usuzujeme z dopisů. Adelina Krauchenberg se snažila udržovat písemný styk s domovem

¹⁸⁰ Dopis od Jana Palackého pro Bohuše Riegra, 23. března 1876 Lobkovice.

Archiv NM. Bohuslav Rieger st. (1857–1907). inv. č. 132, kart. č. 8. Jan Palacký (strýc) (1876–1906).

¹⁸¹ ŠTAIF, Jiří. *František Palacký: život, dílo, mýtus*. Praha: Vyšehrad, 2009. s. 291.

¹⁸² MÁŠA, Pavel. Poslední věci vlastence: smrt a pohřeb Františka Palackého. In: *Pražský sborník historický*. Praha: Archiv hlavního města Prahy: Scriptorium Sv. 44, (2016), s. 43–97.

¹⁸³ ČERVINKOVÁ-RIEGROVÁ, Marie a VOJÁČEK, Milan, ed. *Zápisky*. 1. Díl. s. 146–148, 448–449.

¹⁸⁴ VOJÁČEK, Milan. *František Ladislav Rieger a velkostatek Maleč: ekonomické zázemí politické činnosti vůdce národa*. s. 142.

¹⁸⁵ PLESINGER BOŽINOV, Miroslav – KUBŮ, Eduard – ŠTAIF, Jiří. Lesník tří generací. Z pamětí o rodině Palackých. *Acta Universitatis Carolinae : Philosophica et historica* č. 3, (1993 [vyd. 1994]). *Studia historica* 38: Problémy dějin historiografie VI. s. 139.

¹⁸⁶ ČERVINKOVÁ-RIEGROVÁ, Marie a VOJÁČEK, Milan, ed. *Zápisky*. 1. Díl. s. 294–295.

¹⁸⁷ Dopis od Adeliny Palacké ml. pro Bohuše Riegra, 20. května 1883 v Lobkovicích.

Archiv NM. Bohuslav Rieger st. (1857–1907). inv. č. 130, kart. č. 8. Adelina Palacká (sestřenice) (1879–1903).

¹⁸⁸ Je známo, že z toho manželství se narodily dvě děti – Eugenie Margaret von Krauchenberg (?–?) a Alexandr Berthold Ludwig von Krauchenberg (1894–1986).

i s rodinou Riegrů¹⁸⁹ a to především s Bohušem Riegreem (bratrancem). Měla s ním velice vřelý vztah. Jedno ze svých prvních psaní ze svatební cesty psala právě Bohušovi, „... *První psaní, které mimo rodičům píšu zde v cizině, věnuji Tobě, milý Bohuši, již dlouho jsem si přála několik řádků Tobě zaslati, ... Pokládám Tebe Bohuši, za bratra svého – sám jsi mně k tomu svým srdečným, laskavým chováním právo dal a Tvůj obraz byl poslední, který jsem při loučení svým s domovem spatřila.* ...“¹⁹⁰

Ačkoliv v této době už jediná dcera Jana Palackého, Adelina Krauchenberg, nedostala žádné věno,¹⁹¹ dluhy byly stále každodenní součástí života Jana a jeho manželky. Na přelomu září a října 1883¹⁹² se konečně podařilo prodat majetek v Lobkovicích a po jedenácti letech se vymanila rodina z největších dluhů. Palacký prodal Lobkovice, zatížené hypotékou ve výši 169 000 zl., Carlovi Reitlerovi za 250 000 zl. Sám od Reitlera koupil tři domy v Praze, které byly také zatížené hypotékou na 40 000 zl.¹⁹³ S manželkou se do Prahy odstěhoval. Rodina se každoročně vracela do Lobkovic a to v květnu – k hrobu Františka a Terezie Palackých.

3.5. Návrat do Prahy

Po odstěhování do Prahy se Jan začal plně věnovat svému vědeckému bádání a vyučování geografie na univerzitě. Časem poplatil z univerzitního platu všechny své dluhy. Příjem z psaní novinových článků, které psal pro české noviny¹⁹⁴ a pro odborné časopisy (vycházely i v zahraničních periodikách) mu pomohl též dluhy splácet.

V Praze Jan chodíval na návštěvy k Riegrům do MacNevenova paláce, kde býval vždy vřele přivítán. Riegrův salón zasvěcoval do nejnovějšího dění, které kořenil svým vždy přítomným vtípem či svým otevřeným názorem.¹⁹⁵ Zasluhou své ženy Adeliny Palacké se stýkali i s německou společností.¹⁹⁶ Jan měl vždy dokonalý přehled o politickém a společenském děním jak na německé straně, tak i v české společnosti.

¹⁸⁹ Dopis od Adeliny Palacké ml. pro Františka Ladislava Riegra, 14. listopadu 1886 Szabadka. Archiv Národního muzea. František Ladislav Rieger (1818–1903). inv. 20/4, kar. č. 20. Palacká Adelina ml. – F. L. Riegrovi (1862–1901).

¹⁹⁰ Dopis od Adeliny Palacké ml. pro Bohuše Riegra, 26. června 1883 Mediasch. Archiv NM. Bohuslav Rieger st. (1857–1907). inv. č. 130, kart. č. 8. Adelina Palacká (sestřenice) (1879–1903).

¹⁹¹ ČERVINKOVÁ-RIEGROVÁ, Marie a VOJÁČEK, Milan, ed. *Zápisky*. 1. Díl. s. 294.

¹⁹² RIEGER, František Ladislav a HEIDLER, Jan, ed. *Příspěvky k listáři dra Frant. Lad. Riegra. Díl II, Z let 1872 až 1903*. V Praze: Česká akademie věd a umění, 1926. s. 210.

¹⁹³ VOJÁČEK, Milan. *František Ladislav Rieger a velkostatek Maleč: ekonomické zázemí politické činnosti vůdce národa*. s. 142.

¹⁹⁴ Hlavně do německých novin *Politik*.

¹⁹⁵ ČERVINKOVÁ-RIEGROVÁ, Marie a VOJÁČEK, Milan, ed. *Zápisky*. 2. Díl. s. 163.

¹⁹⁶ ČERVINKOVÁ-RIEGROVÁ, Marie a VOJÁČEK, Milan, ed. *Zápisky*. 2. Díl. s. 153.

Po odchodu z politiky, roku 1889, se naplno věnoval výuce na univerzitě a hlavně svým studentům. Docent Palacký s podporou své rodiny a přátel z odborných kruhů dostal v roce 1885 mimořádnou profesuru a roku 1891 se stal řádným profesorem geografie na české Univerzitě Karlově. Snažil se i o další společenský vzestup. V roce 1892 Jan Palacký zažádal o šlechtický titul, přesněji o povýšení do stavu svobodných pánů. Svoji žádost stavěl na uděleném Řádu železné koruny II. třídy, který byl 1866 udělen jeho otci za zásluhy prokázané v prusko-rakouské válce. Pro získání titulu pro sebe a své potomky Jan Palacký potřeboval přímluvy kompetentních míst, případně přímluvy vedení ministra vnitra, ale ani jednoho se nedočkal a jeho žádost byla zamítnuta.¹⁹⁷

3.6. Poslední léta

Po svých sedmdesátých narozeninách, ke kterým dostal mnoho gratulací¹⁹⁸ a ze kterých sršela úcta a uznání, Jan onemocněl. Očekávalo se, že jeho dny se blíží ke konci. Avšak Jan se znovu postavil na nohy. Bohužel mu začali odcházet jeho nejbližší.¹⁹⁹ V únoru roku 1903 doprovodil svého švagra na jeho poslední cestě na Vyšehradský hřbitov a o pár měsíců později, v červnu, pohřbil i svoji ženu Adelinu Palackou.²⁰⁰ Prožili spolu čtyřicet čtyři let.

Jan Palacký žil na Královských Vinohradech,²⁰¹ ale dceru i vnučata měl v Rakousku. Dcera Adelina žila nejspíše s rodinou své dcery, Palackého vnučky Margaret. Jan Palacký i po letech měl s Adelin, provdanou Krauchenbergem, dobré a vřelé vztahy.²⁰² Jeho vnučka mu děkovala v dopisech za finanční pomoc, kterou jí děda poskytl.²⁰³ Velice zajímavé na dopisech je způsob oslovování vnučky dědy, tyká mu, což není ještě na přelomu 19. a 20. století mezi generacemi zvykem, a to ani v užším rodinném kruhu. „*Mein lieber Großpapa! Welche Freude hast Du Louis und mir mit dem vielen Gelde bereitet, und können wir Dir nicht genug dafür danken. ... Wie sehr wurden wir ins freuen Dich im Frühjahr hier zu sehen, ... Deine Dich dankbar liebende Enkelin Gretl*“²⁰⁴

¹⁹⁷ ŽUPANIČ, Jan, FIALA, Michal a KOBLASA, Pavel. *Šlechtický archiv c.k. ministerstva vnitra: erbovní listiny Národního archivu, Státního oblastního archivu v Praze, Archivu hlavního města Prahy (dodatky), Archivu Národního muzea (dodatky)*. Vyd. 1. Praha: Agentura Pankrác, 2014. s. 188.

¹⁹⁸ Nalezneme je v Palackého pozůstalosti v LA PNP. – LA PNP. Jan Palacký (1830–1908).

¹⁹⁹ Již roku 1891 zemřela jeho sestra Marie Riegrová na zahraniční cestě v Římě, kam odjela se svým manželem. Pochovaná je na lobkovickém hřbitově.

²⁰⁰ ŠVAMBERA, Václav. O Janu Palackém. In: *Osvěta: listy pro rozhled v umění, vědě a politice*. Praha: J. Otto, 1908. s. 492.

²⁰¹ Adresa: Královských Vinohradech č. p. 114.

²⁰² Dopisy Adeliny Palacké mladší Janovi Palackému. LA PNP. Jan Palacký (1830–1908).

²⁰³ Dopisy vnučky Eugenie Margaret Janovi Palackému. LA PNP. Jan Palacký (1830–1908).

²⁰⁴ „*Můj drahý dědečku! Jakou radost jsi udělal Louis a mě s tolika penězi a za to Ti nemůžeme dost poděkovat. ... Budeme moc šťastní, až tě na jaře uvidíme, ... Tvá vděčná milující vnučka Gretl*”

Velice ho zasáhla i další smrt v rodině. Pohřbil svého synovce, kterého miloval jako syna, Bohuše Riegra. Toto se událo v květnu roku 1907 také na Vyšehradském hřbitově.²⁰⁵ Jan Palacký zůstal nejen v Praze, ale i v Čechách sám. Kromě výuky na univerzitě, svých oddaných studentů a vědeckého psaní, mu nic a nikdo nezůstal. Často se stávalo, že zastavoval neznámé lidi na ulici a chtěl si s nimi povídat. Vedla jej k tomu jeho výřečnost a široké znalosti, které se snažil předat. Od toho snad vzniklo přirovnání „mít řeči jako Palackej“ anebo hovorovější „mluvíš už jako – Honza Palacký“.²⁰⁶

Ve čtvrtek 20. února se profesor Jan Palacký zastavil za svým asistentem Václavem Švamberou v Geografickém ústavu. Hovořil s ním o plánech na zahraniční cestu na Francouzskou riviéru a do Holandska. O víkendu se však necítil dobře. V sobotu večer bylo posláno pro kněze, ale tvrdohlavý Palacký ho poslal pryč se slovy, že bude povolán, až bude čas.²⁰⁷ Po půlnoci byl kněz povolán, ale již Jana živého nezastihl. Jan Palacký zemřel 23. února 1908 a byl uložen vedle své ženy na hřbitově v Lobkovicích 26. února.

V pondělí všechny noviny přinášely na titulních stranách velký nekrolog, ale nejednalo se o nekrolog Palackého. Jan Palacký o místo hlavního nekrologu přišel. Ve stejný den, v neděli 23. února 1908, totiž zemřel Svatopluk Čech, jehož nekrolog zaplnil hlavní stránky českých deníků a časopisů. Profesorovi Palackému byly věnovány poslední stránky novin.

Dopis vnučky Eugenie Margaret Janovi Palackému, 27. prosince 1903. LA PNP. Jan Palacký (1830–1908).

²⁰⁵ ŠVAMBERA, Václav. O Janu Palackém. In: *Osvěta: listy pro rozhled v umění, vědě a politice*. Praha: J. Otto, 1908. s. 492.

²⁰⁶ ČELAKOVSKÝ, Jaromír, VELEK, Luboš, ed. a VELKOVÁ, Alice, ed. *Moje zápisky, 1871–1914*. s. 126.

²⁰⁷ Matriční záznam o úmrtí a pohřbu. Archivní katalog. *Archiv hlavního města Prahy* [online]. Zpracováno 5. 12. 2014. [citováno 28. 02. 2019]. Dostupné z:

<http://katalog.ahmp.cz/pragapublica/permalink?xid=25502C895A664674A528F5FBC7BB5BF6&scan=222#scan222>.

4. Jan Palacký vědec a univerzitní učitel

Zájem o přírodní vědy projevoval Jan Palacký už v dětství. První zmínky o přírodovědě nalézáme v jeho dopisech rodičům: „... *Das verlangte Lexikon und die Vorschriften kann ich nicht gleich haben, und Hans muß noch warten.* ...“²⁰⁸ Též se z dopisů²⁰⁹ dozvídáme, že teprve desetiletý Jan si přál knihu *Taschenbuch der Flora Deutschlands*.²¹⁰

Při studiích na filozofické fakultě, a následně i na právnické fakultě, Palacký navštěvoval přírodovědecké přednášky profesora zoologie a mineralogie Jana S. Presla, profesora Vincenca F. X. Kosteletzského a profesora historie, který vedl i zeměpisné přednášky, Karla J. Vietza. Právě v této době si vybral konkrétní přírodovědný obor, kterým se chtěl zabývat a byla to geografie. Jelikož obor geografie nebylo možné v Praze studovat, začal se již při svém vysokoškolském studiu sebevzdělávat. Sebevzdělávání obnášelo cestování za informacemi, které byly uloženy v knihovnách mimo České království. Během studia a po odpromování na právnické fakultě jezdil po evropských knihovnách a institucích, kde vstřebával nové znalosti.²¹¹ Všechny své cesty podnikl díky podpoře rodičů. Synovo sebevzdělávání platili z dědictví po dědovi Měchurovi, které Terezie Palacká dostala právě v době, kdy si Palacký začal uvědomovat, že se chce geografii věnovat profesionálně.²¹²

V roce 1855 navštívil Berlín, který ho sice neuchvátil tak, jako jiné evropské destinace, ale nabídl mu něco, co jinde nenašel. Byly to přednášky geografie z úst Carla Rittera. Ty mladého Palackého uchvátily a s nadšením psal domů rodičům: „*Dnes jsem slyšel Rittera, ... přednášky jeho jsou krásné duchaplné – tu člověk teprve poznává, co je zeměpis – ... jeden z hlavních pramenů dějepisu.... Chápu teď, proč jsou spisy Rittera tak nečitelné – on píše jak mluví, ale jenže v psaním ještě ledacos připiše, mění atd. – což v přednášce nelze.*“²¹³

²⁰⁸ „*Požadovaný lexikon a předpisy nemůžu mít hned, Hans musí ještě počkat.*“

Dopis od Františka Palackého pro Terezii Palackou, 2. srpna 1841 Praha.

PALACKÝ, František a KOŘALKA, Jiří, ed. *Briefe an Therese: Korrespondenz von František Palacký mit seiner Braut und späteren Frau aus den Jahren 1826–1860.* s. 273–274.

²⁰⁹ Dopis od Františka Palackého pro Terezii Palackou, 10. srpna 1841 Praha.

PALACKÝ, František a KOŘALKA, Jiří, ed. *Briefe an Therese: Korrespondenz von František Palacký mit seiner Braut und späteren Frau aus den Jahren 1826–1860.* s. 275–276.

²¹⁰ KITTTEL, Martin Balduin. *Taschenbuch der Flora Deutschlands.* Nürnberg: 1840.

²¹¹ Navštívil v roce 1851 Drážďany, v zimě 1852–1853 Paříž, v roce 1854 Dalmácií a Uhry v roce 1855 Dánsko a Polsko.

²¹² ŠTAIF, Jiří. *František Palacký: život, dílo, mýtus.* s. 206.

²¹³ Dopis od Jana Palackého pro Františka Palackého, 5. května 1855 Berlín.

Archiv NM. Písemná pozůstalost Františka Palackého a jeho blízkých (1772–1968). inv. č. 96., kart. č. 2. Vlastní pozůstalost. Korespondence. Jednotlivci. Palacký, Jan, JUDr et PhDr, syn (1846–1875).

Mezitím pražská univerzita, v rámci nového Všeobecného studijního řádu a odchodu starších vyučujících do penze, hledala nové učitele. Noví vyučující museli být ochotni vyučovat v češtině, a také museli mít specializace nutné k výuce budoucích středoškolských profesorů.²¹⁴ Mezi nové specializace patřila i výuka geografie. Bylo tedy potřeba zajistit výuku geografie, jejíž odborné zastřešení na univerzitě chybělo.

Na pražské univerzitě pohlíželi na potřebu zřídit post pro odborníka na geografii odlišným způsobem – ve srovnání s jinými univerzitami. Geografie byla v polovině 19. století považována za jednu z pomocných věd historických. Z tohoto důvodu byla vyučována na gymnáziích společně s dějepisem. Bylo potřeba zřídit odbornou výuku geografie jako samostatného předmětu. V Berlíně i ve Vídni byla již geografie v tuto dobu samostatně zavedena, ale na pražské univerzitě stále tento obor chyběl. V Praze šlo především o vzdělávání středoškolských profesorů (světové univerzity vyučovaly geografii jako nový vědecký obor nepedagogický).²¹⁵ Přesto bylo na univerzitní místo pedagoga s titulem docenta geografie potřeba dosadit osobu, která by měla přehled o oborové zahraniční literatuře a ovládala cizí jazyky. Všechny tyto podmínky v této době splňovala v Praze jen jedna osoba. Byl to Jan Palacký, který díky rodinnému zázemí, své vlastní pilnosti a cestovními aktivitami, nabytých geografických znalostí i jazykových.

4.1. První docent srovnávacího zeměpisu na pražské univerzitě

Filozofická fakulta pro dosazení docenta geografie sestavila tříčlennou komisi. Tuto komisi tvořily známé osobnosti tehdejší univerzity, Václav Vladivoj Tomek, Karel J. Vietz a Konstantin K. A. Höfler. Ti posuzovali habilitační práci Jana Palackého. Tato práce se nedochovala, ale je známo, že spis se odvracel od Ritterovy teorie o morfologii vnitrozemní Afriky a zakládal správné hypotézy pro horopis celé vnitřní Afriky – na základě poznatků z Livingstoneho cest a děl dalších cestovatelů.²¹⁶ Profesora Tomka znal Jan Palacký již od dětství, vždyť mu byl domácím učitelem a přetrvával mezi nimi přátelský vztah i v Palackého dospělosti. Ze svých vysokoškolských studií Palacký znal i K. J. Vietze, tak i profesora historie K. K. A. Höflera. U dvou prvních posuzovatelů mohl mít Jan jistotu, že ho podpoří. U profesora Höflera si jist nebyl. Konstantin K. A. Höfler byl katolický Němec, povolany

²¹⁴ HAVRÁNEK, Jan et al. *Dějiny Univerzity Karlovy. III, 1802–1918*. s. 155–158.

²¹⁵ Vídeňská univerzita zřídila katedru geografie 1851.

²¹⁶ HÄUFLER, Vlastislav. *Dějiny geografie na Univerzitě Karlově 1348–1967*. s. 77. ŠVAMBERA, Václav. *O Janu Palackém*. s. 7.

na pražskou univerzitu z Mnichova pro výuku historie.²¹⁷ Jako katolík byl odpůrce Františka Palackého v otázce pojetí husitství, ale pokud se jednalo o univerzitní prostředí, byl profesor Höfler nestranný, a proto podpořil Jana Palackého v jeho kandidatuře na docenturu.²¹⁸ Po schválení ve Vídni se Jan Palacký stal 14. července 1856 prvním docentem srovnávacího zeměpisu na pražské univerzitě a jeden z prvních docentů tohoto oboru v Evropě.²¹⁹ V nově nabyté funkci Palacký využil možnosti cestování a odjel do Norska, Skotska a Anglie, kde jako docent měl mnohem lepší přístup k požadovaným materiálům než jako soukromý badatel. Také měl mnohem větší možnost navazovat kontakty se světovými znalci geografie.

Docent Palacký nezameškal své pedagogické povinnosti a vypisoval přednášky, jak v německém jazyce, tak i v jazyce českém. Ze začátku svého působení vypisoval v každé zemské řeči jednu a tutéž přednášku, později se témata přednášek v každém jazyce lišila. Tím, že vedl geografické přednášky i v češtině, se odlišoval od svých kolegů, kteří přednášeli výhradně v němčině a to až do sedmdesátých let.²²⁰ Palacký primárně přednášel o regionální geografii²²¹ a fyzické geografii²²² – konkrétněji biogeografii,²²³ dále také národopis²²⁴ a dějiny geografie. Nikdy nepřednášel kartografii,²²⁵ protože sám tvrdil, že pro ni nemá cit.²²⁶ Obstarával přednášky pro budoucí středoškolské pedagogy.

Mladý docent byl aktivní i v publikační činnosti. Vedle příspěvků do zahraničních časopisů začal vydávat své čtyřdílné dílo *Zeměpis všeobecně vědecky srovnávací*. V německé produkci nechal vydat *Wissenschaftliche Geographie*, kterou věnoval profesorovi Höflerovi. Jan Palacký měl s profesorem Höflerem úplně jiný vztah než jeho otec František Palacký. V šedesátých letech vydal *Přírodnické poměry Ameriky a Pflanzengeographische Studien*.

Palackého spisy, jak píše jeho žák Václava Švambera, nebyly veřejností dostatečně doceněny. Zprvė – v českých poměrech měly malý význam a za druhé – typografická úprava

²¹⁷ Více o K. K. A. Höflerovi: ZILYNSKÁ, Blanka. Karl Adolf Constantin Ritter von Höfler jako univerzitní učitel. In: Německá medievistika v českých zemích do roku 1945 / Praha: Filosofia, 2004 s. 193–224.

²¹⁸ HÄUFLER, Vlastislav. *Dějiny geografie na Univerzitě Karlově 1348–1967*. s. 71, 77.

²¹⁹ MÜLLER, Gertrud. *Die Geographie an der Prager Universität von der josephinischen Studienreform bis zur Errichtung des geographischen Lehrstuhles (1784 bis 1871)*. s. 106.

²²⁰ HÄUFLER, Vlastislav. *Dějiny geografie na Univerzitě Karlově 1348–1967*. s. 86–90.

²²¹ Regionální geografie je geografická vědní disciplína, která popisuje přírodní, sociální, ekonomické, fyzické jevy v jejich propojenosti s ohledem na historický vývoj v dané oblasti, tj. regionu.

²²² Fyzická geografie je disciplína geografie, která zkoumá zákonitosti formování a dynamiky přírodních složek krajinné sféry – jako jsou litosféra, pedosféra, hydrosféra, troposféra, biosféra, a další.

²²³ Biogeografie je věda, jejímž předmětem výzkumu je rozdělení biodiverzity v prostoru a čase – zkoumá, kde které organismy žijí, a které procesy to způsobily.

²²⁴ Národopis neboli etnografie, je společenská věda zkoumající a popisující modely chování, sociální organizaci, umění, hudbu a zvyky v jednotlivých lidských společnostech a kulturách.

²²⁵ Kartografie věda, která se zabývá se tvorbou, sestavováním a zpracováním map.

²²⁶ „Citím“ Jan Palacký, měl nejspíš na mysli svůj špatný zrak.

prací očekává od čtenáře hlubší a odbornější znalosti dané problematiky. Tyto nedostatky postihly všechnu Palackého produkci. Přesto v jeho pracích nalézáme pečlivost a snahu všechny své hypotézy doložit.²²⁷ Co se týče příspěvků do odborných periodik, včetně těch zahraničních,²²⁸ nemáme žádnou bibliografii, která by nám ukazovala Palackého dosah a rozsah jeho díla. Obecně je s autorstvím Palackého článků a spisů problém, protože ne všechny své články a monografie, vědecké i politické, podepisoval. Důvodem tohoto počínání byly možné politické perzekuce.²²⁹

4.2. Odchod a návrat na univerzitu

V roce 1862 se Palacký dostal do sporu s fakultním sborem. Důvodem bylo údajné prozrazení informací z jednání sboru. Docent Palacký z tohoto obvinění vyšel jako nevinný.²³⁰ Nebylo prokázáno, že by vyrazil úřední tajemství, přesto se jeho postavení na fakultě zhoršilo. I když ho zřejmě nepříjemný incident na univerzitě mrzel, měl jiné starosti – musel obstarávat zděděný statek v Lobkovicích po matce a dále se začal znovu politicky angažovat. Některé publikace udávají, že Jan Palacký složil svoji docenturu na fakultě k datu 25. května 1862,²³¹ ale podle vypsaných fakultních přednášek Palacký přestal přednášet až po roce 1866²³² a již se naplno věnoval hospodaření a politice.²³³ Znovu se vrátil na univerzitu až v roce 1879, kdy si obnovil svoji docenturu. K návratu na univerzitu ho vedlo poznání, že politika pro něj není to pravé. Jak sám říkal, „*Berana jsem dělat nemohl, ale ovčí jsem být nedovedl.*“²³⁴

Přesto univerzita nemohla být celých třináct let bez geografického odborníka. Ze začátku byly přednášky zastoupeny profesorem Vietzem. Po odchodu profesora Vietze na odpočinek musela filozofická fakulta řešit vzniklou absenci ve výuce zeměpisu. Dalším důvodem, proč získat na místo výuky zeměpisu nového kvalifikovaného vyučujícího, byla i skutečnost,

²²⁷ ŠVAMBERA, Václav. *O Janu Palackém*. s. 7.

²²⁸ Víme, že přispíval do zahraničních časopisů z dopisů.

Archiv NM František Ladislav Rieger (1818–1903). inv. 20/2, kart. č. 20. Palacký, Jan – F. L. Riegrovi (1859–1896).

²²⁹ ŠANDEROVÁ, Gertrud Müller: Die Geographie an der Prager Universität von Josephinischen Studienreform bis zur Errichtung des geographischen Lehrstuhles (1784–1871). In: *Sborník Československé společnosti zeměpisné*, 1931. sv. XXXVII, sešit 1. a 2. s. 45.

²³⁰ ŠVAMBERA, Václav. *O Janu Palackém*. Praha: Švambera, 1908. s. 15.

²³¹ MÜLLER, Gertrud. *Die Geographie an der Prager Universität von der josephinischen Studienreform bis zur Errichtung des geographischen Lehrstuhles (1784 bis 1871)*. s. 110.

²³² HÄUFLER, Vlastislav. *Dějiny geografie na Universitě Karlově 1348–1967*. s. 88.

²³³ Odchod z univerzity nejspíše zapříčila delší domácí absence, která byla způsobena cestou do Moskvy v roce 1867, které se účastnil společně se svým švagrem, Františkem Ladislavem Riegrem, a otcem. Tato cesta českých politiků do Ruska roku 1867 byla podniknuta za účelem získání podpory proti Rakousko-Uherskému vyrovnání. Cesta neměla úspěch.

²³⁴ NIKOLAU, Stanislav. Jan Palacký. In: *Věstník českých professorů*. Praha: Ústřední spolek českých professorů, 1908. s. 374.

že se geografie dostávala do popředí na vědeckém poli v zahraničí a tedy i na univerzitách. V rakousko-uherském mocnářství byli profesori geografie ve Vídni a v Budapešti, což vedlo k většímu tlaku obnovit geografický post i na pražské univerzitě.²³⁵

Na výuku geografie byl vybrán Dionysius Wilhelm Grün. Tento středoškolský profesor se nemohl měřit se znalostmi Jana Palackého, ale byla mu započítána jeho pedagogická praxe a také zde rozhodovaly politické důvody. Grün byl totiž jeden z vyučujících následníka trůnu²³⁶ arcivévody Rudolfa. Právě z tohoto důvodu Grün nastoupil na univerzitu až v roce 1875, přestože mu byl udělen titul mimořádného profesora již v květnu 1872.²³⁷ Jan Palacký nechoval ke svému nástupci na pražské univerzitě zášť, jelikož sám byl zaměstnán politickým děním, a proto se sám nemohl ucházet o místo mimořádného profesora. Mezi Palackým a Grünem byl přátelský vztah. O tom svědčí i fakt, že profesor Grün stál za obnovením Palackého docentury na přelomu sedmdesátých a osmdesátých let, „... *Chudák Grün proto zkusil, že ta věc za to nestála– oni chtěli jej nutit, aby se postavil proti mně, což ale neudělal...*“²³⁸

4.3. Rozdělení univerzity a boj o profesuru

Palacký se vrátil na univerzitu před jejím rozdělením na českou a německou. Boj o zrovnoprávnění zemských jazyků na univerzitě se táhl od konce čtyřicátých let, kdy byla čeština povolena jako další vyučovací jazyk – vedle němčiny. Sám Jan Palacký byl jedním z prvních vyučujících, kteří přednášeli v češtině. V sedmdesátých letech se výuka v českém jazyce na univerzitě rozšířila více. Zápas o univerzitu, která byla jazykově nejednotná, se neodehrával jen na univerzitní půdě, ale především v parlamentě ve Vídni. Po návratu českých poslancům říšského sněmu (roku 1879, po ukončení pasivní rezistence) nabídl předseda vlády Eduard Taaffe českým poslancům (v čele s F. L. Riegrem) vyřešení otázky boje o českou univerzitu výměnou za podporu jeho vlády. Po domluvě českých poslanců s předlitavskou vládou, byla 11. dubna 1881 Karlo-Ferdinandova univerzita v Praze rozdělena na dvě univerzity. Jedna s německým vyučovacím jazykem a druhá s českým vyučovacím jazykem. Zákon o rozdělení univerzity vyšel v platnost až 28. února 1882 a zřídil *c. k. německou univerzitu Karlo-Ferdinandovu* a *c. k. českou univerzitu Karlo-Ferdinandovu*, s dodatkem,

²³⁵ HÄUFLER, Vlastislav. *Dějiny geografie na Universitě Karlově 1348–1967*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova, 1967. s. 374.

²³⁶ Rudolf Habsbursko-Lotrinský (1858–1889) následník trůnu rakousko-uherského mocnářství.

²³⁷ HÄUFLER, Vlastislav. *Dějiny geografie na Universitě Karlově 1348–1967*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova, 1967. s. 80–81, 86–90.

²³⁸ Dopis od Jana Palackého pro Františka Ladislava Riegra, 11. února 1881 Lobkovice.

Archiv NM. František Ladislav Rieger (1818–1903). inv. 20/2, kart. č. 20. Palacký, Jan – F. L. Riegrovi (1859–1896).

že české univerzitě se navrací jméno *Univerzita Karlova*.²³⁹ Každý profesor si sám zvolil, na které univerzitě bude on a jeho ústav působit. Profesor Grün se jako německy smýšlející rakouský občan samozřejmě rozhodl pro německou univerzitu a s ním odešly i základy geografického ústavu.

Návrat na univerzitu a prodej rodinného velkostatku v Lobkovicích znamenal pro Palackého nový začátek. Dokonce pomýšlel i na možný akademický vzestup, „... *Až to bude půlstoletí, co jsem vyznamenán jako docent, pak bude čas myslet na profesuru.* ...“.²⁴⁰ Těmto úvahám přispívalo i rozdělení univerzity, která potřebovala nové profesory. Ti by zastřešili výuku oborů. Na místo profesora geografie nebyl nikdo vhodnější v českém prostředí nežli Jan Palacký. Přesto právě jeho jmenování se stalo předmětem sporu. Proti jeho dosazení do funkce profesora geografie byla část pedagogického sboru filozofické fakulty. Snaha získat profesoru pro Jana Palackého započala v roce 1882, ale kvůli odpůrcům se celá záležitost táhla až do roku 1885. Profesori František Josef Studnička a Jíří Krejčí, kteří iniciovali řízení na post profesora geografie, požadovali Palackého. Palackého kandidaturu podpořili i botanik Ladislav Čelakovský, V.V. Tomek, historik Josef Emler, mineralog Karel Vrba a historik Jaroslav Goll.²⁴¹ Proti jeho jmenování byl především profesor zoologie Antonín Frič, který u něj neviděl pedagogické a vědecké schopnosti hodné profesora. Palacký jako pedagog byl ke svým žákům velice tvrdý: „*Když neumíte německy, francouzsky, anglicky a rusky – tak mi sem nechod'te, pro zeměpisce je to přímo podmínka.*“²⁴² Také občas na studenty mluvil v němčině, což je pochopitelné, když vezmeme v potaz jeho rodinné zázemí. Říkával: „*Ich merke mir die Nullen nicht.*“²⁴³ Jeho odpůrci také upozorňovali na jeho nesystematičnost ve výuce, na kterou vzpomínali i jeho studenti dosti barvitě: „*Říkal, co mu slina na jazyk přinesla. Začal o Francii, ale za chvíli byl bůh ví kde a vůbec ne v zeměpise. O sobě vypravoval, ihned zase o starém Egyptě, na ministra zeměbrany huboval i zase dělal vtipy na ženy, tak se jeho přednáška válela sem i tam, dnes a příští hodinu zase, a bez ohledu na to, jmenovala-li se „Amerika“,*

²³⁹ Zákon č. 24/1882 ř.z.

²⁴⁰ Dopis od Jana Palackého pro Františka Ladislava Riegra, b.d. – ještě před smrtí Olgy Palacké (1860–1881), která je z dopise zmiňována.

Archiv NM. František Ladislav Rieger (1818–1903). inv. 20/2, kart. č. 20. Palacký, Jan – F. L. Riegrovi (1859–1896).

²⁴¹ Dopis od Ladislava Josefa Čelakovského a Jana Krejčího pro Profesorský sbor, 10. června 1882 Praha
Dopis od Josefa Emlera, Václava Vladiovoje Tomka a Jaroslava Golla pro Profesorský sbor, 16. června 1882 Praha

Archiv UK. Filozofická fakulta Univerzity Karlovy. inv. č. 46, inv. č. 554. Personálie pedagogického sboru. Jan Palacký 1867–1908.

²⁴² NIKOLAU, Stanislav. Jan Palacký. In: *Širým světem: zeměpisný měsíčník*. Praha: Česká grafická unie, 1931. s. 31.

²⁴³ „*Nepamatuji si nuly.*“

NIKOLAU, Stanislav. Jan Palacký. In: *Širým světem: zeměpisný měsíčník*. Praha: Česká grafická unie, 1931. s. 105.

„*Rusko*“ ...²⁴⁴ Kvůli této nesystematičnosti mu studenti přezdívali „*Splašený konverzační slovník*“. Frič dále upozorňoval na nedostatečnou způsobilost k výuce celé geografie, protože docent Palacký nikdy nevyučoval matematickou geografii²⁴⁵ a kartografii – což bylo způsobeno jeho zrakovým omezením. Mezi Fričovy výtky patřily i námitky k vědeckým závěrům.²⁴⁶ Útočnost profesora Friče na osobu Jana Palackého lze odůvodnit domněnkou, že Palacký svým zájmem o fyto geografii²⁴⁷ a zoogeografii²⁴⁸ vstupoval Fričovi do jeho oblasti výzkumu.

Mezi další výtky oponentů profesury pro Jana Palackého, patřilo i třináctileté přerušení působnosti na univerzitě a angažovanost v politice, ale ta byla v této době obvyklá.²⁴⁹ Je pravda, že Jan Palacký v této pauze sice nebyl pedagogicky činný, ale přesto se věnoval vědeckému výzkumu, který je doložen vydáváním vědeckých děl.

Největším odpůrcem profesury pro Palackého nebyl zoolog Frič, nýbrž Tomáš Garrigue Masaryk. Profesor Masaryk se vyjádřil negativně k profesuře pro Jana Palackého v šesti stránkové práci.²⁵⁰ Kritizoval Palackého roztěkanost v přednáškách a i v jeho pracích. Nezapomíná zmínit svůj dojem, že Palacký nemá žádný zájem o vědu a ani o univerzitní dění. K tomuto závěru Masaryk nejspíš došel na základě dojmu, že Jan Palacký je součástí určitého nepotismu, který byl podle některých na univerzitní půdě praktikován. Jelikož na pražské univerzitě působili synové národních buditelů.²⁵¹ K Masarykově zprávě je přiložen ještě posudek²⁵² na Palackého práci od německého geografa Friedricha Ratzela působícího na univerzitě v Lipsku, který ji vypracoval na žádost právě profesora Masaryka. Profesor filozofie Masaryk chtěl své závěry podpořit osvědčením osoby z oboru geografie, na kterou nemá žádný vliv české národní dění. V Ratzelově posudku se však nedočteme nic negativního

²⁴⁴ NEJEDLÝ, Zdeněk. *T.G. Masaryk. III, Na pražské universitě 1882–1886*. s. 74.

²⁴⁵ Matematická geografie, vědní obor zabývající především tvarem a pohyby planety Země.

²⁴⁶ Dopis od Antonína Friče pro Profesorský sbor, 4. prosince 1884 Praha.

Archiv UK. Filozofická fakulta Univerzity Karlovy. inv. č. 46, inv. č. 554. Personálie pedagogického sboru. Jan Palacký 1867–1908.

²⁴⁷ Fyto geografie je mezivědní disciplína botaniky a geografie, konkrétněji biogeografie, studující rozšíření rostlin na Zemi.

²⁴⁸ Zoogeografie je mezivědní obor zoologie a geografie, zabývající se rozšířením živočichů. Zoogeografie je součástí vědního oboru biogeografie.

²⁴⁹ V politice a zároveň na univerzitní půdě působili: Albín Bráf (1851–1912), Josef Kaizl (1854–1901), Jan Kvíčala (1834–1908), Tomáš Garrigue Masaryk (1850–1937), a další.

²⁵⁰ Votum separatum, autor: Tomáš Garrigue Masaryk, 1. srpna 1885 Praha

Archiv UK. Filozofická fakulta Univerzity Karlovy. inv. č. 46, inv. č. 554. Personálie pedagogického sboru. Jan Palacký 1867–1908.

²⁵¹ Syn Františka Palackého Jan Palacký, syn Pavla Josefa Šafaříka – Vojtěch Šafařík (1829–1902), syn Františka Ladislava Čelakovského (1799–1852) – Ladislav Josef Čelakovský, či jejich přátelé – V. V. Tomek.

²⁵² Dopis od Friedricha Ratzela pro Tomáše Garrigue Masaryka, 25. října 1884 Mnichov.

Archiv UK. Filozofická fakulta Univerzity Karlovy. inv. č. 46, inv. č. 554. Personálie pedagogického sboru. Jan Palacký 1867–1908.

na Palackého práci, jen v jeho závěru je pouze doporučeno více se držet hlavní linie tématu. Což podtrhuje jak Fričovy, tak i Masarykovy výtky k vědecké správnosti Palackého díla.

Zajímavě je, že uštědřené výtky profesorem Ratzelem Palackému dílu, jsou totožné s kritikou mladého Jana Palackého na práci Carla Rittera. Palacký též svému profesorovi z Berlína vytýkal roztěkanost a neplynulost díla.²⁵³ Toto neudržení jednotné linie spisů o geografii bylo nejspíše dáno faktem, že tato věda se teprve etablovala a vymezovala. Což autory geografických článků a monografií, vedlo k rozepisování a vysvětlování úkazů, které nebyly ústředním tématem dané práce. Jelikož Jan Palacký patřil k první generaci geografů, měl i v pozdější době ve svých dílech potřebu vše obšírněji vysvětlovat.

Profesor Masaryk se k použití spíše neutrálního Ratzelova posudku musel odhodlávat dlouho. Posudek je datován k říjnu 1884,²⁵⁴ ale Masarykova stížnost je podaná až v lednu 1885.²⁵⁵ Z tohoto můžeme usuzovat, že si Masaryk byl vědom, že Ratzelův posudek dostatečně dílo, a tedy i osobu Jana Palackého neznehodnotí – pro udělení profesury. Proto až při posledním pokusu odmítnout jeho profesuru svoji stížnost podložil tímto posudkem. Zajímavé na celé Masarykově práci je, že je psaná v němčině. Oproti tomu jsou všechny spisy psané v češtině, protože se již jedná o českou univerzitu. Masaryk poukázal na špatnou Palackého stylistiku v jeho dílech i ve svém časopise *Athenaeum*²⁵⁶ – špatnou recenzi²⁵⁷ jeho nové knihy *Spojené obce severoamerické*.²⁵⁸

Příznivci a podporovatelé Jana Palackého také sepsali několik dopisů, ve kterých naopak Palackého práci a vědeckou aktivitu vyzdvihují. Když se spor o profesuru vlekl už tři

²⁵³ Dopis od Jana Palackého pro Františka Palackého, 5. května 1855 Berlín. Archiv NM. Písemná pozůstalost Františka Palackého a jeho blízkých (1772–1968). inv. č. 96., kart. č. 2. Vlastní pozůstalost. Korespondence. Jednotlivci. Palacký, Jan, JUDr et PhDr, syn (1846–1875).

²⁵⁴ Dopis od Friedricha Ratzela pro Tomáše Garrigue Masaryka, 25. října 1884 Mnichov. Archiv UK. Filozofická fakulta Univerzity Karlovy. inv. č. 46, inv. č. 554. Personálie pedagogického sboru. Jan Palacký 1867–1908.

²⁵⁵ Votum separatum, autor: Tomáš Garrigue Masaryk, 8. ledna 1885 Praha. Archiv UK. Filozofická fakulta Univerzity Karlovy. inv. č. 46, inv. č. 554. Personálie pedagogického sboru. Jan Palacký 1867–1908.

²⁵⁶ Časopis *Athenaeum*, vycházel v letech 1883–1893. Jeho obsahem byly reakce na aktuální vědecké dění a recenze na vědecké práce. V letech 1883–1888 působil jako redaktor Tomáš Garrigue Masaryk.

²⁵⁷ B.M. *Spojené obce Severo-Americké*. In: *Athenaeum. Listy pro literaturu a kritiku vědeckou*, 1884. roč. 2., č. 3., 15. prosince 1884. s. 69–70.

B.M. byl pseudonym Tomáše Garrigue Masaryka.

²⁵⁸ PALACKÝ, Jan. *Spojené obce Severo-Americké = United States of North-America*. V Praze: A. Reinwart, 1884. 142 s.

roky, upozornili příznivci vedení fakulty, že podle univerzitního nařízení z roku 1873²⁵⁹ je sbor profesorů povinen zajistit profesory pro všechny hlavní předměty, tedy i geografii.²⁶⁰

Palacký si byl vědom, že on sám pomůže situaci zvrátit k lepšímu pouze svojí pílí a publikační činností, proto celá osmdesátá léta vydává jednu práci za druhou. Možná právě jeho zvýšená publikační činnost při dalším hlasování přiměla profesorský sbor k příznivějšímu výsledku – osm hlasů bylo pro a pět hlasů proti.²⁶¹ Rozhodnutí fakulty bylo zasláno do Vídně, která měla potvrdit udělení nové mimořádné profesury. Janovi Palackému nezbývalo než čekat, jak se rozhodne ve Vídni. Špatná atmosféra z neustálého čekání na povýšení byla jak v Palackého rodině, tak i u Riegrů.²⁶² Nakonec byl Jan Palacký 2. července 1885 jmenován mimořádným profesorem. Jan si byl vědom, že jeho političtí přátelé, v čele s Riegre, se za něho určitě přimluvili, proto mu poděkoval: „*Děkuji za projevené přání všem.*“²⁶³

Na řádnou profesuru si musel Jan počkat do svých 61 let. Iniciátorem jeho řízení do posledního možného vzestupu na univerzitě byl opět jeho přítel a kolega z fakulty profesor matematiky F. J. Studnička.²⁶⁴ Titulem řádného profesora byl jmenován 19. září 1891.²⁶⁵

Vztahy mezi Riegrovou rodinou a T. G. Masarykem zůstávaly i nadále napjaté. Rieger a Masaryk se střetávali i v politice, a ani v politických otázkách se neshodli. Jedna z prvních zkušeností Riegra s Masarykem byla právě v otázce udělení profesury Janovi Palackému. To na Masaryka u Riegrů vrhalo negativní stín.²⁶⁶ Jak se vztahy mezi Palackým a Masarykem nadále vyvíjely, nevíme. Víme pouze, že Jan Palacký pogrataloval dceři Masaryka Alici k získání doktorátu z filozofie a ona mu poděkovala: „*Vážený pane profesore, děkuji zdvořile za blahopřání, jež mne skutečně velmi těšilo. S dokonalou úctou Dr. Alice Masarykova*“²⁶⁷

²⁵⁹ Univerzitní zákon ze dne 27. dubna 1873 § 14 odst. 1.

²⁶⁰ Dopis od Františka J. Studničky, Jana Krejčího a Karla Vrby pro Profesorský sbor, 10. června 1884. Archiv UK. Filozofická fakulta Univerzity Karlovy. inv. č. 46, inv. č. 554. Personálie pedagogického sboru. Jan Palacký 1867–1908.

²⁶¹ NEJEDLÝ, Zdeněk. *T.G. Masaryk. III, Na pražské universitě 1882–1886.* s. 57.

²⁶² ČERVINKOVÁ-RIEGROVÁ, Marie a VOJÁČEK, Milan, ed. *Zápisky.* 2. Díl. s. 142.

²⁶³ Dopis od Jana Palackého pro Františka Ladislava Riegra, b.d. – podle obsahu dopisu se jedná o poděkování za profesuru.

Archiv NM. František Ladislav Rieger (1818–1903). inv. 20/2, kart. č. 20. Palacký, Jan – F. L. Riegrovi (1859–1896).

²⁶⁴ Dopis od Františka J. Studničky pro Profesorský sbor, 4. července 1890 Praha.

Archiv UK. Filozofická fakulta Univerzity Karlovy. inv. č. 46, inv. č. 554. Personálie pedagogického sboru. Jan Palacký 1867–1908.

²⁶⁵ Archiv UK. Filozofická fakulta Univerzity Karlovy. inv. č. 46, inv. č. 554. Personálie pedagogického sboru. Jan Palacký 1867–1908.

²⁶⁶ Dopis Tomáše G. Masaryka pro E. Alberta, 5. února 1889 Praha.

MASARYK, Tomáš Garrigue, KOKEŠOVÁ, Helena, ed. a QUAGLIATOVÁ, Vlasta, ed. *Korespondence T.G. Masaryk – staročeši: TGM – FLR.* s. 103.

²⁶⁷ Dopis od Alice Masarykové pro Jana Palackého, 10. července 1903 Hronov. LA PNP. Jan Palacký (1830–1908).

4.4. První profesor geografie na české univerzitě

Vzhledem k Palackého dosažení mimořádné profesury se mohla geografie na české univerzitě konečně plně rozvinout. Po rozdělení univerzity se základy geografického ústavu přesunuly, společně s profesorem Grünem, na německou univerzitu. Německá a česká geografie mezi sebou zřídka spolupracovaly.²⁶⁸ Profesor Palacký, po nabytí nové funkce, začínal od nuly. Neměl žádné učební pomůcky a ani knihovnu. V roce 1888 bylo povoleno založení geografického kabinetu, který po Palackého získání řádné profesury v roce 1891, byl přejmenován na *Geografický ústav*.²⁶⁹ Kabinet našel útočiště v podobě dvou místností v *Geologickém ústavu ve Spálené ulici*.²⁷⁰ Později, už jako Geografický ústav, získal vlastní prostory v *Kaulichově domě na Karlově náměstí*. Přesto to nebylo dobré. Místnosti byly vlhké a malé. Studenti neměli dostatek židlí, proto sedávali na skříních či stáli. Akvizice ústavní knihovny spočívala skoro výhradně v darovaných knihách. Tak tomu bylo i s ostatními pomůckami.²⁷¹ Špatné finanční podmínky ovlivnily i nábor asistenta, na kterého měl, podle tehdejších zvyklostí, každý řádný profesor nárok. Profesor Palacký získal honorovaného asistenta až v roce 1894. Této funkce se ujal jeho oddaný žák Václav Švamberský, který již několik let před získáním místa odborného asistenta zastával práci ústavního knihovníka a archiváře – bezplatně. O přetrvávající špatné finanční situaci svědčí i fakt, že Švamberský si musel po získání nové funkce koupit vlastní stůl a v jedné místnosti ústavu i bydlet.²⁷² I přes nevalné podmínky, které na geografii vládly, založil Jan v druhé polovině devadesátých let svůj *Geografický seminář*.²⁷³ Tento seminář navštěvovalo nanejvýš okolo 20 posluchačů.²⁷⁴ Palackého seminář byl mezi studenty oblíben.²⁷⁵

< Palackého studenti, kteří neměli geografii jako vedlejší předmět, ale chtěli se geografii věnovat vědecky, měli svého profesora rádi a odpouštěli mu jeho nesystematičnost

²⁶⁸ V Palackého korespondenci v LA PNP jsem našla jen jeden dopis z německého univerzity, a to od profesora Becka.

Dopis od Botanisches Institut der k. k. deutschen Universität Prag, Günthera Becka pro Jana Palackého, 22. listopadu 1900 Praha. LA. PNP. Jan Palacký (1830–1908).

MARTÍNEK, Jiří. *Geografové v českých zemích 1800-1945: (biografický slovník)*. s. 17.

²⁶⁹ Geografický ústav vznikl v roce 1891 při FF UK. Od roku 1920 je součástí Přírodovědecké fakulty.

²⁷⁰ HAVRÁNEK, Jan et al. *Dějiny geografie na Univerzitě Karlově 1348–1967*. s. 184.

²⁷¹ PEŠEK, Josef. Geografický seminář. In: *Osvěta: listy pro rozhled v umění, vědě a politice*. Praha: J. Otto, 1908. s. 662–663.

²⁷² NOVOTNÁ, Eva. *Václav Švamberský, profesor Univerzity Karlovy: katalog výstavy 9. 12. 2015–29. 2. 2016*. s. 10–11.

²⁷³ V semináři se vypracovávaly seminární práce, které byly podle nového zkušebního řádu pro učitelství na středních školách z roku 1897, přijímány jako písemné práce ke zkoušce.

²⁷⁴ HAVRÁNEK, Jan et al. *Dějiny geografie na Univerzitě Karlově 1348–1967*. s. 295.

²⁷⁵ Pohlednice od studentů Geografického semináře, podepsaný Nikolau, Filip, Šmejkal, 1905. LA PNP. Jan Palacký (1830–1908).

i kdekou jeho zvláštnost. Jan Palacký byl ke stáří drobné, slabé postavy, se silným nosem, neudržovanými zuby a s plnovousem. Měl dlouhé řasy, za nimiž se ukrývaly modré oči. Studenti oceňovali jeho neutuchající vtip a nevyčerpatelnou studnici anekdot.²⁷⁶ Když se profesor opozdil, obohatil svoji přednášku nejnovějším děním z parlamentu a vždy své žáky varoval, „*chcete-li vědecky pracovat, chraňte se politiky.*“²⁷⁷ Otevřeněji říkával, že Vídeň a politika kazí charakter.²⁷⁸ To nebyly jediné výtky politice, které studenti mohli od svého profesora slýchat. Když nebylo profesovi dobře a nemohl se soustředit, přirovnával svůj stav k mysli ministerského předsedy a studenti mu přitakávali. Tvrdili, že to není tak zlé, že zatím působí jako pouhý ministr.²⁷⁹ Přestože starý profesor měl veliké nároky (na rozdíl od ostatních vyučujících) – například znalost jazyků – ochotně vedl přednášky před ukončením zápisů předmětů.²⁸⁰ Studenti tak měli možnost poznat svého učitele před zahájením výuky.²⁸¹ Ke studentům byl vlídný, ale přísný – chtěl po nich výsledky. Což bylo u zkoušek těžké prokázat – profesor Palacký patřil k těm zkoušejícím, kteří si rádi odpovídali na své otázky sami, a proto studenti museli skákat profesorovi do řeči, aby prokázali své znalosti.²⁸² >

Profesor Palacký neztrácel pracovitost a pílí. Přípravoval a vedl pravidelně přednášky a semináře. Pracoval údajně 16 hodin denně.²⁸³ Úspěšnost Palackého vedení Geografického ústavu na české univerzitě lze změřit počtem získaných doktorských titulů. Pod vedením Palackého bylo obhájeno 13 doktorských disertací z geografie.²⁸⁴ Na rozdíl od německé univerzity, kde za stejné časové období nebyla obhájena ani jedna práce. Mezi doktory geografie byli též později významní geografové – Emanuel Fait, Václav Švampera, Václav Dědina, Bohuslav Horák, Stanislav Nikolau, Jiří Viktor Daneš. Profesor Palacký si uvědomoval, že vycestování na jiné studijní instituty je důležité nejen pro rozvoj studentů,

²⁷⁶ NIKOLAU, Stanislav. Jan Palacký. In: *Širým světem: zeměpisný měsíčník*. Praha: Česká grafická unie, 1931. s. 30.

²⁷⁷ NIKOLAU, Stanislav. Jan Palacký. In: *Věstník českých profesorů*. Praha: Ústřední spolek českých profesorů, 1908. s. 374.

²⁷⁸ NIKOLAU, Stanislav. Jan Palacký. In: *Širým světem: zeměpisný měsíčník*. Praha: Česká grafická unie, 1931. s. 30.

²⁷⁹ NIKOLAU, Stanislav. Jan Palacký. In: *Širým světem: zeměpisný měsíčník*. Praha: Česká grafická unie, 1931. s. 31.

²⁸⁰ Většina vyučujících začala přednášet až po ukončení zápisu předmětů.

²⁸¹ ŠUSTA, Josef, WERSTADT, Jaroslav, ed. a KLIK, Josef, ed. *Mladá léta učňovská a vandrovní: Praha – Vídeň – Řím: vzpomínky II.* s. 29.

²⁸² NIKOLAU, Stanislav. Jan Palacký. In: *Širým světem: zeměpisný měsíčník*. Praha: Česká grafická unie, 1931. s. 104–105.

²⁸³ NIKOLAU, Stanislav. Jan Palacký. In: *Širým světem: zeměpisný měsíčník*. Praha: Česká grafická unie, 1931. s. 31.

²⁸⁴ HÄUFLER, Vlastislav. *Dějiny geografie na Universitě Karlově 1348–1967.* s. 96.

ale i české geografie. Z tohoto důvodu své studenty posílal studovat i do zahraničí. Studenta Emanuela Kováře, pozdějšího docenta na filozofické fakultě, vyslal na studia do Lipska k profesorovi geografie a zoologie Ratzelovi.²⁸⁵ Studentku Marii Zdeňku Baborovou, která se stala první odpromovanou ženou na pražské české univerzitě s titulem doktor filozofie, poslal do Paříže k profesorovi zoologie Vaillantovi a zoologovi Oustaleteovi.²⁸⁶ Pozdější geograf a rektor Univerzity Karlovy Karel Domin na jeho doporučení navštívil botanickou zahradu²⁸⁷ Kew Garden.²⁸⁸

4.4.1. Palackého sbírková činnost

Profesor Palacký nezapomínal obstarávat pomůcky pro výuku a studium. Pro ústav opatřil sbírku pro hospodářský zeměpis, kterou uhradil ze svého.²⁸⁹ Prostřednictvím ornitologa Josefa P. Pražáka působícího ve Dvorském muzeu ve Vídni, zajistil různé exponáty, které se v tomto muzeu duplikovaly.²⁹⁰

Mezi pomůcky, které Jan Palacký financoval z velké části ze svého, patří i herbář. Tento herbář byl osobní sbírkou Jana Palackého, který své dílo odkázal Geografickému ústavu. Sbírká činí 30 000 listů.²⁹¹ V herbáři nalezneme kolekce rostlin z Austrálie a Nového Zélandu, z Tichomořských ostrovů, z celé Afriky, Patagonie, Aljašky i Grónska. Herbář je výsledkem práce od počátku 90. let až do konce života Jana Palackého. Ve fondu Jan Palacký v LA PNP nalezneme mnoho dopisů a účtů, které vznikly mezi Janem Palackým a odborníky,²⁹² sběrateli,²⁹³ cestovateli,²⁹⁴ kupci²⁹⁵ a různými institucemi.²⁹⁶ Tyto dopisy se týkají získávání informací o rostlinách či přímo o nákupu či o výměně rostlin. Korespondence a následné koupe

²⁸⁵ Dopis od Emanuela Kováře pro Jana Palackého, b.d. LA PNP. Jan Palacký (1830–1908).

²⁸⁶ Dopis od Marie Baborová pro Jana Palackého, 27. června 1900 Paříž. LA PNP. Jan Palacký (1830–1908).

²⁸⁷ Královské botanické zahrady v Kew neboli Kew Gardens, jsou zahrady a skleníky s jednou největších herbářových sbírek na světě. Kew Gardens bylo vytvořeno v 18. století na jihozápadní části Londýna. Už od poloniny 19. století se jednalo o celosvětově uznávané vědecké centrum pro výzkum rostlin a hub. V roce 2003 byly zahrady zapsány do seznamu památek UNESCO.

²⁸⁸ Pohlednice od Karla Domina pro Jana Palackého, 1907 Kew Garden. LA PNP. Jan Palacký (1830–1908).

²⁸⁹ ŠALAMON, B. Geografický ústav Karlovy university. In: *Sborník Československé společnosti zeměpisné*. Praha: Československá společnost zeměpisná, 1926. s. 2.

²⁹⁰ Dopis od Josefa P. Pražáka pro Jana Palackého, 22. listopadu 1894 Vídeň. LA PNP. Jan Palacký (1830–1908).

²⁹¹ ŠALAMON, B. Geografický ústav Karlovy university. In: *Sborník Československé společnosti zeměpisné*. Praha: Československá společnost zeměpisná, 1926. s. 2.

²⁹² Například: Korespondence mezi Albertem J. O. Penzigem a Janem Palackým. LA PNP. Jan Palacký (1830–1908).

²⁹³ Například: Korespondence mezi Rupertem Huterem a Janem Palackým. LA PNP. Jan Palacký (1830–1908).

²⁹⁴ Například: Dopis od A. Vojtěcha Friče pro Jana Palackého, 29. října 1903 Buenos Aires. LA PNP. Jan Palacký (1830–1908).

²⁹⁵ Například: Korespondence s Jeruzalemskou firmou - A. Kronenburg. Sammler von Blumenzwiebeln, Samen und Harbarien aus Palestina und Syrien. Cultivierung. a Janem Palackým. LA PNP. Jan Palacký (1830–1908).

²⁹⁶ Například: Korespondence mezi J. Medley Woodem z Natal Botanic Gardens a Janem Palackým. LA PNP. Jan Palacký (1830–1908).

byly vedeny i na velké vzdálenosti. Palacký si dopisoval s odborníky na Novém Zélandu,²⁹⁷ na Filipínách,²⁹⁸ na ostrovech v Karibském moři²⁹⁹ a s dalšími. Zasluhou této korespondence bylo obstarání mnoha exemplářů rostlin, ale také rozšíření povědomí o české geografii, o Univerzitě Karlově a především o Čechách.

4.5. Vědecká činnost Jana Palackého

Při obstarávání pomůcek pro Geografický ústav, včetně třídění, popisování a zakládání herbářových položek a vedení velkého množství korespondence, stačil Jan Palacký ještě psát další geografická díla. Ta vycházela i v zahraničí. Některé z těchto prací měly velký ohlas a uznání. Dílo, kterému se dostalo největšího uznání, bylo *Die Verbreitung der Fische*³⁰⁰ z roku 1891. Kladné ohlasy profesor Palacký dostával od jednotlivců³⁰¹ i od velkých institucí, jako byla například *U. S. Commission of Fish and Fisheries*.³⁰² Jedno z největších uznání tohoto spisu bylo od sekretariátu monackého prince: „*Monsieur. Suivant les instructions j'ai l'honneur de vous adresser lei remerciement de S. A. S. le Prince de Monaco pour leuroi que vous avez bien voulu lui faire, par l'intermédiaire de M-le Baron de quernem de votre importants meinoire Über die Verbreitung der Fische. Veuillez agréer, Monsieur l'épuration de mes sentiments les plus distingués, ...*“³⁰³ Toto dílo pro jeho dobré přijetí a velký zájem vyšlo i druhým nákladem v roce 1895.³⁰⁴

Skromné pracoviště pražského Geografického ústavu na Univerzitě Karlově mělo, vzhledem k neutuchajícímu elánu jejího profesora, ohlas i v zahraničí. Jan Palacký se za svůj život zúčastnil mnoha geografických, geologických, botanických, zoologických, ornitologických kongresů, kde se velice bouřlivě, ale vždy věcně, zapojoval do diskuze. Hravě argumentoval jak v němčině, tak i v angličtině, francouzštině i italštině. Vždy publikum zaujal svými

²⁹⁷ Například: Korespondence mezi Thomase F. Cheesemanem a Janem Palackým. LA PNP. Jan Palacký (1830–1908).

Dopis je napsán v městě Auckland nacházející se na Severním ostrově, který je součástí Nového Zélandu.

²⁹⁸ Korespondence mezi Adolphem D. E. Elmerem a Janem Palackým. LA PNP. Jan Palacký (1830–1908).

Dopisy byly napsány v hlavním městě Filipín, Manile.

²⁹⁹ Korespondence mezi Walterem E. Broadwayem a Janem Palackým. LA PNP. Jan Palacký (1830–1908).

Dopisy byly posílány z města Saint George's na ostrově Grenada v Karibském moři.

³⁰⁰ PALACKÝ, Jan. *Die Verbreitung der Fische: Monografie*. Prag: Selbstverlag, 1891. x, 239 s.

³⁰¹ Dopis od Friedricha Zenka pro Jana Palackého, 24. května 1897 Würzburg. LA PNP. Jan Palacký (1830–1908).

³⁰² Dopis od Konzulátu Spojených států Amerických v Praze (Consulate of the United States of Amerika Prague, Bohemia) pro Jana Palackého. 12. listopadu 1895. LA PNP. Jan Palacký (1830–1908).

³⁰³ „*Pane. V souladu s pokyny mám tu čest, že vám mohu zaslat poděkování S. A. S. prince Monackého, že jste laskavě učinili, prostřednictvím pana Barona De Querne, Váš důležitý spis Über die Verbreitung der Fische. Přijměte prosím, pane, vyjádření mých nejvýraznějších citů ...*“

Dopis od sekretariátu monackého prince (Secretariat de S. A. S. MGR Le Prince Monaco. Travaux Scintiques) pro Jana Palackého, 30. října 1894 Paříž. LA PNP. Jan Palacký (1830–1908).

³⁰⁴ PALACKÝ, Jan. *Die Verbreitung der Fische: Monografie*. 2., verm. Aufl. Prag: J. Palacký, 1895. 239 s.

komplexními znalostmi, které se opíraly o jeho fenomenální paměť.³⁰⁵ Jeho přednášky na kongresech vycházely ve sbornících otištěné v němčině, maďarštině, angličtině, francouzštině, španělštině, italštině.³⁰⁶ Často byl na kongresech volen do různých funkcí – místopředsedy nebo předsedy sekce, členem presidia. Na mezinárodním botanickém sjezdu v Antverpách v roce 1885 a mezinárodním ornitologickém sjezdu v Pešti v roce 1891 byl místopředsedou.³⁰⁷ V Pešti byl velice dobře uvítán, jak sám vzpomínal: „... *Musím sobě v tom ohledu libovat Pešť, ... kde ale mne vítali tak srdečně, jak jistě žádného Slovana neuvítali.* ...“³⁰⁸ Jeho reprezentace na kongresech byla oceněna. Za místopředsednictví v Antverpách se mu dostalo uznání od císaře Františka Josefa I.³⁰⁹ Jeho místopředsednictví na mezinárodním ornitologickém sjezdu v Pešti ocenilo *Předsednictvo Rady Zemědělské*³¹⁰ pro Království české.³¹¹

Dalším kongresem, kde profesor Palacký měl úspěch, byl londýnský geografický kongres konaný v roce 1895.³¹² Z dopisů od sekretářů kongresu³¹³ Hugh R. Milla a J. Scotta Keltiea můžeme soudit, že Jan Palacký vystoupil s příspěvkem o evoluci, „... *I should be much obliged if you could transmit to us as soon as possible the paper you were good enough to offer on „The geographical element in Evolution“.* At last you might be able to send a short abstract which would enable us to arrange the proper place and time for reading, and which would be printed and distributed before the Congress. ...“³¹⁴ Profesor Palacký měl velké znalosti evoluční teorie a tato přednáška o evoluci nebyla jeho první.³¹⁵ Kongres Palacký navštívil

³⁰⁵ Obituary: Johann Palacký. (1908). In: *The Geographical Journal*, 32(2), s. 193–194. JSTOR [online]. [citováno 13. 03. 2019]. Dostupné z: www.jstor.org/stable/1778044.

³⁰⁶ ŠVAMBERA, Václav. *O Janu Palackém*. s. 18.

³⁰⁷ *Ottův slovník naučný: illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí*. sv. 19. s. 72.

³⁰⁸ Dopis Jana Palackého pro Františka Ladislava Riegra, 8. září 1891.

PRAŽÁK, Alois. *Paměti a listář Dra Aloise Pražáka*. Díl druhý, Listář z let 1849-1901. s. 372–373.

³⁰⁹ František Josef I. (1830–1916), panovník rakouského mocnářství – rakouský císař, král český, král uherský, král lombardský a benátský, dalmatský, chorvatský, atd.

³¹⁰ Zemědělská rada pro Království české byla vlastenecko-hospodářská společnost působící v letech 1873–1918.

³¹¹ Dopis od Předsednictva Rady Zemědělské pro Království České pro Jana Palackého, 13. června 1891. LA PNP. Jan Palacký (1830–1908).

³¹² Oficiální název: *Sixth International Geographical Congress, London 1895*.

³¹³ Sixth International Geographical Congress, London, 1895, General Arrangements for the Meeting. (1895). In: *Journal of the American Geographical Society of New York*, 27(2), 226–238. JSTOR [online]. [citováno 20. 03. 2019]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/196877>.

³¹⁴ „... *Byl bych vám velice zavázán, kdybyste nám mohl co nejdříve předat text s nabídnutým tématem „Zeměpisný prvek v evoluci“.* Nakonec byste mohli poslat krátký abstrakt, který by nám umožnil zařadit si správné místo a čas pro čtení, který bude před kongresem vytištěn a distribuován. ...“

Dopis od Hugh R. Milla pro Jana Palackého, 13. června 1895. LA PNP. Jan Palacký (1830–1908).

³¹⁵ ŠVAMBERA, Václav. *O Janu Palackém*. s. 17–18.

s členem z *České společnosti zeměvědné*³¹⁶ Jindřichem Metelkou.³¹⁷ Metelka byl iniciátorem vzniku této společnosti,³¹⁸ proto právě on byl nejspíše vybrán jako další účastník reprezentace české geografie. Vyměněné dopisy mezi anglickými kolegy a profesorem Palackým působí, že on sám se zasloužil o pozvání České společnosti zeměvědné,³¹⁹ aby se etablovala a byla přijata mezi světové geografické společnosti.³²⁰

Mezi zahraničními vědci bylo jméno Palacký známo jako jméno velkého geografa. Vypovídá o tom mnoho rozsáhlých korespondencí uložených v LA PNP. S některými kolegy z oboru měl Jan Palacký i kolegiálně přátelský vztah. Například s vídeňským ornitologem Augustem Pelzellem,³²¹ také s geologem Friedrichem Katzerem³²² nebo s přírodovědcem a lékařem Jakobem. E. Polakem.³²³ S manželkou židovského lékaře Polakem byl Jan Palacký také v písemném styku.³²⁴

Díla Jana Palackého měly všechny velké knihovny a přírodovědecké instituce té doby. Palackého jméno bylo i ve vědeckých příručkách – jak nám dokládá dopis cestovatele Friče, který píše z Buenos Aires „... *Hledal jsem zde v Muzeu ... mezi různými knihami a našel jsem ... v něm Vaše ctěné jméno.* ...“³²⁵ Spisy Palackého se dostávaly do zahraničních knihoven i díky spolupráci mezi zahraničními vědeckými institucemi a *Královské české společnosti nauk*,³²⁶ již byl Palacký členem.

Jan Palacký se již od mládí stával členem různých vědeckých organizací – českých i zahraničních. Byl členem Přírodovědecké společnosti v Moskvě, Botanické společnosti v Řezně, Francouzské zoologické společnosti, Botanické společnosti v Antverpách, Botanické společnosti v Leidenu, mezinárodního výboru společnosti *l'assistance publique* v Paříži.

³¹⁶ Česká společnost zeměvědná založena v roce 1894 na půdě Geografického ústavu Karlovy Univerzity. Společnost sdružovala geografů a vydávala jejich články ve Sborníku České společnosti zeměvědné. Od roku 1992 je společnost známá pod názvem Česká geografická společnost.

³¹⁷ Sixth International Geographical Congress, London, 1895, General Arrangements for the Meeting. (1895). In: *Journal of the American Geographical Society of New York*, 27(2), s. 238. JSTOR [online]. [citováno 20. 03. 2019]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/196877>.

³¹⁸ HÄUFLER, Vlastislav. *Dějiny geografie na Universitě Karlově 1348–1967*. s. 107.

³¹⁹ Dopis od J. Scotta Keltiea pro Jana Palackého, 2. dubna 1895 Londýn. LA PNP. Jan Palacký (1830–1908).

³²⁰ Česká delegace měla v Anglii úspěch, což dokládá pozvánka na zahradní slavnost od Baronesy Burdett-Coutts.

Pozvánka od A. G. Burdett-Coutts pro Jana Palackého, 18. července 1895. LA PNP. Jan Palacký (1830–1908).

³²¹ Korespondence mezi Augustem Pelzellem a Janem Palackým. LA PNP. Jan Palacký (1830–1908).

³²² Korespondence mezi Friedrichem Katzerem a Janem Palackým. LA PNP. Jan Palacký (1830–1908).

³²³ Korespondence mezi Jakobem. E. Polakem a Janem Palackým. LA PNP. Jan Palacký (1830–1908).

³²⁴ VENCLÍK, David. Lékařem u perského šáha. Jakob Eduard Polak mezi Prahou, Vídní a Teheránem. In: *Roš chodeš: věstník židovských náboženských obcí v České republice a v Slovenskej republice*. Praha: Federace židovských obcí v České republice, 2017. roč. 79. s. 20.

³²⁵ Dopis od A. Vojtěcha Friče pro Jana Palackého, 29. října 1903 Buenos Aires. LA PNP. Jan Palacký (1830–1908).

³²⁶ BERAN, Jiří. Foreign relation of the Royal Bohemian Society of Science and the Czech Academy of Science and Arts from 1851 to 1914. In: *Acta historiae rerum naturalium necnon technicarum* 9, Prague 1977. s. 49–86.

Ve Vídni byl členem ornitologického, zeměpisného a zoologicko-botanického říšského ústavu. Dále byl výkonným členem *Společnosti přírodnické k výzkumu Orientu* ve Vídni a korespondentem *c. k. říšského ústavu geologie ve Vídni*.³²⁷

Čestné členství obdržel v *Oriental Clubu* v Londýně, *Ornitologické centrále království Uherského* a České společnosti zeměvědné. Od roku 1858 byl mimořádným členem Královské společnosti nauk.³²⁸

4.6. Poslední boje a vydané práce

Rok 1900 byl pro profesora Palackého přelomový. Navštívil společně se svými žáky Švamberou, Danešem a Nikolaem Paříž. Do Paříže vyjžděli studenti s profesorem společně z Bad Reichenhallu u Salzburgu, kde Palacký s manželkou Adelinou trávil léto.³²⁹ Francouzské hlavní město Paříž Jan Palacký miloval a obdivoval. S velkým nadšením provedl své studenty krásami tohoto města, navštívil s nimi i Louvre a Versailles.³³⁰ Hlavním smyslem cesty však byly mezinárodní geologický kongres a kongres pro hospodářskou geografii. < Starý profesor byl na kongresech ve svém živlu, jak popisuje jeho student Nikolau: „*Na schůzích kongresu byl jak šídlo. Všude měl plno známých, každému řekl nějaký vtip a zase zmizel k jiné skupině. Byl také velmi znám zejména mezi staršími učiteli a mnozí se k němu hlásili, ale sám profesor si je už nepamatoval.*“³³¹ > Po návratu z letních cest domů oslavil profesor své sedmdesáté narozeniny, ale podzimní počasí a nejspíše i vyčerpání z dlouhého cestování zapříčilo těžkou nemoc. Jeho nejbližší se obávali, že již nemoci podlehne, ale díky lékaři Janovi Hnátkovi se uzdravil.³³²

³²⁷ Smuteční oznámení Jana Palackého, vydané Filozofickou fakultou c. k. české univerzity Karlo-Ferdinandovy v Praze.

Archiv UK. Filozofická fakulta Univerzity Karlovy. inv. č. 46, inv. č. 554. Personálie pedagogického sboru. Jan Palacký 1867–1908.

³²⁸ *Ottův slovník naučný: ilustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí*. sv. 19. s. 72.

³²⁹ Dopis od Václava Švambery pro Jana Palackého, 11. srpna 1900 Praha. LA PNP. Jan Palacký (1830–1908).

³³⁰ NIKOLAU, Stanislav. Jan Palacký. In: *Širým světem: zeměpisný měsíčník*. Praha: Česká grafická unie, 1931. s. 153–155.

³³¹ NIKOLAU, Stanislav. Jan Palacký. In: *Širým světem: zeměpisný měsíčník*. Praha: Česká grafická unie, 1931. s. 154.

³³² ŠVAMBERA, Václav. *O Janu Palackém*. s. 23.

< Bohužel, starý profesor již nebyl tak temperamentní jako dřív, sám na sobě pozoroval úbytek sil a byl tím deprimován.³³³ Nejvíce ho mrzelo, že již nenapíše své životní dílo,³³⁴ které mělo obsahovat i krátké, dosud jednotlivě vydané, eseje.³³⁵ >

V roce 1902 odešel do penze. Po odchodu z univerzity byl vyznamenán Řádem železné koruny 3. třídy.

Ani tehdy se nedokázal své práce úplně vzdát. Ponechal si menší úvazek na filozofické fakultě, aby mohl vést přednášky hlavně o biologickém zeměpisu. Dále trávil na ústavu svůj volný čas a sestavoval ve svém malém kabinetu herbář. Po nemoci se snažil i nadále publikovat, ale jednalo se pouze o menší spisy a různé biogeografické výčty.³³⁶ < Krátkost svých brožurek zdůvodňoval se slovy, že „český spisovatel, jako příslušník chudého národa, musí šetřit papírem“.³³⁷ >

Po odchodu profesora Palackého z funkce ředitele ústavu bylo nutné najít za něj náhradu. Jan Palacký chtěl, aby po něm přebral funkci ředitele jeho dlouholetý žák a asistent Václav Švambara. Švambara však, i přes přímluvy svého učitele, místo nedostal. Jistě za to mohla skutečnost, že teprve nedávno, 22. února 1902, získal titul mimořádného docenta, a další povýšení, které potřeboval, aby mohl vykonávat ředitele ústavu, by byla moc rychlé.

Uvažovalo se nad mnoha jmény. Mezi osobnostmi, které by mohly převzít Geografický ústav, se objevil i cestovatel Emil Holub. O této možnosti informoval německý deník *Politik* v době, kdy výběr nástupce nebyl ještě aktuální a to již 2. září 1900. Tato zpráva byla ovlivněna momentálním děním, protože na německé univerzitě získal profesuru německý cestovatel a výzkumník Afriky Oskar Lenz. Zpráva byla popřena samotným Emilem Holubem.³³⁸ Přesto nám toto dění ukazuje, že vedení české geografie nebylo veřejnosti lhostejné.

Nakonec byl ustanoven správcem ústavu profesor etnologie Lubor Niederle a po něm profesor meteorologie František Augustin, avšak neformálně vedl ústav docent Švambara. Ten převzal veškerou výuku po Palackém.³³⁹ Fakultní sbor se rozhodl povolat profesora Jovana Cvijiće z Bělehradu, ale někdejší ředitel ústavu si tohoto nástupce nepřál. Zakročil a zasadil

³³³ ŠVAMBERA, Václav. *O Janu Palackém*. s. 18.

³³⁴ Rozdělanou práci nalezneme v Archivu NM.

Archiv NM. PALACKÝ Jan – Přírodovědecký materiál – č. f. 269.

³³⁵ Obituary: Johann Palacký. (1908). In: *The Geographical Journal*, 32(2), s. 193–194. JSTOR [online]. [citováno 13. 03. 2019]. Dostupné z: www.jstor.org/stable/1778044.

³³⁶ TRÁVNÍČEK, Dušan. Dr. Jan Palacký, první český univerzitní profesor geografie. In: *Lidé a země: zeměpisný a cestopisný měsíčník*. Praha: Přírodovědecké vydavatelství, 1952. s. 17.

³³⁷ HÄUFLER, Vlastislav. *Dějiny geografie na Universitě Karlově 1348–1967*. s. 96.

³³⁸ ROZHON, Vladimír. *Čeští cestovatelé a obraz zámoří v české společnosti*. s. 205.

³³⁹ NOVOTNÁ, Eva. *Václav Švambara, profesor Univerzity Karlovy: katalog výstavy 9. 12. 2015–29. 2. 2016*. s. 14–15.

se proti jmenování profesora Cvijiće i ve Vídni.³⁴⁰ Profesor Cvijić nakonec do Prahy nepřijel, což pro jeho kariérní postup bylo dobře – získal rektorské místo na univerzitě v Bělehradu. V Praze se nakonec profesorský sbor usnesl, že nejlepší volba bude Václav Švambara, který byl v roce 1906 navržen na profesuru. Po udělení profesury roku 1908 byl jmenován i do funkce ředitele ústavu, ale to už bylo po smrti jeho učitele.

Může se zdát, že profesor Jan Palacký prosazoval svého žáka bez ohledu na jeho kvality, ale opak je pravdou. Jeho habilitační práce o Kongu,³⁴¹ za kterou získal docenturu, byla vysoce ceněna. Václav Švambara byl stejně zapálen jako Palacký pro Geografický ústav. Profesor Švambara je jeden ze spoluzakladatelů Přírodovědecké fakulty na Albertově v Praze a byl tou osobou, která vybuodovala dnešní Geografický ústav Univerzity Karlově. Založil Státní mapovou sbírku Československé republiky, dnes Mapová sbírka Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy. Podle vzoru Palackého propagoval českou geografii v zahraničí na přírodovědeckých kongresech.³⁴²

Palacký se v penzi zabýval i nadále výzkumem. Předmětem jeho zájmu se tehdy stala Afrika, konkrétně Madagaskar. Zájem o Madagaskar měl Jan Palacký již v devadesátých letech,³⁴³ ale až na sklonku života začal spis o tomto místě zpracovávat.

< Vášněn pro tento ostrov poznali i jeho studenti, kteří se připravovali na zkoušky, „...
To žádalo však nejen důkladné doplnění učebnicové látky z obecných dějin, nýbrž pro Palackého také zájem o počet druhů veverek na Madagaskaru...“³⁴⁴ >

Na novou práci o Madagaskaru sháněl podklady již ve vyšlých cizojazyčných publikacích, ale vedl i velice činnou korespondenci s mnoho osobami. Například s největším odborníkem na Madagaskar Alfredem Grandidierem.³⁴⁵ Také v době psaní nového díla pořizoval madagaskarskou květenu a vedl korespondenci s Richardem Baronem – botanikem žijícím na Madagaskaru.³⁴⁶ Tento postup práce dodržoval u každého svého výzkumu.³⁴⁷ Dílo

³⁴⁰ HÄUFLER, Vlastislav. *Dějiny geografie na Univerzitě Karlově 1348–1967*. s. 103.

³⁴¹ ŠVAMBERA, Václav. *Kongo*. Praha: Geografický ústav české university, 1901–1905. 386 s.

³⁴² NOVOTNÁ, Eva. *Václav Švambara, profesor Univerzity Karlovy: katalog výstavy 9. 12. 2015–29. 2. 2016*.

³⁴³ Dopis od Konrada H. H. Christe pro Jana Palackého, 30. ledna 1897 Basilej. LA PNP. Jan Palacký (1830–1908).

³⁴⁴ ŠUSTA, Josef, WERSTADT, Jaroslav, ed. a KLIK, Josef, ed. *Mladá léta učňovská a vandrovní: Praha – Vídeň – Řím: vzpomínky II*. s. 136.

³⁴⁵ Korespondence mezi Alfredem Grandidierem a Janem Palackým. LA PNP. Jan Palacký (1830–1908).

³⁴⁶ Dopis od Richarda Barona pro Jana Palackého, 15. března 1906 Madagaskar. LA PNP. Jan Palacký (1830–1908).

³⁴⁷ Korespondence v LA PNP. LA PNP. Jan Palacký (1830–1908).

Filices Madagascarienses vydal vlastním nákladem³⁴⁸ v roce 1906 a po něm ještě následoval několikadílň *Catalogus plantarum madagascariensium*.

Profesor Palacký vedl v roce 1908 stále svůj seminář, který se konal v pátek odpoledne. Chodilo na něj jen pár zapálených studentů.

< Jedním takovým studentem byl Karel Drož, který vzpomíná na poslední přednášku:
„... Byl zase pátek (21. února). Pospíchal jsem do ústavu, zpozdil jsem se o něco. Ale kabinet, kde tak přesně očekával nás starý profesor, byl zamčen, kostelní chlad vanul z míst hřejících otcovským zjevem horlivého učitele. Smutně jsem se vracel. Nemoc či roztrpčení? Nebo snad obé? Ubohý učenec! ...V pondělí dověděl jsem se o jeho smrti. ...“³⁴⁹ >

³⁴⁸ Dopis od Knihovny Aloisa Wiesnera (Alois Wiesner, Praha, Knihovna České akademie císaře Františka pro vědy, slovesnost a umění) pro Jana Palackého, 9. října 1906 Praha. LA PNP. Jan Palacký (1830–1908).

³⁴⁹ DROŽ, Karel. Vzpomínka na Dra Jana Palackého. In: *Osvěta: listy pro rozhled v umění, vědě a politice*. Praha: J. Otto, 1909. s. 460–461.

5. Osvětová a dobročinná činnost Jana Palackého

Jan Palacký se věnoval osvětové a dobročinné činnosti, jak se slušelo na představitele středostavovské rodiny, osobu s politickým angažmá a univerzitního učitele.

5.1. Osvětová publikační činnost

Jan Palacký byl od mládí přínosem pro českou literaturu. Jako mladý, Jan Palacký přispěl i do almanachu *Máj* v roce 1859 prózou *Ve Versaillu*.³⁵⁰ Nejen svými překlady francouzských děl a příspěvky do vznikajících encyklopedií se řadil mezi významné osobnosti českých dějin. Na gymnáziu pomáhal otci s vytvářením českého naučného slovníku. V dospělosti se podílel na slovníku svého švagra Františka Ladislava Riegra. Do *Riegrova slovníku naučného* přispěl hesly věnujícím se zeměpisu.³⁵¹ *Ottův slovník naučný* obohatil články z biogeografie. Jeho články nalezneme pod zkratkou *Pý*. Některé články přinášely témata, která byla tehdy v češtině poprvé zpracovaná.³⁵² Na sklonku života se podílel i na *Hospodářském slovníku naučném*.³⁵³

Jan Palacký, jako znalec hospodářství, vydal několik pojednání o této problematice. Jeho spis, *Čím přispívají země Koruny české státu?*,³⁵⁴ vyšly v roce 1883, je ekonomickým shrnutím stavu Českého království. Ve spisu je zřetelně viditelná Palackého pečlivost a pilnost, která se projevuje ve velikém množství číselných a statických údajů. Větší ohlas měl spis vydaný o rok později – v roce 1884 – spis *O budoucnosti českého rolnictva*.³⁵⁵ V tomto spise nalezneme přehled světové hospodářské výroby podepřený statistikami a čísly. Jde především o informace o dovozu a vývozu z jednotlivých zemích. Autor kritizuje situaci českého zemědělství a ekonomickou situaci u nás. Práce se zaměřuje na hospodářskou produkci obilnin a cukrovarnictví a pojednává o nutnosti mechanizace zemědělství. Tato brožura vyšla jako upravená verze přednášky (vedená v roce 1883 pro Český klub).

³⁵⁰ PALACKÝ, Jan. *Ve Versaillu*. In: *Máj : Jarní almanah na rok 1859*. Praha : Jaroslav Pospíšil, 1859. s. 197–203.

³⁵¹ BLÁHOVÁ, Marie, FROLÍK, Jan a PROFANTOVÁ, Nad'a. *Velké dějiny země Koruny české*. XII.a sv. s. 26.

³⁵² VYKOUKAL, František Vladimír. *Ottův slovník naučný* ukončen In: *Osvěta: listy pro rozhled v umění, vědě a politice*. Praha: J. Otto, 1908. s. 818.

³⁵³ SITENSKÝ, František Ladislav, ed. *Hospodářský slovník naučný: ilustrovaná encyklopedie veškerého hospodářství polního, zahradního i lesního, jakož i průmyslu hospodářského*. V Praze: F. Šimáček, 1905-1925. 4 sv.

Korespondence mezi František L. Sitenským a Janem Palackým.

LA PNP. Jan Palacký (1830–1908).

³⁵⁴ PALACKÝ, Jan. *Čím přispívají země Koruny české státu?*. V Praze: Nákladem Aloise Hynka, 1883. 39 s.

³⁵⁵ PALACKÝ, Jan. *O budoucnosti českého rolnictva*. V Praze: A. Reinwart, 1884. 48 s.

Již v šedesátých letech Palacký sepsal naučnou brožuru pro zemědělce. Jedná se o *Vzduchosloví, čili, Pojednání o vzduchu, teple a úkazech povětrnosti, s ohledem na rolnictví*,³⁵⁶ vydanou v roce 1863. Tento spis, jehož obsah je zřejmý z jeho názvu, byl jednou z prvních česky psaných meteorologií.³⁵⁷

Ve výčtu Palackého poučných a publicistických děl pro širší veřejnost nesmíme opomenout sociální polemiku o české společnosti z roku 1874 – *Našich sedm hlavních hříchů*.³⁵⁸ Tento krátký spis je i pro dnešního čtenáře jasnou a drsnou kritikou české společnosti. I přesto se spis stal čtenářsky úspěšným. Bylo vydáno druhé vydání. Celkově se spisu rozebralo 20 000 kusů. Sám František Palacký uznal, že daný náhled na českou společnost je správný.³⁵⁹ Spis si zaslouží samostatnou analýzu.

5.2. Přednášková činnost

Mezi Palackého osvětovou činnost musíme zařadit i přednášky, které vykonával mimo univerzitu pro širokou společnost. Jan Palacký spolupracoval s *Výborem pro pořádání lidových přednášek c. k. české univerzity v Praze*,³⁶⁰ který zařizoval přednášky univerzitních vyučujících pro laické publikum.

Jak tomu bylo zvykem, univerzitní profesori vedli své veřejné přednášky především v *Měšťanské besedě v Praze* nebo v *Americkém klubu dam*.³⁶¹ Americký klub dam, založený Vojtou Náprstkem, byl častým místem pro Palackého přednášky. Jeho přednášky měly velice různorodá témata. Například vedl v roce 1884 přednášku *Kuchařská výstava ve Vídni r. 1884*. Rok předtím přednesl přednášku *O nejstarší spisovatelce Panhocipan (30–100 př. Kr.)*, dále vedl přednášky jemu oborově blízké – v roce 1881 *O změnách podnebí rukou lidskou*, v roce 1880 *O povstání rozdílu květenství v rozličných zemích, Sudan a Sudanci* v roce 1885.³⁶² Z korespondence s Josefou Náprstkovou, ženou Vojty Náprstka, se dozvídáme, že vedl i další

³⁵⁶ PALACKÝ, Jan. *Vzduchosloví, čili, Pojednání o vzduchu, teple a úkazech povětrnosti, s ohledem na rolnictví*. V Praze: Nákladem Slovanského kněhkupectví (Jos. Nováka a J.R. Vilímka), 1863. xii,124.

³⁵⁷ TRÁVNÍČEK, Dušan. Dr. Jan Palacký, první český univerzitní profesor geografie. In: *Lidé a země: zeměpisný a cestopisný měsíčník*. Praha: Přírodovědecké vydavatelství, 1952. s. 16.

³⁵⁸ PALACKÝ, Jan. *Našich sedm hlavních hříchů*. V Praze: Tiskem a nákladem kněhtiskárny Jos. Koláře, 1874. 48 s.

³⁵⁹ ŠVAMBERA, Václav. *O Janu Palackém*. s. 12.

³⁶⁰ Korespondence mezi Výborem pro pořádání lidových přednášek c. k. české univerzity v Praze a Janem Palackým. LA PNP. Jan Palacký (1830–1908).

³⁶¹ KAIZL, Josef. *Z mého života. II, Od habilitace Dr. Jos. Kaizla r. 1879 až k jeho vstupu do národní strany svobodomyšlné r. 1890*. s. 15.

³⁶² SECKÁ, Milena. *Americký klub dam: krůček k ženské vzdělanosti*. 1. vyd. Praha: Národní muzeum, 2012. s. 142.

přednášky, a to i v pokročilém věku. Například v roce 1905 - přednáška *O pouti do Moskvy*.³⁶³ Přednáška byla zopakována pro různá publika a později vyšla i v písemné verzi – *O památné pouti do Moskvy*.³⁶⁴

Mezi Janem Palackým a Vojtou Náprstkem bylo velice vřelé přátelství.³⁶⁵ Vojta Náprstek si ve svém domě *U Halánků* založil v roce 1858 průmyslové a národopisné muzeum, tzv. *Náprstkovo Muzeum*, jehož součástí byla i veliká knihovna. Právě zde Náprstek popularizoval přírodovědecké obory a cestování a nelze se divit, že mezi ním a Palackým vzniklo přátelství. Dokonce po Náprstkově smrti pomáhal právě Jan Palacký vdově Josefě Náprstkové s uspořádáním sbírek Náprstkova muzea.³⁶⁶

Jan Palacký vedl přednášky i pro různé školy a spolky, které ho požádaly o vystoupení. Byl ochotný vystoupit i mimo Prahu a odpřednášet vybraná témata jak ve Vídni, tak i v menších městech jako byl například Kolín.³⁶⁷ Jeho přednášky se neomezovaly pouze na přednáškové místnosti a učebny. Se *Vzdělávací besedou „Palacký“ v Žižkově* se zúčastnil naučných procházek a výletů.³⁶⁸ Vedl přednášky pro rozmanité spolky – například pro *Akademický spolek kolínský klub mladých, Československá dělnická beseda v Praze, Katechetský spolek v Praze* a další.³⁶⁹

Palacký přednášel i mimo univerzitu. Přednášel i v *Královské české společnosti nauk*, jejíž byl členem. Jeho nejvýznamnější přednáška v této instituci a zároveň nejdůležitější a nejprelomovější přednáška u nás se konala 10. června 1882. Přednáškou *Na paměť Darwinovu* se Jan Palacký přihlásil k teorii evoluce.³⁷⁰ Jeho přednášky pro pochopení nových vědeckých poznatků (teorie evoluce) byly často žádány i ve veřejném prostoru. Přednášku *O shodě víry a vědy* vedl profesor Palacký na prosbu spolku *Vzdělávací Besedy katolických mužů a jinochů pro Karlín a okolí* v roce 1897.³⁷¹

³⁶³ Korespondence mezi Josefou Náprstkovou a Janem Palackým. LA PNP. Jan Palacký (1830–1908).

³⁶⁴ PALACKÝ, Jan. O památné pouti do Moskvy. Přednáška v Pražském klubu 6. 2. 1906. In: Hlas národa 1906, č. 36.

³⁶⁵ ŠVAMBERA, Václav. *O Janu Palackém*. s. 14.

³⁶⁶ Dopis od Rady královského hlavního města Prahy pro Jana Palackého, 26. dubna 1896 Praha. LA PNP. Jan Palacký (1830–1908).

³⁶⁷ Korespondence mezi Hospodářsko-průmyslovou jednotou v Kolíně a Janem Palackým. LA PNP. Jan Palacký (1830–1908).

³⁶⁸ Korespondence mezi Vzdělávací besedou „Palacký“ v Žižkově a Janem Palackým. LA PNP. Jan Palacký (1830–1908).

³⁶⁹ LA PNP. Jan Palacký (1830–1908).

³⁷⁰ ŠVAMBERA, Václav. *O Janu Palackém*. s. 17.

³⁷¹ Dopis od Vzdělávací Besedy katolických mužů a jinochů pro Karlín a okolí pro Jana Palackého, 26. listopadu 1897 Karlín. LA PNP. Jan Palacký (1830–1908).

Palackého přednášky se netýkaly pouze obecně vědeckých témat, ale také hospodářství. Hospodářské přednášky Palacký vedl pro své politické kolegy a hospodářské spolky v *Českém klubu*. V roce 1892 přednášel pro *Hospodářsko-průmyslovou jednotu v Kolíně O zamýšlené nové měně*.³⁷²

Jan Palacký byl znám nejen díky svým přednáškám a brožurám, ale také díky velkým znalostem v oblasti hospodářství. Byl členem hospodářských organizací a spolků. Jak už bylo zmíněno, stál u zrodu Živnostenské banky a Národní banky. Také působil ve funkci censora v *Hospodářské bance*, byl správním radou v *Prvním vzájemně pojišťovacím ústavu proti ohni a krupobití*.³⁷³ V roce 1870 byl zvolen důvěrníkem *České banky dobytek vzájemně pojišťující v Praze*.³⁷⁴ Působil i v dalších hospodářských institucích. Na světové výstavě v Paříži v roce 1867 reprezentoval České království v orbě. Ještě při hospodaření na velkostatku v Lobkovicích se věnoval chovu koní, za který byl vyznamenán stříbrnou medailí.³⁷⁵ Za své znalosti v oboru hospodářství byl zván na výroční schůze menších hospodářských spolků či zájmových klubů.³⁷⁶ Pozvání dostával i od větších institucí, jako byla Bursa práce v Praze.³⁷⁷ Některé spolky a instituce psaly Palackému, aby se za ně u vyšších úřadů přimluvil.³⁷⁸

5.3. Další osvětová činnost

Vedle osvětové hospodářské činnosti se Palacký věnoval i zlepšení podmínek k životu v Praze. Z literatury se dozvídáme, že neúspěšně investoval do telefonní sítě města (v osmdesátých letech)³⁷⁹ a prosazoval druh dvojitého vodovodu.³⁸⁰ Korespondence mezi městem Prahou a Janem Palackým prozrazuje, že byl poradcem v oblasti zřízení pražské tržnice. Navrhl pojištění města proti katastrofám – po povodni v roce 1890. Zajímal se, jak je nakládáno s odpadem z holešovických jatek. Také navrhoval rozšíření zeleně v Praze.³⁸¹

³⁷² Dopis od Hospodářsko-průmyslové jednoty v Kolíně, 7. března 1892 Kolín. LA PNP. Jan Palacký (1830–1908).

³⁷³ *Ottův slovník naučný: illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí*. sv. 19. s. 72.

³⁷⁴ Dopis od České banky dobytek vzájemně pojišťující v Praze pro Jana Palackého, 16. dubna 1870 Praha. LA PNP. Jan Palacký (1830–1908).

³⁷⁵ *Ottův slovník naučný: illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí*. sv. 19. s. 72.

³⁷⁶ LA PNP. Jan Palacký (1830–1908).

³⁷⁷ Dopis od Bursy Práce v Praze pro Jana Palackého, 16. května 1895 Praha. LA PNP. Jan Palacký (1830–1908).

³⁷⁸ Například: Dopis od Ústřední podpůrný spolek pro dělnictvo a služebnictvo službu hledající pro Jana Palackého, 12. června 1892 Praha. LA PNP. Jan Palacký (1830–1908).

³⁷⁹ MARTÍNEK, Jiří. *Geografové v českých zemích 1800-1945: (biografický slovník)*. s. 167.

³⁸⁰ NIKOLAU, Stanislav. Jan Palacký. In: *Širým světem: zeměpisný měsíčník*. Praha: Česká grafická unie, 1931. s. 276.

³⁸¹ Korespondence mezi městem Prahou a Janem Palackým. LA PNP. Jan Palacký (1830–1908).

Jan Palacký smýšlel na svoji dobu velice progresivně. O tom svědčí i skutečnost, že podporoval emancipaci žen. I když jeho odpůrci tvrdili, že: „...o ženě dovedl myslit jen špinavě, ...“³⁸² Opak byl pravdou, jak dokazuje jeho chování ke studentkám na univerzitě. „Byl ke kandidátkám vždy velmi zdvořilý a často jim přinesl do zkušební síně kytici, kterou jim odevzdával, i když je jiný profesor právě zkoušel.“³⁸³ Jednoznačným důkazem je již zmiňovaná Marie Baborová, kterou profesor Palacký podporoval ve studiu geografie. Jan Palacký obecně podporoval ženské vzdělání.

Spolek Minerva měl přístup k Palackého knihovně.³⁸⁴ Podporoval absolventky střední školy *Minerva* ve vysokoškolských studiích: „... Vaší osvícené přízně a podpory vděčně si připomínáme, ...a laskavost prokázanou zejména našim bývalým žačkám u Vás studujícím. ...“³⁸⁵ Jan Palacký podporoval i německou dívčí školu, *Deutsche Mädchen Lyzeum in Prag*, které několikrát věnoval knihy a jiné učební pomůcky.³⁸⁶ Zde je vidět jeho neutralita k české či německé straně.

Kromě toho, že Palacký podporoval ženské vzdělávání a byl velkým zastáncem studia žen na univerzitě, patřil též k těm mužům, kteří chtěli rozšířit volební právo na ženy.³⁸⁷ Jan Palacký obecně stál o reformu volebního práva a klonil se úvahám Bohuše Riegra. Nerovné hlasovací právo považoval za neuctivé, a proto podporoval všeobecné hlasovací právo.³⁸⁸ Ke konci života svůj názor přehodnotil a klonil se k názoru svého otce.³⁸⁹ Považoval za důležitou vyšší úroveň vzdělání. Vzdělání dávalo vyšší rozhled, než který byl ve společnosti obecně. Obával se, že nižší vrstvy budou ve volebním boji snadno ovlivnitelnými.³⁹⁰

Poznatky o názorech Jana Palackého na problematiku všeobecného hlasovacího práva přináší pouze jeden autor a to v době, kdy byla uzákoněna nová reforma volebního práva na všeobecné hlasovací právo – v roce 1907. Z tohoto důvodu mohl být Švambers

³⁸² NEJEDLÝ, Zdeněk. *T.G. Masaryk. III, Na pražské universitě 1882–1886*. s. 74.

³⁸³ NIKOLAU, Stanislav. Jan Palacký. In: *Širým světem: zeměpisný měsíčník*. s. 105–106.

³⁸⁴ Dopis od Spolek pro ženské studium *Minerva* pro Jana Palackého, 10. října 1890 Praha. LA PNP. Jan Palacký (1830–1908).

³⁸⁵ Dopis od Soukromé střední školy dívčí spolku *Minervy* pro Jana Palackého, 10. října 1900 Praha. LA PNP. Jan Palacký (1830–1908).

³⁸⁶ Korespondence mezi *Deutsche Mädchen Lyzeum in Prag* a Janem Palackým. LA PNP. Jan Palacký (1830–1908).

³⁸⁷ ŠVAMBERA, Václav. Prof. Jan Palacký. In: *Časopis učitelek*, XV, 1908. s. 134.

³⁸⁸ ŠVAMBERA, Václav. *O Janu Palackém*. s. 13–14.

³⁸⁹ KUTNAR, František. Palackého pojetí společnosti, národa a státu. In: KUTNAR, František, ed. *Tři studie o Františku Palackém*. I. vydání. V Olomouci: nákladem Palackého university, 1949. s. 22.

³⁹⁰ ŠVAMBERA, Václav. Prof. Jan Palacký. In: *Časopis učitelek*, XV, 1908. s. 135.

jako autor ovlivněn okolním děním a do svých životopisných článků a spisů chtěl zahrnout i názory Palackého.

5.4. Dobročinná činnost

Vedle osvětové činnosti se Jan Palacký věnoval dobročinnosti. V rodině Palackých bylo zvykem pomáhat. Už Terezie Palacká pomáhala chudým a bezmocným ženám, mezi kterými byla v padesátých letech i Božena Němcová.³⁹¹ Zejména Palackého sestra Marie Riegrová měla od šedesátých let 19. století široké spektrum dobročinné činnosti. Celkově se v rodině Riegrů nešetřilo na charitě a financích pro národní účely.³⁹²

Nevíme, jestli se a v jaké míře v rodině mladých Palackých dávaly dary na charitu či nikoliv. O dobročinnosti v podobě peněžních darů nemáme moc pramenů, kromě stvrzenky o příspěvku *Jednotě pro dostavení chrámu sv. Víta*.³⁹³ Víme již o zmiňované podpoře studenta Josefa Kličky. Dále je známo, že Jan Palacký daroval do národní loterie, konané na podporu Zdeňky Havlíčkové, sošku Schwanthalerovy Libuše z bílého mramoru.³⁹⁴

Avšak v Literárním archivu Památníku národního písemnictví se dochovaly rozsáhlé korespondence o darovací činnosti Jana Palackého. V jeho korespondenci nalezneme mnoho děkovných lístků od různých velkých institucí, ale i od spolků a škol, kterým věnoval knihy, učební pomůcky či různorodé přírodovědecké exempláře do kabinetů.

Palackého dobročinná činnost byla opravdu ohromná. Čím starší Jan Palacký byl, tím byly jeho dary větší. Roku 1888 daroval *c. k. českému gymnáziu v Žitné ulici* 17 kusů rostlin,³⁹⁵ přičemž roku 1894 daroval *c. k. akademickému gymnáziu* již 140 kusů rostlin.³⁹⁶ Jeho dary se neomezovaly pouze na školy sídlící v Praze. Věnoval například *Rolnické škole v Písku* sbírku zkamenělin.³⁹⁷ Dále obdarovával i jiné vzdělávací instituce než školy. Obdaroval *Klub*

³⁹¹ NEUDORFLOVÁ, Marie L. *České ženy v 19. století: úsilí a sny, úspěchy i zklamání na cestě k emancipaci*. s. 32.

³⁹² NEUDORFLOVÁ, Marie L. *České ženy v 19. století: úsilí a sny, úspěchy i zklamání na cestě k emancipaci*. s. 47.

³⁹³ Stvrzenka od Jednoty pro dostavení sv. Víta, 12. prosince 1895 Praha. LA PNP. Jan Palacký (1830–1908).

³⁹⁴ MACURA, Vladimír. *Český sen*. s. 133.

LENDEROVÁ, Milena. *Dcera národa?: tři životy Zdeňky Havlíčkové*. s. 105.

³⁹⁵ Dopis od c. k. gymnázia v Žitné ulici pro Jana Palackého, 28. února 1888 Praha. LA PNP. Jan Palacký (1830–1908).

³⁹⁶ Dopis od c. k. akademického gymnázia pro Jana Palackého, 27. listopadu 1894 Praha. LA PNP. Jan Palacký (1830–1908).

³⁹⁷ Dopis od Rolnické školy v Písku pro Jana Palackého, 11. července 1887 Písek. LA PNP. Jan Palacký (1830–1908).

přírodovědecký v Praze knihami a španělskými rostlinami,³⁹⁸ nebo *Akademii křesťanské v Praze* daroval periodika z pozůstalosti svého otce Františka Palackého.³⁹⁹ Darovací činnost Jana Palackého různým školám či vzdělávacím spolkům musela být obecně známa – některé spolky si o dary i psaly.⁴⁰⁰

Jan Palacký obdarovával i větší muzea a instituce. *České akademii pro vědy, slovesnost a umění* věnoval svoje publikace.⁴⁰¹ Prostřednictvím svého kolegy z univerzity Karla Absolona⁴⁰² zaslal *Moravské muzejní společnosti* sbírku herbářových rostlin.⁴⁰³ Při organizování muzejních sbírek v Náprstkově muzeu některé ze sbírek doplnil, aby byly ucelené.⁴⁰⁴

Jan Palacký rozhodně neopomenul ani *Muzeum Království českého*. Muzejní sbírky tohoto muzea dobře znal, působil zde jako inspektor botanické sbírky. Ze svého postavení Palacký inicioval nákupy exemplářů do sbírek muzea⁴⁰⁵ nebo sám některé nákupy vedl.⁴⁰⁶ Mnoho rostlin Palacký muzeu věnoval – víme například o daru rostlin ze Sahary.⁴⁰⁷ Ještě ve dvacátých letech 20. století byli některé rostliny obstarané Janem Palackým pouze v tomto jediném exempláři.⁴⁰⁸ Palacký nedaroval muzeu jen botanické exempláře, ale i knihy.⁴⁰⁹

Pro Jana Palackého bylo ke konci života *Museum Království českého* důležitým bodem jeho denního programu. Navštěvoval zdejší knihovnu a pracovníky muzea zaměstnával svými návrhy, dotazy a objednávkami. Na prohlídky muzea nechodíval s prázdnou, ale přinášel některé z výše zmíněných darů do sbírek muzea. Častým darem do sbírek byla Palackého korespondence s jeho otcem Františkem.⁴¹⁰ Po smrti Jana Palackého bylo muzeu odkázáno to,

³⁹⁸ Dopis od Klubu přírodovědeckého v Praze pro Jana Palackého, 9. března 1903 Praha. LA PNP. Jan Palacký (1830–1908).

³⁹⁹ Dopis od Akademie křesťanské v Praze pro Jana Palackého, 19. října 1876 Praha. LA PNP. Jan Palacký (1830–1908).

⁴⁰⁰ Například: Dopis od Vývozního spolku pro Čechy, Moravu a Slezsko v Praze pro Jana Palackého, v měsíci říjnu 1905. LA PNP. Jan Palacký (1830–1908).

⁴⁰¹ Dopis od České akademie pro vědy, slovesnost a umění pro Jana Palackého, 13. prosince 1898 Praha. LA PNP. Jan Palacký (1830–1908).

⁴⁰² Karel Vítězoslav Absolon (1877–1960), archeolog a speleolog.

⁴⁰³ Dopis od Moravské muzejní společnosti pro Jana Palackého, 31. července 1904 Brno. LA PNP. Jan Palacký (1830–1908).

⁴⁰⁴ Dopis od Rady královského hlavního města Prahy pro Jana Palackého, 26. dubna 1896 Praha. LA PNP. Jan Palacký (1830–1908).

⁴⁰⁵ Dopis od Edvína Bayera pro Jana Palackého, 10. února 1903 Královské Vinohrady. LA PNP. Jan Palacký (1830–1908).

⁴⁰⁶ Korespondence mezi Adolphem D. E. Elmerem a Janem Palackým. LA PNP. Jan Palacký (1830–1908).

⁴⁰⁷ Korespondence mezi Museem království českého a Janem Palackým. LA PNP. Jan Palacký (1830–1908).

⁴⁰⁸ BAYER, Edvin. Botanické sbírky Národního musea. In: *Časopis Národního musea*, roč. C, 1926. s. 84–113.

⁴⁰⁹ *Ottův slovník naučný: illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí*. sv. 19. s. 73.

⁴¹⁰ ZÍBRT, Čeněk. Z dopisů Palackého synu Janovi 1848–74. In: *Osvěta: listy pro rozhled v umění, vědě a politice*. Praha: J. Otto, 1909. s. 41.

co již profesor Palacký nestačil přinést sám. Odkázal muzeu svoji literární pozůstalost a vědeckou korespondenci.⁴¹¹

⁴¹¹ ZÍBRT, Čeněk. Z dopisů Palackého synu Janovi 1848–74. In: *Osvěta: listy pro rozhled v umění, vědě a politice*. Praha: J. Otto, 1909. s. 42.

6. Závěr

Na Jana Palackého se v českém obecném povědomí zapomnělo. Přitom se jedná o jediného syna „*Otce národa*“, Františka Palackého. Jediné, čím si dnes jedinec nepřímou vzpomene na Jana Palackého, je použití přirovnání „*kecáš jako Palacký*“.⁴¹² Obecně se však laická veřejnost domnívá, že jde o Františka Palackého. Osobnost Jana Palackého nebyla tolik úspěšná v politice jako jeho otec či švagr František Ladislav Rieger. Jan Palacký byl neúspěšný i v hospodářství. Nedokázal udržet rodinný majetek, o který přišel následkem neúspěšných chabrusových voleb roku 1872. Jelikož česká historiografie upřednostňuje politicky a hospodářsky úspěšné osobnosti, nebylo Janu Palackému věnováno tolik pozornosti a nevznikla žádná větší práce, která by se mu věnovala. Jan Palacký nebyl úspěšným politikem a velkostatkářem, avšak uspěl jako zakladatel moderní geografie u nás. Stal se prvním docentem geografie na pražské univerzitě a po jejím rozdělení prvním profesorem geografie na české Karlo-Ferdinandově univerzitě. Působil na vědeckém poli přes padesát let a tím reprezentoval České království. Jako vědec byl známý a uznávaný po celém světě.

Práce si kladla za cíl zhodnotit několik aspektů Palackého života. Prvním bylo postavení Palackého v česko-německé, německo-české rodině. Jan Palacký byl členem Palackého-Riegrovy rodiny. Role Jana Palackého v rodině v době jeho dětství předurčil děda Jan Měchura, který i přes svoji údajnou benevolentnější výchovu chtěl z vnuka Jana vychovat hospodáře, který udrží rodinné jmění a rodinu pohromadě tak, jako to činil celý život on sám. Jan Palacký na svého dědu vzpomínal v dobrém.⁴¹³

Další vliv na Palackého dětství měla matka, přesněji matčino zdraví. Ve spisech, které o Janovi Palackém kdy byly sepsány, se dočteme, že byl často churavějším dítětem, a proto byla zvolena domácí výuka. Jan možná v ranějším věku byl náchylnější více na nemoci než jeho sestra Marie provdaná Riegrová, ale určitě se nejednalo o nějaké větší nemoci, které by znemožňovaly plnění školní docházky. Pravým důvodem, co neumožnilo malému Palackému chození do školy, byly matčiny cesty do lázní a ozdravné pobyty v zahraničí, které trvaly i několik měsíců. Právě z toho důvodu Jan nemohl navštěvovat řádně školu, protože všude doprovázel svoji matku. Na druhou stranu Jan Palacký už jako malý chlapec poznával svět a učil se cizím jazykům. Získal kvalitní vzdělání od Václava Vladivoje Tomka, i když právě možná nesystematičnost domácí výuky byla Palackému později na škodu. Matka měla na Jana

⁴¹² ČERMÁK, František a kol. *Slovník české frazeologie a idiomatiky*. [Sv. 1], Přirovnání. Vyd. 1. Praha: Academia, 1983. s. 249–250.

⁴¹³ ČERVINKOVÁ-RIEGROVÁ, Marie a VOJÁČEK, Milan, ed. *Zápisky*. 2. Díl. s. 368–370.

Palackého velký vliv. Vštěpovala mu víru v Boha, kterou si opravdu udržel po celý život. I když by se dalo očekávat, že jako vědec a zastánce evoluce ztratil Palacký svou víru, byl hluboce věřícím katolíkem.⁴¹⁴ Jan Palacký měl svoji matku rád a v úctě, vždy myslel na její zdraví. V názorech se však pokaždé neshodli. Například Terezie Palacká nesouhlasila se skromnou svatbou svého syna, která podle ní nebyla dostatečně honosná na měšťanské poměry a postavení jejich rodiny. Nazvala svého syna „*nepraktickým podivínem*“.⁴¹⁵

Otce Jan Palacký moc v dětství nevidal. Vztah mezi nimi vznikl až v době dospívání, kdy neodjížděl s matkou pryč na celou zimu a měl možnost tedy blíže svého otce poznat. Bylo to v době, kdy se z Františka Palackého stával politik a politické ovzduší rodinu rozdělovalo na dva tábory (rok 1848). Jan Palacký stál za svým otcem a vzdaloval se vlivu dědy Měchury. Časem se však Jan od otcovy politické myšlenky také odvracel, což vyústilo v to, že si František uvědomil, že jeho syn „*je Mladočech, ale z přesvědčení – tu nemám nic proti tomu!*“⁴¹⁶ Po chabrusových volbách byl František Palacký zklamaný, jak ze svého syna, tak i z jeho rodiny, kterou jeho snacha Adelina Palacká začala poněmčovat. S otcem Jan Palacký už lepší vztahy nenavázal.

Mezi Janem Palackým a jeho sestrou Marií, provdanou Riegrovou, díky společnému času v dětství, vznikl velice dobrý a pevný vztah, který vydržel až do dospělosti. S jejím manželem Františkem Ladislavem Riegreml měl Jan Palacký kolegiální vztah. I když se občas neshodli v některých tématech, především politických, respektovali se.⁴¹⁷ Navzájem se rodina mladých Palackých a Riegrů navštěvovala a udržovala kontakt. I když ze strany Adeliny Palacké, časem vymizela z jejich dopisů čeština a psala pouze německy a dosti striktně. Později úkolovala dceru Adelinu Palackou mladší, aby psala do Malče jejím jménem ona.⁴¹⁸ Děti Palackých měly k Riegrům – tetě a strýci, vždy blízký, vřelý a láskyplný vztah, který byl opětován.⁴¹⁹ Mezi dětmi Palackých a Riegrů vzniklo velice důvěrné přátelství, které přetrvalo do dospělosti.

O Janově manželství toho moc nevíme, nedochovala se, nebo nebyla prozatím nalezena, žádná korespondence mezi manžely. Z dopisů, které psal Jan Palacký a i jiných svědectví, víme,

⁴¹⁴ ŠVAMBERA, Václav. *O Janu Palackém*. s. 14.

⁴¹⁵ KOŘALKA, Jiří. *František Palacký: (1798-1876): životopis*. s. 398.

⁴¹⁶ PALACKÝ, Jan. Intimní vzpomínky na Fr. Palackého. In: *Památník na oslavu stých narozenin Františka Palackého*. V Praze: Maticе česká, 1898. s. 127–128.

⁴¹⁷ ČERVINKOVÁ-RIEGROVÁ, Marie a VOJÁČEK, Milan, ed. *Zápisky*. 2. Díl. s. 404.

⁴¹⁸ Dopis od Adeliny Palacké ml. pro Františka Ladislava Riegra, 19. srpna 1881 Lobkovice.

Archiv Národního muzea. František Ladislav Rieger (1818–1903). inv. 20/4, kar. č. 20. Palacká Adelina ml. – F. L. Riegrovi (1862–1901).

⁴¹⁹ Adelina Palacká mladší psala členům Riegrový rodiny vždy v češtině s láskyplným oslovením.

že Adelina Palacká byla pracovitá, obětavá a rázná žena. Máme vzpomínku studenta profesora Palackého, která nám ukazuje, že mezi manžely byl vřelý cit: „*Protože profesor byl v lázních se svoji paní, dámou velmi starostlivou ... mohli jsme nahlédnouti do rodinného života. ... K večeru se manželé rozloučili podle svého zvyku. Paní profesorová mu udělala křížek na čele, políbili se, což trvalo sice krátce, ale profesorovi bylo vždycky dlouhým aktem; ...*“⁴²⁰

Ze čtyř dětí, které manželství přineslo, se vyššího věku dožila pouze druhorozená dcera Adelina Palacká. O vřelém citu k dětem svědčí dopisy mezi Janem Palackým a Františkem Palackým, ve kterých Jan popisuje první dětské krůčky svých dětí. Adelina Palacká mladší se provdala, nejspíše z lásky, ale odešla daleko od své rodiny. Kontakt se snažila udržet pomocí dopisů. Dochované dopisy otci psala v němčině. Své děti asi nenaučila českému jazyku, protože vnučka psala též dědovi v němčině. Jan musel být velice milovaný dědeček, uvážíme-li, že mu vnučka v dopisech tyká.

I když se Jan Měchura malého Palackého snažil vychovat a dát mu vzdělání, které by ho připravilo na vedení velkostatku, nedokázal (kvůli zadlužení v zemských volbách roku 1872) udržet rodinný majetek. Tím zklamal i svého otce Františka, se kterým neměl společné politické názory, což oba ještě více od sebe vzdalovalo. Mladý Palacký si už výběrem své manželky předurčil úlohu stát na rozhraní české a německé společnosti. Chtěl zlepšit postavení českého národa v monarchii a uvědomoval si, že centralizační politika zpomaluje hospodářský a kulturní rozvoj. Byl federalista a odsuzoval pasivitu české politiky.⁴²¹ Přestože Palackého názor na politiku nebyl totožný s názorem otce a Riegra, vždy věděl, že musí stát za rodinou a z „rodinné“ strany staročechů nevystoupil.

Po neúspěšné politické kariéře se Jan Palacký vrátil ke kariéře vědecké. Již před odchodem z univerzity v šedesátých letech se stal prvním docentem geografie na pražské univerzitě a jedním z prvních docentů tohoto oboru v Evropě. Později získal, jako první v dějinách vůbec, hodnost profesora geografie na Univerzitě Karlově. Mezi zahraniční vědeckou komunitou byl vážený a uznávaný, obdivovaný pro svoji fenomenální paměť a obrovské znalosti. V českém prostředí bylo pro Jana Palackého obtížné získat respekt. Pronásledoval ho odkaz jeho slavného otce, který upozadil jeho vědeckou práci u nás. Kdyby nebyl synem „*Otce národa*“ Františka Palackého, bezpochyby by na něj bylo – tehdy i dnes – nahlíženo v lepším světle a s větším respektem jako na vědce, který stál u zrodu české geografie.

⁴²⁰ NIKOLAU, Stanislav. Jan Palacký. In: *Širým světem: zeměpisný měsíčník*. Praha: Česká grafická unie, 1931. s. 153.

⁴²¹ ŠVAMBERA, Václav. *O Janu Palackém*. s. 14–15.

Profesor Palacký nebyl dobrým pedagogem, ale spíše učencem. Vyžadoval po obyčejných studentech, kteří přišli ze střední školy, veliké odborné a jazykové znalosti. To vedlo k hanění jeho stylu výuky. Ačkoliv Palacký neměl valné pedagogické schopnosti, byl to právě on, kdo zastřešoval výuku geografie na filozofické fakultě v padesátých a šedesátých letech u nás. Po několikaleté přestávce vedl obor geografie na znovu zrozené české Univerzitě Karlově. Na univerzitě byl činný celkem čtyřicet let. Odpřednášel většinu zeměpisných přednášek a po zavedení seminářové výuky (1897) vypisoval každoročně i svůj Geografický seminář. Své studenty posílal i na zahraniční studia.

Jako geograf se nezabýval místní českou nebo evropskou geografii, ale hlavně regionální geografii mimo evropských oblastí a biogeografií. Na začátku své kariéry v padesátých letech se věnoval geografii Afriky, Austrálie a Oceánie. Palackého zájem o regionální geografii mimo evropské prostředí ukazují i témata jeho přednášek. Vyhlašoval však i přednášky o evropských destinacích, a to především o Rakousku a Německu. Také vypisoval přednášky národopisné a o hospodářském zeměpisu, ke kterému měl blízko vzhledem ke svým politickým a hospodářským aktivitám. Jeho zapálení pro biogeografii mu postupem času přineslo úspěch na poli fyto geografie, v pramenech je použit pojem botanogeografie, a zoogeografie. Byl uznáván jako jeden z největších znalců této problematiky.⁴²²

Z jeho pedagogicko-vědecké činnosti je zřejmé, že Jan Palacký pro geografii žil. Nevnímal své působení na univerzitě jako prostředek společenského uznání. To o jeho působení tvrdili jeho odpůrci v čele s Tomášem Garrigue Masarykem. Problematika vztahu mezi Palackým a Masarykem pramení nejspíše ze špatných vztahů mezi Masarykem a českou univerzitou. Profesor Masaryk měl k vedení výuky na české univerzitě a vztahům mezi českou a německou univerzitou své výhrady. Masaryk nabyt dojmu, že je na univerzitní půdě praktikován nepotismus. V tomto ho utvrzoval fakt, že na posty profesorů byli běžně dosazováni synové národních buditelů. Na univerzitě vyučoval syn Pavla Josefa Šafaříka – Vojtěch Šafařík, syn Františka Ladislava Čelakovského – Ladislav Josef Čelakovský, či přátelé národních buditelů jako byl V. V. Tomek. Masaryk nechtěl, aby se tento nepotismus na české univerzitě dále šířil a to byl nejspíše jeden z důvodů, proč nesouhlasil s profesurou pro Jana Palackého. Argumentem byly nedostačující pedagogické schopnosti, nesystematičnost a hlavně způsob stylu Palackého psaní. Palacký nedokázal udržet hlavní

⁴²² ŠVAMBERA, Václav. Jan Palacký. In: *Sborník České společnosti zeměvědné*. Praha: Česká společnost zeměvědná, 1908. s. 130.

myšlenkovou linii svých spisů. Obrovské znalosti, které chtěl předat, nedokázal správně formulovat. Styl jeho psaní byl postupem času úsporný až telegrafický.

Struktura vzpomínek, ze kterých je čerpáno pro popsání osoby profesora Palackého, je složitá. Na jedné straně je tu životopis Tomáše Garrigue Masaryka od Zdeňka Nejedlého⁴²³ a vzpomínky Josefa Šusty.⁴²⁴ Na druhé straně vzpomínky od jeho žáků Stanislava Nikolaa,⁴²⁵ Karla Drože⁴²⁶ a životopis Jana Palackého od jeho žáka a nástupce Václava Švambery.⁴²⁷ Vzpomínky Josefa Šusty popisují profesora Palackého již ve vyšším věku, tudíž můžeme očekávat, že Palackého věk ovlivňoval jeho reprezentaci, zvyklosti a chování na veřejnosti. Vzpomínky tudíž nejsou a nemohou být objektivním zdrojem pro charakter Palackého osoby, proto je nemůžeme brát vzpomínky za zcela objektivní, což Masarykovo životopisec neuvážil a argumentuje jimi. Právě z těchto dvou děl bylo později čerpáno při tvoření modernějších medailonků a článků věnující se Palackému. Stanislav Nikolau a Karel Drož, jako studenti s přímým zaměřením na geografii, byli určitě při psaní vzpomínek ovlivněni jistou vděčností a vřelým citem ke svému učiteli. Palackého nástupce a dlouholetý asistent Václav Švamberský je jediný jeho životopisec, proto však nemohl být objektivní a to z důvodu, že mezi ním a Palackým za dobu jejich spolupráce musel vzniknout nadstandartní vztah. Všechny tyto prameny jsou tedy nějakým způsobem zatíženy, proto je jeden pohled vzpomínek na Palackého negativní a druhý až oslavný. Toto je u pamětí obvyklé.

Pro Palacké bylo stěžejní šířit povědomí o české vědě: „... *A přece myslím, že je důležité, by česká věda byla v cizině důstojně zastoupena, by nemysleli o nás, že jsme jen zloději a muzikanti.* ...“⁴²⁸ Sám svojí obrovskou korespondenční činností seznamoval celý svět s českou vědeckou obcí. Vše prostřednictvím jeho zájmu o získávání exemplářů do herbářové sbírky nebo vyměňování vědeckých poznatků. Také jeho vystupování a spoluorganizace přírodovědeckých kongresů seznamovala širší zahraniční vědecké kruhy s českou vědeckou společností. Palackého práce byla ceněna a odměňována členstvími v těch nejprestižnějších

⁴²³ NEJEDLÝ, Zdeněk. *T. G. Masaryk. III, Na pražské universitě 1882–1886*. V Praze: Melantrich, 1935. 321 s.

⁴²⁴ ŠUSTA, Josef, WERSTADT, Jaroslav, ed. a KLIK, Josef, ed. *Mladá léta učňovská a vandrovní: Praha – Vídeň – Řím: vzpomínky II*. Vyd. 1. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1963. 447 s.

⁴²⁵ NIKOLAU, Stanislav. Jan Palacký. In: *Věstník českých professorů*. Praha: Ústřední spolek českých profesorů, 1908. s. 374.

NIKOLAU, Stanislav. Jan Palacký. In: *Širým světem: zeměpisný měsíčník*. Praha: Česká grafická unie, 1931. s. 29–32, 103–106, 153–155, 275–276.

⁴²⁶ DROŽ, Karel. Vzpomínka na Dra Jana Palackého. In: *Osvěta: listy pro rozhled v umění, vědě a politice*. Praha: J. Otto, 1909. s. 458–461.

⁴²⁷ ŠVAMBERA, Václav. *O Janu Palackém*. Praha: Švamberský, 1908. 24 s.

⁴²⁸ Dopis Jana Palackého pro Františka Ladislava Riegra, 8. září 1891.

PRAŽÁK, Alois. *Paměti a listář Dra Aloise Pražáka*. Díl druhý, Listář z let 1849–1901. s. 372–373.

vědeckých organizacích. Rovněž nesmíme opomenout Palackého publikační činnost a ohlasy na ni. To vše dokazuje, že Jan Palacký byl v zahraničí známý a uznávaný český vědec.

Rozdělané životní dílo, které můžeme najít ve fondu Archivu Národního muzea,⁴²⁹ se skládá z 55 knih s vlastnoručními poznámkami. Palacký toto dílo již nedokončil. Důvodem byla nemoc, která ho zastihla krátce po sedmdesátých narozeninách. Sám své poznámky označil za „*pralesy dat*“.⁴³⁰ To, co se mu v životě ale povedlo jsou zárodky geografického ústavu. Geografický ústav ve svém starém profesorovi našel donátora, který se mu svojí neutuchající korespondenční činností snažil zajistit knihy a pomůcky pro výuku. Profesorův poslední dar ústavu, jak už bylo napsáno výše, je jeho dlouholeté dílo *Herbář*. Ten je dnes součástí centrálního herbáře dnešní Univerzity Karlovy. Do knihovny Geografického ústavu věnoval 4000 svazků knih, ale i mapový a obrazový materiál. Nezapomněl darovat knihy ani centrální univerzitní knihovně a exempláře do geologické sbírky univerzity.⁴³¹

Profesor Jan Palacký byl od mládí znám svojí pracovitostí a pilností, též svojí mimořádnou pamětí i rozsáhlými znalostmi. Bohužel, špatným ohlasem geografické vědy v široké společnosti nebyl pochopen. To bylo dopřáno pouze jeho otci. Přestože Jan nezanechal po sobě žádnou velkou syntézu – tak jako jeho otec, má jeho dílo značný význam.⁴³²

Vedle veliké vědecké činnosti a vedení Geografického ústavu na české univerzitě v Praze, se Jan Palacký ještě stačil věnovat osvětové a dobročinné činnosti v takovém rozsahu, který lze jen těžko dopodrobna zmapovat a popsat.

Osvětová činnost Jana Palackého nespočívala pouze v seznamování veřejnosti s novými vědeckými závěry, ale snažil se veřejnost naučit, jak správně hospodařit a dojít tak ekonomické prosperity a stability Českého království. Činil tak prostřednictvím svých přednášek a svými vydanými spisy. I když sám neuspěl jako hospodář a musel rodinné dědictví prodat, byl uznávaný znalec hospodářské problematiky. Důkazem jsou jím vedené přednášky věnující se hospodářství i po období, kdy již nebyl velkostatkář.

Palacký nezapomínal ani na osvětu tam, kde žil. V první polovině osmdesátých let 19. století se stal, se svojí manželkou Adelinou, obyvatelem pražských Vinohrad. Přestože v té době nebylo město Praha jedním městem, zajímal se aktivně o zlepšení podmínek života.

⁴²⁹ Archiv Národního muzea. PALACKÝ Jan – Přírodovědecký materiál – č. f. 269.

⁴³⁰ *Ottův slovník naučný: illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí*. sv. 19. s. 72.

⁴³¹ *Ottův slovník naučný: illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí*. sv. 19. s. 73.

⁴³² TRÁVNÍČEK, Dušan. Dr. Jan Palacký, první český univerzitní profesor geografie. In: *Lidé a země: zeměpisný a cestopisný měsíčník*. Praha: Přírodovědecké vydavatelství, 1952. s. 17

Jeho připomínky na adresu pražské rady byly vždy velice moderní a praktické. Inspirace k novým podnětům získal jistě svými cestami po evropských metropolích.

Byl také činný v otázkách emancipace žen a to především v podpoře ženského školství – českého i německého. Jan Palacký podporoval ženy nejen na univerzitě, ale i ve vědě. Důkazem je jeho podpora Marie Baborové, kterou poslal na odbornou stáž do Paříže. Hlasovací právo chtěl rozšířit i na ženy a to s podmínkou, kterou chtěl pro celou volební reformu – hlasovací právo budou mít jen ti s vyšší úrovní vzdělání.

Palackého dobročinnost v podobě darů byla ohromující. Nezapomínal, že je velice důležité, aby studenti na gymnáziích a odborných školách měli adekvátní pomůcky a knihy, ze kterých by mohli čerpat nové znalosti. Vedle škol obdarovával i vznikající muzea. Pochopitelně mu nejbližší bylo Museum království českého, dnes Národní muzeum, kterému již za života daroval nebo zprostředkoval mnoho kusů exemplářů do sbírek a v závěti odkázal zbytek své vědecké korespondence a svoji literární pozůstalost.

Jedním z cílů práce bylo popsat prostřednictvím Palackého životních rolí a jeho působení v různých oblastech života, jeho osobní národnostní identitu. Palacký byl od dětství vychován v česko-německé, německo-české rodině. Oženil se s ženou z pražsko-německé rodiny. Svě děti vychovali v česko-německém, německo-českém prostředí. Jediná dcera, která se dožila vyššího věku, se provdala za důstojníka rakouské armády, který byl Rakušan. Palackého vnoučata byla, podle dochované korespondence, vychována v německém jazyce. Sám Jan Palacký nebyl ve svých stycích omezen jen na českou společnost, ale byl v kontaktu i s německou společností.⁴³³ Tyto kontakty získat prostřednictvím své rodiny (děda Měchura) a později je udržoval také pomocí své manželky. V dobročinné činnosti, rozvoji školství a emancipaci žen, Jan Palacký neupřednostňoval českou nebo německou stranu. Dokladem, který obsáhne všechny tyto snahy a činnosti, je podpora nejen českého Spolku Minerva a její školy, ale i německé školy Deutsche Mädchen Lyzeum in Prag.

Jeho žák Švampera o něm napsal: „... v srdci svém byl do poslední chvíle – ať se k tomu přiznával čili nic – federalista, autonomista a nacionál, jako jím byl před padesáti let, když psal své *Böhmische Skizzen*. Ostatně dával se v politice vésti jen zásadami všeobecné spravedlnosti, prosté morálky a kultury. Nebyl nepřitelem žádného národa a činil vždy rozdíl mezi nepřitelem a politickým odpůrcem. Kde se však jednalo o základní principy české politiky, byl naprosto

⁴³³ ČERVINKOVÁ-RIEGROVÁ, Marie a VOJÁČEK, Milan, ed. *Zápisky*. 2. Díl. s. 153.

*neústupný jako jeho otec. Vedle vlastního národa byla mu nejbližší Francie, bližší než ostatní Slovanstvo, jehož chyby těžce pociťoval. ...*⁴³⁴

Výchova, život v česko-německém, německo-českém prostředí, poznatky z cest, kontakty po celém světě a všeobecný rozhled, dávaly Palackému úplně jiný nadhled na vedené národnostní boje. Zastával vlastní názory na politický život (i když byl staročech) a národnostní vyhraněnosti. Zodpovědět otázku, zda byl Jan Palacký více Čech nebo Němec, nelze. Ani sám jeho životopisec Švambersa nenapsal jasnou odpověď. Pro Jana Palackého bylo důležitější šíření povědomí o Českém království po celém světě než česko-německé, německo-české soupeření.

Práce přinesla hlubší analýzu postavení Jana Palackého ve společnosti. Ukazuje na jeho přínos pro geografii a přírodní vědy tehdejší doby, představuje ho jako vědeckého pracovníka. V předkládané práci je poprvé zkoumána Palackého dobročinná a osvětová činnost. Zpracovaný materiál ukazuje na to, že i známá osobnost s dobrým postavením mohla být ještě na přelomu 19. a 20. století národnostně ne zcela vyhraněná.

Pro komplexnější pochopení osobnosti Jana Palackého bude v budoucnu nevyhnutelné prozkoumat jeho politickou činnost a nadále se zabývat jeho činností v oblasti vědy. Pro jakékoliv bádání je samozřejmostí znalost politického dění v celé Evropě, společenských vztahů a struktury společnosti v Čechách v druhé polovině 19. století. To vše s ohledem na česko-německé a německo-české soupeření. Pro politickou činnost Jana Palackého bude potřeba nalézt korespondenci Palackého s politickými kolegy a probádat Palackého proslovy na sněmu. Pro obsáhnutí vědecké činnosti bude nezbytné mít širší jazykové znalosti. Bude potřeba znalosti dějin oboru geografie, přesněji přírodních věd a jejich představitelů u nás i ve světě. Pro bádání ve fondu Jana Palackého v LA PNP, bude nutná spolupráce jazykovědců – cizojazyčné dopisy jsou psané v době, kdy se jazyky etablovaly do spisovných forem. Další bádání a analýzy různých stránek života Jana Palackého mohou přispět k ucelenému obrazu nejen o jeho osobě. Jeho život ukazuje v mnohém na podmínky soužití česko-německé, německo-české společnosti v druhé polovině 19. století u nás.

⁴³⁴ ŠVAMBERA, Václav. *O Janu Palackém*. s. 14–15.

7. Seznam osob

V seznamu naleznete všechny osoby, o kterých se práce zmiňuje. U každé osoby naleznete základní informaci a informaci, která je podstatná pro pochopení vztahu osoby k Janu Palackému nebo pro celkové pochopení práce.

Absolon Karel Vítězoslav (1877–1960), archeolog a speleolog. Kolega Jana Palackého na univerzitě.

Baborová-Čiháková (Marie Zdeňka 1877–1937), botanička a zooložka. První žena v Českém království, která získala titul doktorky filozofie v roce 1901. Studentka Jana Palackého.

Baron Richard (1847–1907), anglický misionář a botanik žijící na Madagaskaru. Vedl s Janem Palackým odbornou korespondenci.

Bayer Edvín (1862–1927), botanik dnešního Národního muzea. Vedl s Janem Palackým odbornou korespondenci.

Bratřic rytíř Jan Jeník z (1756–1845), rakouský důstojník, sběratel lidové slovesnosti. Rodinný přítel Palackých.

Broadway Walter Elias (1863–1935), botanik působící v tropických oblastech Jižní Ameriky. Vedl s Janem Palackým odbornou korespondenci.

Burdett-Coutts Angela Georgina (1814–1906), anglická filantropka věd a umění. Pozvala Jana Palackého na zahradní slavnost v době konání Geografického kongresu v Londýně roku 1895.

Cvijic Jovan (1865–1927), vystudoval geologii ve Vídni, profesor na Bělehradské univerzitě. Později rektor Univerzity v Bělehradě (1906–1907, 1919–1920). Nástupce na Geografickém ústavě Univerzity Karlovy, ale nikdy se do pražskou univerzitu nedostavil.

Čech Svatopluk (1846–1908), spisovatel, básník, advokát, cestovatel. Zemřel ve stejný den jako Jan Palacký.

Čelakovský František Ladislav (1799–1852), básník národního obrození, překladatel, profesor univerzitě. Otec Ladislava Josefa Čelakovského (1834–1902).

Čelakovský Ladislav Josef (1834–1902), botanik, profesor pražské univerzity. Prvním ředitelem Katedry botaniky. Podpořil kandidaturu Jana Palackého na post mimořádného profesora.

Daneš Jiří Viktor (1880–1828), geograf a cestovatel, politik, diplomat. Student Jana Palackého.

Dědina Václav (1870–1956), geograf, profesor geomorfologie. Student Jana Palackého.

Deym Vojtěch Rudolf (1812–1863), příslušník z rodu Deymů ze Stříteže, politik, poslanec Říšského sněmu roku 1848. Rodinný přítel Palackých.

Domin Karel (1882–1953), botanik, geograf se zaměřením fytogeografii a geobotaniku, politik. V letech 1922–1923 děkan Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy a rektor Univerzity Karlovy v letech 1933–1934. Student Jana Palackého.

Drož Karel (1858–1928), učitel, autor cestopisných a národopisných prací. Student Jana Palackého.

Ebert Karl Egon (1801–1882), básník, prozaik, dramatik. Rodinný přítel Palackých.

Elmer Adolph Daniel Edward (1870–1942), americký botanik, pedagog vyučující na univerzitách. Vedl s Janem Palackým odbornou korespondenci.

Emler Josef (1836–1899), historik a archivář, profesor na Univerzitě Karlově. Podpořil kandidaturu Jana Palackého na post mimořádného profesora.

Erben Karel Jaromír (1811–1870), historik, archivář, překladatel, spisovatel, básník a sběratel českých lidových písní a pohádek. Rodinný přítel Palackých.

Fait Emanuel (1854–1929), geograf, pedagog, cestovatel, překladatel. Student Jana Palackého.

František Augustin (1846–1908), profesor meteorologie. Správce Geografického ústavu po odchodu Jana Palackého.

František Josef I. (1830–1916), panovník rakouského mocnářství – rakouský císař, král český, král uherský, král lombardský a benátský, dalmatský, chorvatský atd.

Frič Alberto Vojtěch (1882–1944), český cestovatel, etnograf, botanik, spisovatel. Synovec Josefa Václava Friče (1829–1890) a Antonína Friče (1832–1913). Vedl s Janem Palackým odbornou korespondenci.

Frič Antonín (1832–1913), přírodovědec, profesor zoologie na Univerzitě Karlově, později ředitelem Národního muzea. Bratr Josefa Václava Friče (1829–1890). Odpůrce kandidatury Jana Palackého na post mimořádného profesora.

Frič Josef František (1804–1876), advokát, politik, profesor na univerzitě. Otec Josefa Václava Friče (1829–1890) a Antonína Friče (1832–1913).

Frič Josef Václav (1829–1890), spisovatel, novinář a politik, představitel romantismu. Bratr Antonína Friče (1832–1913). Přítel Jana Palackého v dětství.

Gabler Vilém (1821–1897), pedagog, novinář, dramatik a politik, dlouholetý ředitel vyšší dívčí školy v Praze. V mládí vykonal studijní cestu do Francie. Rodinný přítel Palackých.

Goll Jaroslav (1846–1929) byl český historik, později profesor na Univerzitě Karlově. Podpořil kandidaturu Jana Palackého na post mimořádného profesora.

Grandidier Alfred (1836–1921), biolog, cestovatel, badatel, odborník na Madagaskar. Prezidentem Francouzské geografické společnosti v letech 1901–1906. Vedl s Janem Palackým odbornou korespondenci.

Grün Dionysius Wilhelm (1819–1896), středoškolský učitel, který byl vybrán pro výuku korunního prince Rudolfa. První profesor geografie na Karlo-Ferdinandově univerzitě, po jejím rozdělení vyučoval geografii na c. k. německé universitě Karlo-Ferdinandově.

Guizot François Pierre Guillaume (1787–1874), francouzský historik a politik. Jan Palacký přeložil jeho dílo *Dějiny vzdělanosti w Ewropě od pádu říše Římské až do francauské revoluce*.

Habsbursko-Lotrinský Rudolf (1858–1889) následník trůnu rakousko-uherského mocnářství. Dionysius W. Grün (1819–1896) mu byl učitelem.

Hämpl Therese, rozená Czenkow (1805–1888), dcera vrchnostenského úředníka Stehlíka von Czenkow und Treustadt. Matka Adeliny Palacké, rozené Hämpl. Tchyně Jana Palackého.

Hämpl Wenzel (1799–1866), advokát u zemského soudu, otec Adeliny Palacké, tchán Jana Palackého.

Havlíček Borovský Karel (1821–1856), novinář a politik. Rodinný přítel Palackých.

Havlíčková Zdeňka (1848–1872), sirotek po Karlu Havlíčku Borovském a jeho ženy Julie, nazývána „*Dcera národa*“. Na její podporu vznikla Národní loterie a sbírka, do které Jan Palacký věnoval sošku Schwanthalerovy Libuše z bílého mramoru.

Held Jan Theobald (1770–1851), lékař, skladatel a rektor Univerzity Karlovy (1826–1827). Rodinný lékař Palackých.

Heyrovská Leopoldina Rosalia Maria, provdaná Taschek (1836–1882), sestřenice Jana Palackého.

Hnátek Jan (1865–1923), lékař, pozdější profesor patologie a terapie nemocí vnitřních. Léčil Jana Palackého v roce 1900-

Höfler Konstantin Karl Adolf (1811–1997), konzervativní historik a profesor na pražské univerzitě. Jeden ze zasedajících v Palackého komisi pro udělení docentury.

Holub Emil (1847–1902), lékař, cestovatel. Autor prací a cestopisů o jižní Africe. Údajný nástupce Jana Palackého v Geografickém ústavě.

Horák Bohuslav (1881–1960), geograf, profesor historického zeměpisu v Brně. Student Jana Palackého.

Huter Rupert (1834–1919), botanik působící v Sterzingu v Tyrolsku. Vedl s Janem Palackým odbornou korespondenci.

Cheeseman Thomas Frederic (1846–1923), novozélandský botanik. Vedl s Janem Palackým odbornou korespondenci.

Christ Konrad Hermann Heinrich (1833–1933), botanik působící na univerzitách v Basileji a Berlíně. Vedl s Janem Palackým odbornou korespondenci.

Jungmann Josef (1773–1847), jazykovědec, lexikograf, spisovatel a překladatel. Ředitel Akademického gymnázia v letech 1834–1845.

Katzer Friedrich (1861–1925), geolog a mineralog. Působil v Brazílii, v Sarajevu. Vedl s Janem Palackým odbornou a přátelskou korespondenci.

Keltie Sir John Scott (1840–1927), skotský geograf, pracující v Royal Geographical Society.

Klicpera Václav Kliment (1792–1859), spisovatel, učitel. Od roku 1846 vyučoval na akademickém gymnáziu, které Jan Palacký navštěvoval.

Klička Josef (1855–1937), hudební skladatel a pedagog. Adelina Palacká ho podporovala ve studiu.

Kosteletzky Vincenc Franz Xaver (1801–1887), botanik, univerzitní profesor, ředitel botanické zahrady v Praze. Jan Palacký navštěvoval jeho zeměpisné přednášky.

Kovář Emanuel (1861–1898), etnograf a lingvista, docent na pražské filozofické fakultě. V letech 1889-90 absolvoval studium na univerzitách v Lipsku a Berlíně. Organizátor národopisné výstavy 1895. Student Jana Palackého.

Krauchenberg Alexandr Berthold Ludwig (1894–1986), vnuk Jana Palackého.

Krauchenberg Eugenie Margaret, vnučka Jana Palackého.

Krauchenberg Ludwig (1843–1903), získal šlechtický titul 22. května 1897 (Ludwig von Krauchenberg) za svoji vojenskou službu a účast ve vojenském válečném tažení – 24. června 1866 se účastnil druhé v bitvy u Costuzzy. Oženil se s Adelin Palackou. Zet' Jana Palackého.

Krejčí Jan (1825–1887), profesor geologie. Inicioval Palackého řízení na post mimořádného profesora.

Langer Josef Jaroslav (1806–1846), básník, novinář a národopisec. Rodinný přítel Palackých.

Le Roy Benedikt, c. k. major, manžel jedné ze sestřenic Jana Měchury. Zástupce hraběte Šternberka na Palackého křtu.

Lenz Oskar (1848–1925), geolog, mineralog a cestovatel. Profesorem od roku 1887 a v letech 1902–1903 rektor německé univerzity v Praze. Vedl geografii na německé pražské univerzitě v roce 1900.

Livingstone David (1813–1873), cestovatel, lékař, misionář. Na základě jeho poznatků sepsal Jan Palacký svoji habilitační práci pro získání docentury.

Lobkowicz kníže Jiří Kristián (1835–1908), šlechtic z rodu Lobkoviců, konzervativní politik a podporovatel českého státoprávního programu. Nejvýznamnějších představitel zemské samosprávy Českého království. Byl mu nabídnut odkup velkostatku v Lobkovicích, ale odmítl jej.

Mannagetta und Lerchenau Günther Beck von (1856–1931), profesor botaniky na německé univerzitě v Praze. Vedl s Janem Palackým odbornou korespondenci.

Masaryk Garrigue Tomáš (1850–1937), první prezident Československé republiky. V této době profesor filozofie na Univerzitě Karlově. Tomáš Garrigue Masaryk přišel na českou univerzitu z Vídně, protože zde mohl díky nutnosti univerzity zastřešit obory získat rychleji hodnost profesora než ve Vídni. Odpůrce kandidatury Jana Palackého na post mimořádného profesora.

Masaryková Garrigue Alice (1879–1966), dcera Tomáše Garrigue Masaryka, doktorka historie (roku 1903 odpromovala), zakladatelka Československého červeného kříže. V práci je odcitován její děkovný dopis.

Měchura Jan (1774–1852), pražský advokát a velkostatkář. Děda Jana Palackého.

Měchura Leopold Eugen (1804–1870), hudební skladatel a právník. Strýc z matčiny strany Jana Palackého.

Měchurová Antonie (1810–1836), v roce 1832 provdaná za Jana Heyrovského (1799–1865). Společně s manželem též bydleli v MacNevenově paláci v druhém patře. Teta z matčiny strany a kmotra Jana Palackého.

Měchurová Marie, rozená Lankischová z Hornic (1782–1813), matka Leopolda, Terezie a Antonie Měchurových. Babička Jana Palackého.

Měchurová Terezie (1807–1860), manželka českého historika a politika Františka Palackého. Matka Jana Palackého.

Metelka Jindřich (1854–1921), český pedagog, který vystudoval geografii a historii v Praze. Zabýval se kartografií a působil jako politik. Podílel se na založení České společnosti zeměvědné v roce 1894.

Mill Hugh Robert (1861–1950), skotský geograf a meteorolog, který reformoval výuku geografie a jejích příbuzných věd. President Royal Meteorological Society v letech 1907–1908.

Náprstek Vojta (1826–1894), mecenáš, sběratel, národopisec, bojovník za ženská práva. Přátel Jana Palackého.

Náprstková Josefa, rozená Křížková (1838–1907), manželka Vojtěcha Náprstka, členka mnoha spolků a zakládající členka Amerického klubu dam. Vedla s Janem Palackým korespondenci.

Němcová Božena (1820–1862), spisovatelka, buditelka národa. Rodinná přítelkyně Palackých.

Neuberk rytíř Jan Norbert (1796–1859), sběratel umění, spoluzakladatel a mecenáš Národního muzea v Praze. Rodinný přítel Palackých.

Niederle Lubor (1865–1944), profesor archeologie a etnografie. Označován za zakladatele moderní české archeologie. Správce Geografického ústavu po odchodu Jana Palackého.

Nikolau Stanislav (1878–1950), geograf a novinář. Jeden z hlavních osobností zeměpisného časopisu Širým světem. Student Jana Palackého.

Oustalet Jean-Frédéric Émile (1844–1905), francouzský profesor zoologie. Působil v Muséum national d'Histoire Naturelle. Profesor Palacký poslal M. Z. Baborovou k Oustaletovi na stáž.

Palacká Adelina (1861–1944), dcera Jana Palackého, přezdívaná Adda, provdaná roku 1883 za rakouského důstojníka jízdy Ludwiga von Krauchenberga (1843–1903).

Palacká Adelina, rozená Hamplová (1841–1903), manželka Jana Palackého.

Palacká Eugenie (1869–1876), dcera Jana Palackého, zemřela v dětství na záškrť.

Palacká Olga (1860–1881), dcera Jana Palackého, nejspíše spáchala sebevraždu utonutím v Labi blízko lobkovického zámku.

Palacký František (1798–1876), český historik, politik, "*Otec národa*". Otec Jana Palackého.

Pelzel August (1825–1891), zoolog a ornitolog působící ve Vídni. Vedl s Janem Palackým odbornou a přátelskou korespondenci.

Penzig, Albert Julius Otto (1856–1929), profesor botaniky působící na univerzitě v Janově. Vedl s Janem Palackým odbornou korespondenci.

Pinkas Adolf Maria (1800–1865), politik, představitel konzervativně-liberálního proudu. Zkritizoval Palackého dílo *Böhmische Skizzen*.

Plesinger-Božinov Miroslav (1883–1963), český legionář, politik a diplomat. Jeho rodina pracovala pro rodinu Měchurů a Palackých v Lobkovicích.

Polak Jakob Eduard (1818–1891), přírodovědec a lékař z české židovské rodiny, který působil jako lékař u perského šáha. Vedl s Janem Palackým odbornou a přátelskou korespondenci.

Pražák Josef Prokop (1870–1904), ornitolog působící ve Dvorském muzeu ve Vídni. Posílal Janovi Palackému různé přírodovědecké exempláře, které se v muzeu duplikovaly.

Presl Jan Svatopluk (1791–1849), profesor zoologie a mineralogie na pražské univerzitě. Jan Palacký navštěvoval jeho přednášky.

Ratzel Friedrich (1844–1904), německý zoolog a geograf. Na požádání T. G. Masaryka sepsal hodnocení Palackého díla.

Reitler Carl (1830–1900), židovský obchodník. Odkoupil velkostatek v Lobkovicích.

Rieger Bohuslav (1857–1907), právník a profesor rakouských říšských dějin na české právnické fakultě v Praze. V rodině přezdívaný Bohuš. Synovec Jana Palackého.

Rieger František Ladislav (1818–1903), politik a spoluzakladatel Národní staročeské strany, „*Vůdce národa*“, blízký spolupracovník Františka Palackého. Po porážce 1848 odcestoval do Paříže, kde studoval národohospodářství. V roce 1853 se oženil s Marií Palackou. Švagr Jana Palackého.

Riegrová Marie, rozená Palacká, (1833–1891), od r. 1853 manželka Františka Ladislava Riegra (1818–1903). Věnovala se dobročinnosti pro chudé matky a děti. Sestra Jana Palackého.

Ritter Carl (1779–1859), berlínský profesor geografie. S Alexandrem von Humboldtem jsou uznáváni jako zakladatelé moderní geografie. Jan Palacký studoval u něho v roce 1855.

Rosier Joseph-Bernard (1804–1880), francouzský dramatik a libretista. Jan Palacký byl spolupřekladač jeho díla *Brute, pust' Cesara!*.

Scribe Augustin Eugène (1791–1861), francouzský dramatik a libretista. Jan Palacký přeložil jeho dílo *Milován býti nebo umřítí!*.

Schneider František (1794-1858), český kněz, spisovatel. Rodinný přítel Palackých.

Sitenský František Ladislav (1851-1924), pedagog, autor publikací z oboru hospodářství. Vedl s Janem Palackým odbornou korespondenci.

Skrejšovský Jan Stanislav (1831–1883), politik, člen staročeské strany. Po Zemských volbách 1872 zápasil s dluhy a se zničenou politickou kariérou. Politický kolega Jana Palackého.

Staněk Václav (1804–1871), lékař, děkan lékařské fakulty Univerzity Karlovy (1870), politik. Roku 1848 poslanec Říšského sněmu. Rodinný přítel Palackých. Nájemník v MacNevenově paláci.

Studnička František Josef (1836–1903), profesor matematiky na Univerzitě Karlově, v roce 1882 děkan Filozofické fakultě. Inicipoval Palackého řízení na post mimořádného, a později i řádného profesora geografie.

Suess Eduard (1831–1914), rakouský geolog a paleontolog, profesor na Vídeňské univerzitě, poslanec Říšské rady. Spolužák Jana Palackého z gymnaziálních let.

Šafařík Pavel Josef (1795–1861), spisovatel, slavista, etnograf, literární historik a jazykovědec. V. V. Tomek byl vychovatelem jeho syna Vojtěcha Šafaříka (1829–1902).

Šafařík Vojtěch (1829–1902), chemik a astronom. První český profesor chemie. Přítel z vysokoškolských studií a později kolega Jana Palackého na univerzitě.

Šimůnková Alena, profesorka historie na University of California Riverside (USA). Vydala studii rozebírající *Böhmische Skizzen*.

Šternberk hrabě Kašpar Maria (1761–1838), významný přírodovědec první poloviny 19. století. Své sbírky nerostů, zkamenělin a herbář, daroval Národnímu muzeu v Praze, které pomohl spoluzaložit. Hrabě Šternberk byl mecenáš a přítel Františka Palackého. Kmotr Jana Palackého.

Štulc Václav Svatopluk (1814–1887), kněz, spisovatel a překladatel. Přítel V. V. Tomka.

Švampera Václav (1866–1939), profesor geografie, ředitel Geografického ústavu Univerzity Karlovy. Vybuřoval Geografický ústav v Praze na Albertově. Prvním dobrovolným knihovníkem knihovny ústavu. V letech 1923–1924 děkan Přírodovědecké fakulty UK v Praze. Student, asistent a nástupce Jana Palackého.

Taafe hrabě Eduard (1833–1895), předlitavský předseda vlády. Politický kolega a přítel Jana Palackého.

Thierry Augustin (1795–1856), francouzský historik. Jan Palacký přeložil jeho dílo *Obrazy z doby Merovingů*.

Thun-Hohenstein Leopold Lev (1811–1888), prezident Českého gubernia (6. dubna 1848–17.července 1848), politik.

Tomek Václav Vladivoj (1818–1905), historik, archivář, politik a pedagog. Rodinný přítel Palackých. Domácí učitel Jana Palackého.

Urban Otto (1938–1996), profesor historie zabývající se především českými dějinami 19. století. Jeden z prvních upozorňoval na *Böhmische Skizzen*.

Vaillant Léon Louis (1834–1914), lékař, profesor zoologie působící v Muséum national d'histoire naturelle v Paříži. Profesor Palacký poslal M. Z. Baborovou k profesorovi Vaillantovi na stáž. Vedl s Janem Palackým odbornou korespondenci.

Vietz Karel Jan (1798–1872), profesor historie na pražské univerzitě, který přednášel i geografické předměty. Jan Palacký navštěvoval jeho přednášky. Jeden ze zasedajících v Palackého komisi pro udělení docentury.

Vinařický Karel Alois (1803–1869), český vlastenecký kněz, spisovatel a překladatel. Rodinný přítel Palackých. Křtili Jana Palackého.

Vocel Jan Křtitel Erazim (1802–1871), historik, zakladatel české archeologie, poslanec Říšského sněmu roku 1848. Rodinný přítel Palackých.

Vrba Karel (1884–1922), profesor mineralogie. Podpořil kandidaturu Jana Palackého na post mimořádného profesora.

Windischgrätz kníže Alfred (1787–1862), polní maršál rakouské armády. Vojenský velitel Prahy v roce 1848. Jan Měchura byl jeho advokát.

Wood John Medley (1827–1915), botanik zabývající se Jižní Afrikou. Působil v města Berea v dnešní Jihoafrické republice. Vedl s Janem Palackým odbornou korespondenci.

8. Seznam pramenů

8.1. Primární prameny

Archivy

Archiv Národního muzea

Bohuslav Rieger st. (1755–1929), č. fondu 301.

František Ladislav Rieger (1818–1903), č. fondu 303.

Písemná pozůstalost Františka Palackého a jeho blízkých (1772–1968), č. fondu 268.

Václav Vladivoj Tomek (1595–1918), č. fondu 349.

Palacký Jan – Přírodovědecký materiál, č. f. 269.

Archiv Univerzity Karlovy

Katalogy posluchačů Karlo-Ferdinandovy univerzity (1752–1882 (1892)), č. fondu 16.

Filozofická fakulta Univerzity Karlovy (1882–2012), č. fondu 37.

Archiv hlavního města Prahy

Sbírka matrik (1584–1937(1949)), č. fondu 156.

Literární archiv Památníku národního písemnictví

Palacký Jan (1830–1908), č. fondu 1236.

Palacký František (1812–1876), č. fondu 1235.

Edice a paměti

ČELAKOVSKÝ, Jaromír, VELEK, Luboš, a VELKOVÁ, Alice, ed. *Moje zápisky, 1871–1914*. Vyd. 1. Praha: Archiv hlavního města Prahy, 2004. 438 s.

- ČERVINKOVÁ-RIEGROVÁ, Marie a VOJÁČEK, Milan, ed. *Zápisky*. 1. Díl. Vyd. 1. Praha: Národní archiv, 2009. 711 s.
- ČERVINKOVÁ-RIEGROVÁ, Marie a VOJÁČEK, Milan, ed. *Zápisky*. 2. Díl. Vyd. 1. Praha: Národní archiv, 2009. 585 s.
- DROŽ, Karel. Vzpomínka na Dra Jana Palackého. In: *Osvěta: listy pro rozhled v umění, vědě a politice*. Praha: J. Otto, 1909. s. 458–461.
- FRIČ, Josef Václav a CVEJN, Karel, ed. *Paměti*. Vyd. 4., v SNKLHU 1. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1957–1963. 3 sv.
- FRIČ, Josef Václav a TAUB, Hugo, ed. *Paměti J.V. Friče*. Praha: Evropský literární klub, 1939. 303 s.
- KAIZL, Josef. *Z mého života. II, Od habilitace Dr. Jos. Kaizla r. 1879 až k jeho vstupu do národní strany svobodomyšlné r. 1890*. V Praze: Jos. R. Vilímek, [1911]. 684 s.
- KOŘALKA, Jiří, ed. *Lobkovický zámek v Neratovicích v životě a díle Františka Palackého*. Praha: Akropolis, 2007. 266 s.
- NIKOLAU, Stanislav. Jan Palacký. In: *Širým světem: zeměpisný měsíčník*. Praha: Česká grafická unie, 1931. s. 29–32, 103–106, 153–155, 275–276.
- NIKOLAU, Stanislav. Jan Palacký. In: *Věstník českých profesorů*. Praha: Ústřední spolek českých profesorů, 1908. s. 374.
- PALACKÝ, František a KOŘALKA, Jiří, ed. *Briefe an Therese: Korrespondenz von František Palacký mit seiner Braut und späteren Frau aus den Jahren 1826–1860*. Dresden: Thelem, 2003. iv, 624 s.
- PRAŽÁK, Alois. *Paměti a listář Dra Aloise Pražáka*. Díl druhý, Listář z let 1849–1901. V Praze: Česká akademie věd a umění, 1927. s. 516 s.
- RIEGER, František Ladislav a HEIDLER, Jan, ed. *Příspěvky k listáři Dra Frant. Lad. Riegra. Díl I, Z let 1836–1871*. V Praze: Nákladem České akademie věd a umění, 1924. 245 s.
- ŠUSTA, Josef, WERSTADT, Jaroslav, ed. a KLIK, Josef, ed. *Mladá léta učňovská a vandrovní: Praha – Vídeň – Řím: vzpomínky II*. Vyd. 1. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1963. 447 s.

TOMEK, Václav Vladivoj. *Paměti z mého života*. W Praze: W kommissi u Františka Řiwnáče, 1904. 1. sv. 501 s.

VINAŘICKÝ, Karel Alois, SLAVÍK, Václav Otakar, ed. a ŠAFRÁNEK, Jan, ed. *Karla Aloisa Vinařického Korrespondence a spisy pamětní: na památku stých jeho narozenin*. V Praze: nákladem České akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1903–1925. sv. 2. 752 s.

ZÍBRT, Čeněk. Z dopisů Palackého synu Janovi 1848–74. In: *Osvěta: listy pro rozhled v umění, vědě a politice*. Praha: J. Otto, 1909. s. 41–51, 150–160.

ŽÁČEK, Václav. *Josef Václav Frič*. 1. vyd. Praha: Melantrich, 1979. 391 s.

Novinové články a nekrology

Palacký Jan – k 70. narozeninám. In: *Zlatá Praha XVII.*, č. 50., 19. 10. 1900.

MASARYK, Tomáš Garrigue – B.M. Spojené obce Severo-Americké. In: *Athenaeum. Listy pro literaturu a kritiku vědeckou*, 1884. roč. 2., č. 3., 15. prosince 1884. s. 69–70.

Dr. Jan Palacký zemřel. In: *Čas*, č. 54., 24. 2. 1908. s. 3.

Jan Palacký. In: *Venkov*, č. 49. 27. 2. 1908. s. 2.

Týden. In: *Zvon*, roč. 8, č. 23, 28. 2. 1908. s. 366.

Ph. Dr. A JUDr. Jan Palacký. In: *Světobzor*, roč. 8, č. 19, 28. 2. 1908. s. 441.

Prof. Dr. Jan Palacký. In: *Zlatá Praha*, roč. 25, č. 23, 28. 2. 1908. s. 276.

Naše vyobrazení. Dr. Palacký. In: *Světobzor*, roč. 19, č. 12, 1885. s. 189–190.

8.2. Literatura

BAYER, Edwin. Botanické sbírky Národního Musea. In: *Časopis Národního muzea*, roč. C, 1926. s. 84–113.

BERAN, Jiří. Foreign relation of the Royal Bohemian Society of Science and the Czech Academy of Science and Arts from 1851 to 1914. In: *Acta historiae rerum naturalium necnon technicarum* 9, Prague 1977. s. 49–86.

BLÁHOVÁ, Marie, FROLÍK, Jan a PROFANTOVÁ, Nad'a. *Velké dějiny zemí Koruny české*. Vyd. 1. Praha: Paseka, XII.a sv. s. 804.

- ČERMÁK, František a kol. *Slovník české frazeologie a idiomatiky*. [Sv. 1], Přirovnání. Vyd. 1. Praha: Academia, 1983. 492 s.
- ČERVINKOVÁ-RIEGROVÁ, Marie. Před sňatkem Palackého. *Světlozor*. Praha: 1885. roč. 20, č. 1, s. 11–14.
- GOLL, Jaroslav. *František Palacký*. V Praze: Bursík & Kohout, 1898. 73 s.
- HÄUFLER, Vlastislav. *Dějiny geografie na Universitě Karlově 1348-1967*. 1. vyd. Praha: 421 s.
- HAVRÁNEK, Jan et al. *Dějiny Univerzity Karlovy. III, 1802-1918*. Vyd. 1. Praha: Univerzita Karlova, 1997. 390 s.
- HLAVAČKA, Milan. František Ladislav Rieger a Jiří Kristián kníže Lobkovicz ve vzájemné korespondenci. In: *František Ladislav Rieger a česká společnost 2. poloviny 19. století. Sborník referátů z vědecké konference konané 25. a 26. dubna 2003 v Semilech / Semily: Státní okresní archiv Semily, 2003. s. 93–103.*
- HORSKÁ, Pavla. *Sladká Francie*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 1996. 155 s.
- KOŘALKA, Jiří. *Češi v habsburské říši a v Evropě 1815-1914: sociálněhistorické souvislosti vytváření novodobého národa a národnostní otázky v českých zemích*. Vyd. 1. Praha: Argo. s. 210. 354 s.
- KOŘALKA, Jiří. *František Palacký: (1798–1876): životopis*. Vyd. 1. Praha: Argo, 1998. 661 s.
- KOŘALKA, Jiří. *Poplašné zvěsti Terezie Palacké. Nad objevenými dopisy manželů Palackých z pražské revoluce roku 1848*. In: *Dějiny a současnost. Kulturně historická revue*, roč. 27, č. 9, 2005. s. 24–27.
- KOŘALKA, Jiří. Průhled do způsobu života pražské měšťanské rodiny Měchurovy a Palackého kolem poloviny 19. století. In: *Lidé města 2003*, č. 10. s. 13–47.
- KUTNAR, František. Palackého pojetí společnosti, národa a státu. In: KUTNAR, František, ed. *Tři studie o Františku Palackém*. I. vydání. V Olomouci: nákladem Palackého university, 1949. s. 7–42.
- LENDEROVÁ, Milena. *Dcera národa?: tři životy Zdeňky Havlíčkové*. Vyd. 1. Praha; Litomyšl: Paseka, 2013. 325 s.

- MACURA, Vladimír. *Český sen*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1998. 215 s.
- MÁDROVÁ, Kamila. *Pedagogové ve službách trůnu: privátní učitelé následníků trůnu Rakousko-Uherska*. Vydání první. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2015. 239 s.
- MARTÍNEK, Jiří. *Geografové v českých zemích 1800–1945: (biografický slovník)*. Praha: Historický ústav, 2008. 245 s.
- MASARYK, Tomáš Garrigue, KOKEŠOVÁ, Helena, ed. a QUAGLIATOVÁ, Vlasta, ed. *Korespondence T.G. Masaryk – staročeši: TGM – FLR*. 1. vyd. Praha: Masarykův ústav a Archiv AV ČR, 2009. 365 s.
- MÁŠA, Pavel. Poslední věci vlastence: smrt a pohřeb Františka Palackého. In: *Pražský sborník historický*. Praha: Archiv hlavního města Prahy: Scriptorium Sv. 44, (2016), s. 43–97.
- MÜLLER, Gertrud. *Die Geographie an der Prager Universität von der josephinischen Studienreform bis zur Errichtung des geographischen Lehrstuhles (1784 bis 1871)*. Prag: Geographisches Institut der Deutschen Universität, 1930. 140 s.
- NEJEDLÝ, Zdeněk. *T.G. Masaryk. III, Na pražské universitě 1882–1886*. V Praze: Melantrich, 1935. 321 s.
- NEUDORFLOVÁ, Marie L. *České ženy v 19. století: úsilí a sny, úspěchy i zklamání na cestě k emancipaci*. Praha: JANUA, 1999. 446 s.
- NOVOTNÁ, Eva. *Václav Švambera, profesor Univerzity Karlovy: katalog výstavy 9. 12. 2015–29. 2. 2016*. 1. vydání. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, 2015. 83 s.
- Obituary: Johann Palacký. (1908). In: *The Geographical Journal*, 32(2), s. 193–194. JSTOR [online]. [citováno 13. 03. 2019]. Dostupné z: www.jstor.org/stable/1778044.
- Ottův slovník naučný: illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí*. V Praze: J. Otto, 1902. sv. 19. 71–73.
- PALACKÝ, Jan. *Böhmische Skizzen: 1860*. Leitomischl: Anton Augusta, 1860. 127 s.
- PALACKÝ, Jan. *Čím přispívají země Koruny české státu?*. V Praze: Nákladem Aloise Hynka, 1883. 39 s.
- PALACKÝ, Jan. Intimní vzpomínky na Fr. Palackého. In: *Památník na oslavu stých narozenin Františka Palackého*. V Praze: Matice česká, 1898. s. 126–129.

- PALACKÝ, Jan. *Našich sedm hlavních hříchů*. V Praze: Tiskem a nákladem kněhtiskárny Jos. Koláře, 1874. 48 s.
- PALACKÝ, Jan. *O budoucnosti českého rolnictva*. V Praze: A. Reinwart, 1884. 48 s.
- PEŠEK, Josef. Geografický seminář. In: *Osvěta: listy pro rozhled v umění, vědě a politice*. Praha: J. Otto, 1908. s. 662–666.
- PLESINGER BOŽINOV, Miroslav – KUBŮ, Eduard – ŠTAIF, Jiří. Lesník tří generací. Z paměti o rodině Palackých. Plesinger-Božinov, Miroslav. *Acta Universitatis Carolinae : Philosophica et historica* č. 3, (1993 [vyd. 1994]). *Studia historica* 38: Problémy dějin historiografie VI. s. 127–145.
- POKORNÁ, Magdaléna. Korespondence – meze a možnosti využití historického pramene. In: ČECHUROVÁ, Jana – RANDÁK, Jan. *Základní problémy studia moderních a soudobých dějin*. Vyd. 1. Praha: NLN, 2014. s. 286–311.
- POLIŠENSKÝ, Josef. *Revoluce a kontrarevoluce v Rakousku 1848*. 1. vyd. Praha: Svoboda, 1975. 285 s.
- PURŠ, Jaroslav. *Volby do českého zemského sněmu v dubnu 1872*. Praha: Ústav československých a světových dějin ČSAV, 1987. s. 120. 324 s.
- ROZHONĚ, Vladimír. *Čeští cestovatelé a obraz zámoří v české společnosti*. 1. vyd. Praha: Aleš Skřivan ml., 2005. 317 s.
- SECKÁ, Milena. *Americký klub dam: krůček k ženské vzdělanosti*. 1. vyd. Praha: Národní muzeum, 2012. 347 s.
- Sixth International Geographical Congress, London, 1895, General Arrangements for the Meeting. (1895). In: *Journal of the American Geographical Society of New York*, 27(2), pp. 226–238. JSTOR [online]. [citováno 20. 03. 2019]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/196877>.
- ŠALAMON, B. Geografický ústav Karlovy university. In: *Sborník Československé společnosti zeměpisné*. Praha: Československá společnost zeměpisná, 1926. s. 1–13.
- ŠANDEROVÁ, Gertrud Müller: Die Geographie an der Prager Universität von Josephinischen Studienreform bis zur Errichtung des geographischen Lehrstuhles (1784–1871). In: *Sborník Československé společnosti zeměpisné*, 1931. sv. XXXVII, sešit 1. a 2. s. 43–45.

- ŠIMŮNKOVÁ, Alena. Böhmische Skizzen: Reflections on Social Space and Nationhood in Nineteenth-Century Prague. In: *Nationalities Papers*, 30(3), 335–350.
- ŠTAIF, Jiří. *František Palacký: život, dílo, mýtus*. Praha: Vyšehrad, 2009. 392 s.
- ŠŤOVÍČEK, Ivan. *Zásady vydávání novověkých historických pramenů z období od počátku 16. století do současnosti. Příprava vědeckých edic dokumentů ze 16.–20. století pro potřeby historiografie*. Praha: Archivní správa Ministerstva vnitra ČR, 2002. 117 s
- ŠVAMBERA, Václav. Jan Palacký. In: *Sborník České společnosti zeměvědné*. Praha: Česká společnost zeměvědná, 1908. s. 129–131.
- ŠVAMBERA, Václav. O Janu Palackém. In: *Osvěta: listy pro rozhled v umění, vědě a politice*. Praha: J. Otto, 1908. s. 410–492.
- ŠVAMBERA, Václav. *O Janu Palackém*. Praha: Švambera, 1908. 24 s.
- ŠVAMBERA, Václav. Prof. Jan Palacký. In: *Časopis učitelek*, XV, 1908. s. 133–135.
- TRÁVNÍČEK, Dušan. Dr. Jan Palacký, první český univerzitní profesor geografie. In: *Lidé a země: zeměpisný a cestopisný měsíčník*. Praha: Přírodovědecké vydavatelství, 1952. s. 15–17.
- URBAN, Otto. *Česká společnost 1848-1918*. Vyd. 1. Praha: Svoboda, 1982. 690 s.
- VENCLÍK, David. Lékařem u perského šáha. Jakob Eduard Polak mezi Prahou, Vídní a Teheránem. In: *Roš chodeš: věstník židovských náboženských obcí v České republice a v Slovenskej republike*. Praha: Federace židovských obcí v České republice, 2017. roč. 79. s. 18–20.
- VOJÁČEK, Milan. *František Ladislav Rieger a velkostatek Maleč: ekonomické zázemí politické činnosti vůdce národa*. Vyd. 1. Praha: Národní archiv, 2013. 228 s.
- VYKOUKAL, František Vladimír. Ottův slovník naučný ukončen In: *Osvěta: listy pro rozhled v umění, vědě a politice*. Praha: J. Otto, 1908. s. 815–820.
- ZILYNSKÁ, Blanka. Karl Adolf Constantin Ritter von Höfler jako univerzitní učitel. In: *Německá medievistika v českých zemích do roku 1945 / Praha: Filosofia, 2004 s. 193–224.*
- ŽUPANIČ, Jan, FIALA, Michal a KOBLASA, Pavel. *Šlechtický archiv c.k. ministerstva vnitra: erbovní listiny Národního archivu, Státního oblastního archivu v Praze, Archivu hlavního města Prahy (dodatky), Archivu Národního muzea (dodatky)*. Vyd. 1. Praha: Agentura Pankrác, 2014. 1047 s.

9. Přílohy

9.1. Bibliografie známého díla Jana Palackého

GUIZOT, François a PALACKÝ, Jan, ed. *Dějiny vzdělanosti v Evropě od pádu říše Římské až do francauské revoluce*. Překlad Jan Palacký. V Praze: J.G.Calve (F. Tempský), 1851. iv, 320 s.

PALACKÝ, Jan. *A madarak vándorlása = La migration des oiseaux*. Budapest: Magyar ornithologiai központ, 1897. 230 s.

PALACKÝ, Jan. *Amerika: statistické náčrtky. I., Střední a Jižní Amerika*. V Praze: J. Palacký, 1871. 80 s.

PALACKÝ, Jan. Antarktická Amerika. In: *Živa* 3/1858. s. 135–138.

PALACKÝ, Jan. Arktická Amerika. In: *Živa* 1/1858. s. 28–36.

PALACKÝ, Jan. Arktická flora. *Zeměpisný sborník*. 1888, roč. 3, č. 10, s. 353–355.

PALACKÝ, Jan. *Asie: přírodní poměry*. V Praze: J. Palacký, 1872. 82 s.

PALACKÝ, Jan. Austrálie. In: *Živa* 2/1857. s. 103–110.

PALACKÝ, Jan. Austrálie: zeměpisný obraz. V Praze: M. Knapp, 1883. 54 s.

PALACKÝ, Jan. *Böhmische Skizzen: 1860*. Leitomischl: Anton Augusta, 1860. 127 s.

PALACKÝ, Jan. Britická Amerika. In: *Živa* 1/1862. s. 65–68.

PALACKÝ, Jan. *Catalogus Plantarum Madagascariensium* [rukopis]. Praha: [S.n.], 1898. 293 s.

PALACKÝ, Jan. *Catalogus plantarum madagascariensium. [Část] 1, Monocotyledoneae*. Pragae: nákl. vl., 1906. 55 s.

PALACKÝ, Jan. *Catalogus plantarum madagascariensium. Fasciculus 2*. Pragae: nákl. vl., 1907. 38 s.

PALACKÝ, Jan. *Catalogus plantarum madagascariensium. Fasciculus 4*. Pragae: nákl. vl., 1906. 60 s.

PALACKÝ, Jan. *Catalogus plantarum madagascariensium. Fasciculus 5*. Pragae: nákl. vl., 1907. 57 s.

- PALACKÝ, Jan. *Catalogus plantarum madagascariensium*. Pragae: Sumptibus auctoris, 1906-1907. 4 sv.
- PALACKÝ, Jan. *Čím přispívají země Koruny české státu?*. V Praze: Nákladem Aloise Hynka, 1883. 39 s.
- PALACKÝ, Jan. *Das neue Bild der afrikanischen Ichthys*. Prag: Königl. böhm. Gesellschaft der Wissenschaften, 1906. 4 s.
- PALACKÝ, Jan. *Die Verbreitung der Batrachier*. Aus den Verhandlungen der k. k. zoologisch-botanischen Gesellschaft in Wien, 1898.
- PALACKÝ, Jan. *Die Verbreitung der Eidechsen*. [S.l.: s.n., ca 1890]. s. 248–285.
- PALACKÝ, Jan. *Die Verbreitung der Fische: Monografie*. Prag: Selbstverlag, 1891. x, 239 s.
- PALACKÝ, Jan. *Die Verbreitung der Meeressäugetiere*. Abdruck aus den Zoologischen Jahrbüchern XV. Jena 1901.
- PALACKÝ, Jan. *Die Verbreitung der Vögel auf der Erde: Monographie*. Wien: Wallishausser'sche k. k. Hof-Buchhandlung, 1885. 128 s.
- PALACKÝ, Jan. *Die Verbreitung von Eidechsen*. Abdruck aus den Zoologischen Jahrbüchern, Abheilung für Systematik Geographie und Biologie der Tiere, XII. Jena 1899.
- PALACKÝ, Jan. *Filices Madagascarienses*. Pragae: J. Palacký, 1906, 32 s.
- PALACKÝ, Jan. Flora Ameriky. *Zeměpisný sborník*. 1888, roč. 3, č. 8, s. 277–281.
- PALACKÝ, Jan. Globus na výstavě pařížské. *Zeměpisný sborník*. 1888, roč. 3, č. 10, s. 368–369.
- PALACKÝ, Jan. Horopis Evropy. *Zeměpisný sborník*. 1888, roč. 3, č. 7, s. 229–232.
- PALACKÝ, Jan. Horopis Německa. *Sborník České společnosti zeměvědné*. 1897, roč. 3, č. 1, s. 16-19.
- PALACKÝ, Jan. Intimní vzpomínky na Fr. Palackého. In: *Památník na oslavu stých narozenin Františka Palackého*. V Praze: Matice česká, 1898. s. 126–129.
- PALACKÝ, Jan. Japan: zeměpisný nástin. V Praze: A. Reinwart, 1883. 54 s.
- PALACKÝ, Jan. Java. In: *Živa* 1/1861. s. 72–74.

- PALACKÝ, Jan. *Kritische Übersicht der Ornithologie Egyptens*. Prag: Verlag der königl. böhmischen Gesellschaft der Wissenschaften, 1883, 12 s.
- PALACKÝ, Jan. Květena Evropská. *Zeměpisný sborník*. 1888, roč. 3, 1/2, s. 48–51.
- PALACKÝ, Jan. *La distribution des Ophidiens sur le globe*. Paris: Société zoologique de France, 1898. 125 s.
- PALACKÝ, Jan. *La distribution géographique des rongeurs sur le globe*. Prague: aux frais de l'auteur, 1904. 31 stran.
- PALACKÝ, Jan. *Našich sedm hlavních hříchů*. V Praze: Tiskem a nákladem kněhtiskárny Jos. Koláře, 1874. 48 s.
- PALACKÝ, Jan. *O arabské floře*. V Praze: Nákl. král. české společnosti nauk, 1881. 1 l.
- PALACKÝ, Jan. *O budoucnosti českého rolnictva*. V Praze: A. Reinwart, 1884. 48 s.
- PALACKÝ, Jan. *O floře Japonské*. V Praze: Král. česká spol. nauk, 1881. 2 s.
- PALACKÝ, Jan. *O floře Maskarén*. V Praze: Král. česká spol. nauk, 1881. 1 l.
- PALACKÝ, Jan. *O floře Sandwichské*. V Praze: Král. česká spol. nauk, 1881. 2 s.
- PALACKÝ, Jan. *O floře Yarkandu*. V Praze: Král. česká spol. nauk, 1881. 1 l.
- PALACKÝ, Jan. O ledovcích. In: *ČČM*, 1858.
- PALACKÝ, Jan. O památné pouti do Moskvy. Přednáška v Pražském klubu 6. 2. 1906. In: *Hlas národa* 1906, č. 36.
- PALACKÝ, Jan. O proměnách ornice rukou lidskou. In: *Živa* 10/1855. s. 291–295.
- PALACKÝ, Jan. O přírodních poměrech východní Evropy čili Ruska. In: *ČČM*, 1860.
- PALACKÝ, Jan. O rozšíření deště na zemi. In: *Živa* 4/1859. s. 218–224.
- PALACKÝ, Jan. O rozšíření kapradí na světě. V Praze: s.n., 1885. 12 s.
- PALACKÝ, Jan. O rozšířenosti amfibií na zemi. In: *Živa* 2/1860. s. 102–108.
- PALACKÝ, Jan. O rozšířenosti ssavců na zemi. In: *Živa* 2/1859. s. 118–125.
- PALACKÝ, Jan. *O samosprávě anglické*. V Praze: J. Otto, 1881. 49 s.
- PALACKÝ, Jan. O změnách rukou lidskou v přírodních poměrech Egypta nastalých. In: *Živa* 2/1856. s. 109–115.

- PALACKÝ, Jan. Oceanologie Evropy. *Zeměpisný sborník*. 1888, roč. 3, č. 7, s. 217–224.
- PALACKÝ, Jan. Okrášlení naší vlasti rostlinstvem. In: *Živa* 11/1854. s. 321–325.
- PALACKÝ, Jan. Orba celtická. *Zeměpisný sborník*. 1888, roč. 3, č. 10, s. 364–365.
- PALACKÝ, Jan. Palaestina. In: *Živa* 2/1858. s. 68–72.
- PALACKÝ, Jan. *Palestina: nástin stručný zeměpisný*. V Praze: J. Palacký, 1881. 35 s.
- PALACKÝ, Jan. *Pflanzengeographische Studien. I., Erläuterungen zu Hooker et Bentham Genera plantarum*. Prag: Verlag der Königl. böhmischen Gesellschaft der Wissenschaften, 1883-1884. 2 sv.
- PALACKÝ, Jan. *Pflanzengeographische studien. I., Erläuterungen zu Hooker et Bentham Genera plantarum*. Prag: Königl. böhm. Gesellschaft der Wissenschaften, 1864. 67 s.
- PALACKÝ, Jan. *Politik der Zukunft in Österreich*, Berlin 1859.
- PALACKÝ, Jan. *Pozváni k plné a valné schůzce hospodářského spolku kraje Pražského na den 29. listopadu 1863 ve Zbraslavi*. V Praze: [s.n., 1863]. 1 l.
- PALACKÝ, Jan. *Přírodnické poměry Ameriky*. V Praze: J. Palacký, 1864. 68 s.
- PALACKÝ, Jan. *Quelques idées sur l'évolution géographique des oiseaux*. Paris: Masson, [1899]. s. 178-187.
- PALACKÝ, Jan. *Reliquiae Stoličkanae*. V Praze: Král. česká spol. nauk, 1881. 1 l.
- PALACKÝ, Jan. Rozšíření batrachií. *Zeměpisný sborník*. 1888, roč. 3, č. 11, s. 390–395.
- PALACKÝ, Jan. Ruská Amerika. In: *Živa* 2/1861. s. 178–181.
- PALACKÝ, Jan. Sahara. In: *Živa* 4/1856. s. 303–326.
- PALACKÝ, Jan. Spojené obce Severo-Americké = United States of North-America. V Praze: A. Reinwart, 1884. 142 s.
- PALACKÝ, Jan. *Studie o vývinu rostlinného roucha zeměkoule na základě zeměslovném*. I. V Praze: Nákladem Král. české společnosti nauk, 1881. 39 s
- PALACKÝ, Jan. *Studien zur Verbreitung der Moose. [Část] I, Die cladocarpen Moose c. 24 gen., 240 sp.* Prag: Königl. böhmische Gesellschaft der Wissenschaften, 1900. 4 s.
- PALACKÝ, Jan. Školní poměry cizí. *Zeměpisný sborník*. 1888, roč. 3, 4/5, s. 156–161.

PALACKÝ, Jan. *Über Länderfaunen*. Separatabdruck aus den Verhandlungen der Deutschen zoologischen Gesellschaft, 1902.

PALACKÝ, Jan. *Ueber die Concordanz der New-Yorker Erian-Flora mit der böhmischen sog. hercynischen*. Prag: Königl. böhmische Gesellschaft der Wissenschaften, 1895. 2 s.

PALACKÝ, Jan. Úřední statistika Rakouska. *Zeměpisný sborník*. 1888, roč. 3, 1/2, s. 57–60.

PALACKÝ, Jan. Úvod do Evropy. *Zeměpisný sborník*. 1887, roč. 2, č. 2, s. 55–63.

PALACKÝ, Jan. Ve Versaillu. In: *Máj : Jarní almanah na rok 1859*. Praha : Jaroslav Pospíšil, 1859. s. 197–203.

PALACKÝ, Jan. Vodopis Evropy. *Zeměpisný sborník*. 1888, roč. 3, 1/2, s. 3–21.

PALACKÝ, Jan. *Vzduchosloví, čili, Pojednání o vzduchu, teple a úkazech povětrnosti, s ohledem na rolnictví*. V Praze: Nákladem Slovanského kněhkupectví (Jos. Nováka a J.R. Vilímka), 1863. xii, 124 s.

PALACKÝ, Jan. *Wissenschaftliche Geographie. Erster Band, drittes Heft, Das nordafrikanische Wüstenland (Egypten, Sahara, Nubien, Tripolitanien)*. Prag: Carl Bellmann's Verlag, 1859. s. 288–422.

PALACKÝ, Jan. *Wissenschaftliche Geographie. Erster Band, erstes Heft, Die Pelagischen Inseln von Afrika*. Prag: Carl Bellmann's Verlag, 1858. 149 s.

PALACKÝ, Jan. *Wissenschaftliche Geographie. Erster Band, zweite Abtheilung, erstes Heft, Australien*. Prag: Carl Bellmann's Verlag, 1860. 162 s.

PALACKÝ, Jan. *Wissenschaftliche Geographie. Erster Band, zweites Heft, Die Berberei (Marokko, Algier, Tunis)*. Prag: Carl Bellmann's Verlag, 1858. s. 154–285.

PALACKÝ, Jan. *Zeměpis všeobecný vědecký srovnávací. Část obzvláštní. I., Svět nevzdělaný: Afrika, Australie. [První oddělení]. Svazek první, Berbersko (Marokko, Alžírsko, Tunisko)*. V Praze: Nákladem Karla Bellmanna, 1857. 131 s.

PALACKÝ, Jan. *Zeměpis všeobecný vědecký srovnávací. Část obzvláštní. I., Svět nevzdělaný: Afrika, Australie. [První oddělení]. Svazek druhý, Ostrovy Africké. Severovýchodní Afrika (Tripolitánsko, Egypt, Nubie)*. V Praze: Nákladem Karla Bellmanna, 1857. s. 134–349.

PALACKÝ, Jan. *Zeměpis všeobecný vědecký srovnávací. Část obzvláštní. I., Svět nevzdělaný: Afrika, Austrálie*. V Praze: Nákladem Karla Bellmanna, 1857 [1860]. 6 sv.

PALACKÝ, Jan. *Zeměpis všeobecný vědecký srovnávací. Část obzvláštní. I., Svět nevzdělaný: Afrika, Australie. První oddělení. Čtvrtého svazku první půlka, Sahara, Abyssinie, Mys Dobré Naděje.* V Praze: Nákladem Karla Bellmanna, 1858. s. 352–458.

PALACKÝ, Jan. *Zeměpis všeobecný vědecký srovnávací. Část obzvláštní. I., Svět nevzdělaný: Afrika, Australie. Druhé oddělení. Svazek třetí, Australie (a Sandwichsko, Tasmanie, Novoseelandsko).* V Praze: Nákladem Karla Bellmanna, 1858. 92 s.

PALACKÝ, Jan. *Zeměpis všeobecný vědecký srovnávací. Část obzvláštní. I., Svět nevzdělaný: Afrika, Australie. První oddělení (konec). Čtvrtého svazku druhá půlka, Jiho- a Středoafrika (dokončení Afriky).* V Praze: Nákladem Karla Bellmanna, 1859. s. 460–587.

PALACKÝ, Jan. *Zeměpis všeobecný vědecký srovnávací. Část obzvláštní. I., Svět nevzdělaný: Afrika, Australie. Druhé oddělení. Svazek pátý, Oceanie.* V Praze: Nákladem Karla Bellmanna, 1860. s. 94–143.

PALACKÝ, Jan. *Zeměpisné rozšíření želv.* Praha: Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1897. 17 s.

PALACKÝ, Jan. *Zur hochgebirgsflora der Philippinen.* Prag: Verlag der königl. böhmischen Gesellschaft der Wissenschaften, 1895. 2 s.

PALACKÝ, Jan. *Die Verbreitung der Marsupialien.* [Prag: Königliche Böhmisches Gesellschaft der Wissenschaften, 1898]. 7 s.

ROSIER, Joseph-Bernard. *Brute, pust' Cesara!: veselohra v jednom jednání.* Překlad Josef Jiří Kolár a Jan Palacký. 2., opr. vyd. V Praze: Tisk a náklad Jarosl. Pospíšila, 1864. 94 s.

SCRIBE, Eugène a DUMANOIR, Philippe François Pinel. *Milován býti nebo umřítí!: veselohra v 1 dějství.* Překlad Jan Palacký a Josef Jiří Kolár. V Praze: Jarosl. Pospíšil, 1851. 39, 52 s.

ŠVAMBERA, Václav a Jan PALACKÝ. *Evropa (Vodopis). Ottův slovník naučný.* 1894, č. 8, s. 875–877.

THIERRY, Augustin. *Obrazy z doby Merovingů.* Překlad Jan Palacký. In: *Lumír*, 1851.

9.2. Seznam obrazové přílohy

Obrazová příloha č. 1:

Matriční záznam o narození a křtu.

Archivní katalog. Archiv hlavního města Prahy [online]. Zpracováno 17. 10. 2017. [citováno 28. 01. 2019]. Dostupné z:

<http://katalog.ahmp.cz/pragapublica/permalink?xid=2AAA02396CD94E1991E21BBFF83878ED&scan=70#scan70>

Obrazová příloha č. 2:

Obraz: Terezie Palacká s dcerou Marií a synem Janem od Antonína Machka z roku 1837.

Památník Františka Palackého a Františka Ladislava Riegra, Národní muzeum.

Obrazová příloha č. 3:

Fotografie: František Palacký s dospívajícím synem Janem Palackým kolem roku 1860.

Památník národního písemnictví.

Obrazová příloha č. 4:

Gymnaziální vysvědčení z roku 1841.

LA PNP. Jan Palacký (1830–1908).

Obrazová příloha č. 5:

Studijní výkaz z roku 1847.

LA PNP. Jan Palacký (1830–1908).

Obrazová příloha č. 6:

Pozvánka na promoci k udělení diplomu doktora filozofie 11. května 1850.

LA PNP. Jan Palacký (1830–1908).

Obrazová příloha č. 7:

Pozvánka na promoci k udělení diplomu doktora práv 12. června 1854.

Archiv NM. Písemná pozůstalost Františka Palackého a jeho blízkých (1772–1968). inv. č. 895., kart. č. 24. Jan Palacký. Osobní doklady. Studium práv (1850–1854).

Obrazová příloha č. 8:

Fotografie: Dr. Jana Palackého z roku 1885.

Fotografie ze závodu J. Mulače v Praze. Světozor, roč. 19, č. 12, 1885. s. 188.

Obrazová příloha č. 9:

Jan Kašpar Křtitel Palacký, přibližně po roce 1900.

Autorka: akademická malířka Zdenka Landová. Archiv Knihovny geografie PřF UK.

Obrazová příloha č. 10:

Pohlednice od studentů Geografického semináře, podepsaný Nikolau, Filip, Šmejkal, 1905.

LA PNP. Jan Palacký (1830–1908).

Obrazová příloha č. 11:

Smuteční oznámení Jana Palackého vydané Filozofickou fakultou c. k. české univerzity Karlo-Ferdinandovy v Praze.

Archiv UK. Filozofická fakulta Univerzity Karlovy. inv. č. 46, inv. č. 554. Personálie pedagogického sboru. Jan Palacký 1867–1908.

Obrazová příloha č. 12:

Smuteční oznámení Jana Palackého vydané rodinou.

Archiv NM. Písemná pozůstalost Františka Palackého a jeho blízkých (1772–1968). inv. č. 919., kart. č. 25. Jan Palacký. Různé. Smuteční oznámení, čes. tisk, 1 ks (1908).

Obrazová příloha č. 13:

Matriční záznam o úmrtí a pohřbu.

Archivní katalog. *Archiv hlavního města Prahy* [online]. Zpracováno 5. 12. 2014. [citováno 28. 02. 2019]. Dostupné z:

<http://katalog.ahmp.cz/pragapublica/permalink?xid=25502C895A664674A528F5FBC7BB5BF6&scan=222#scan222>

Obrazová příloha č. 13a:

Přiblížena kolonka „Byl-li, kdy a od koho zemřelý svátostmi zaopatřen? Nebyl-li zaopatřen, proč?“ ve formuláři Matriční záznam o úmrtí a pohřbu.

Archivní katalog. *Archiv hlavního města Prahy* [online]. Zpracováno 5. 12. 2014. [citováno 28. 02. 2019]. Dostupné z:

<http://katalog.ahmp.cz/pragapublica/permalink?xid=25502C895A664674A528F5FBC7BB5BF6&scan=222#scan222>

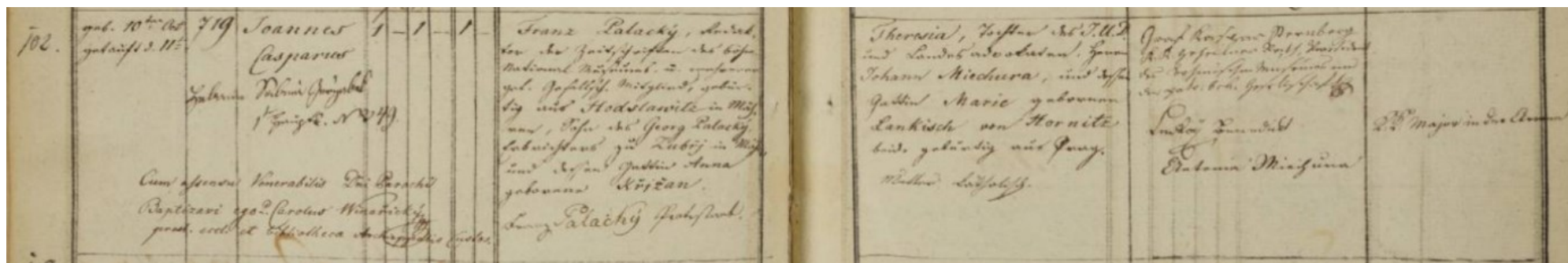
Obrazová příloha č. 14:

Hrob Jana Palackého (1830–1908), Adeliny Palacké (1861–1944), Eugenie Palacké (1869–1876), Olgy Palacké (1860–1881) v Lobkovicích.

Osobní archiv autorky.

9.2.1. Obrazové přílohy

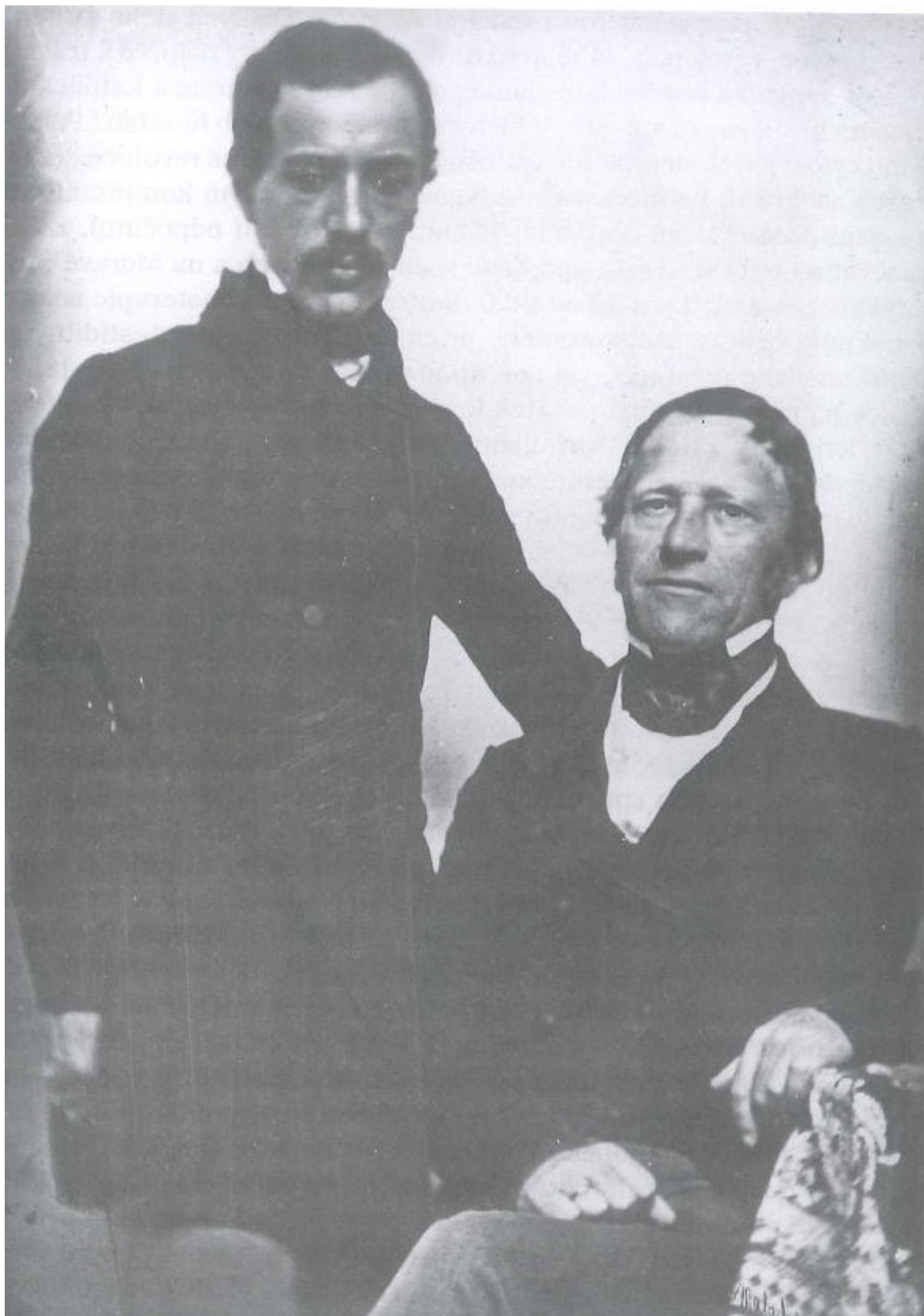
Obrazová příloha č. 1: Matriční záznam o narození a křtu.

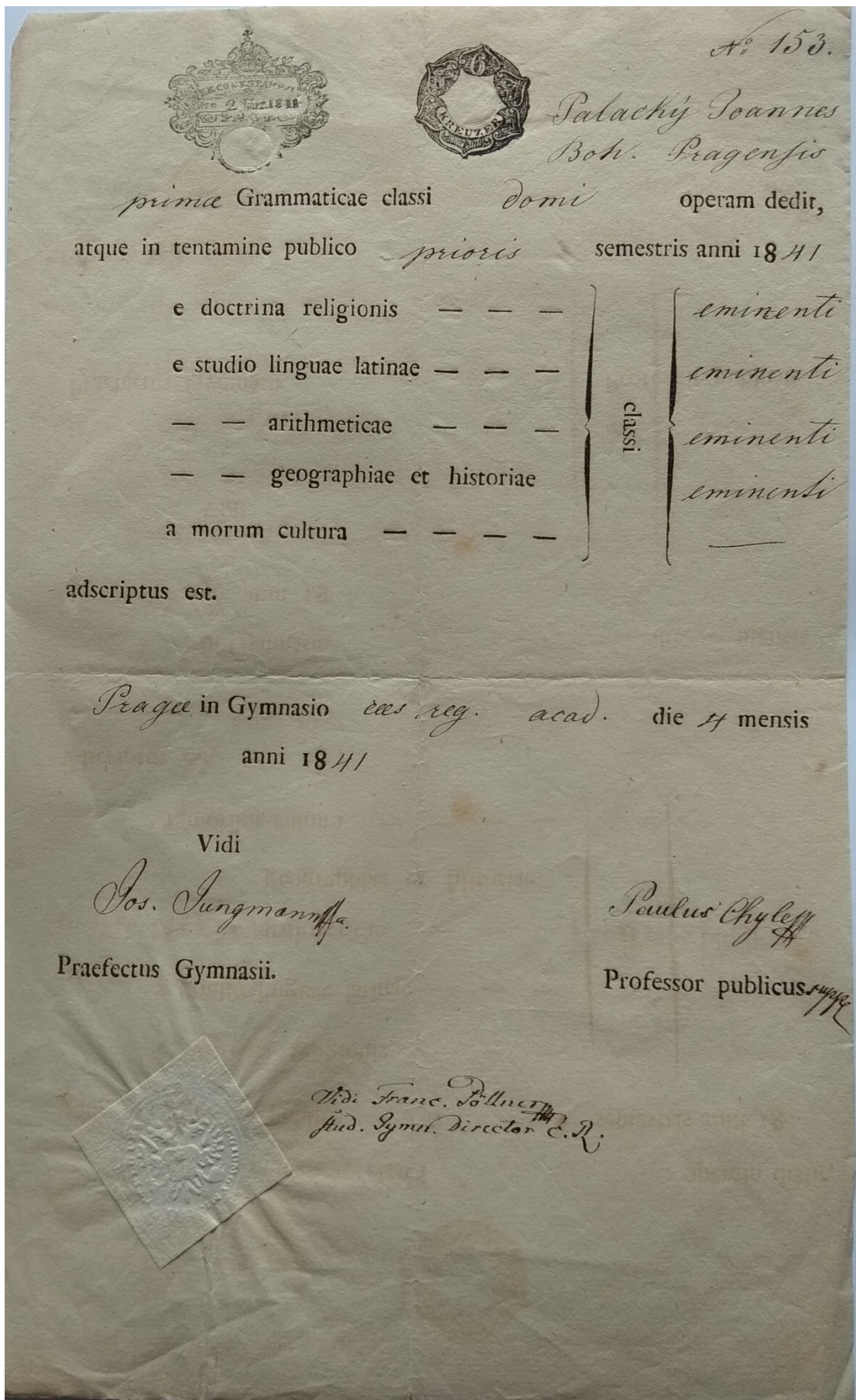
Obrazová příloha č. 2: Obraz: Terezie Palacká s dcerou Marií a synem Janem od Antonína Machka z roku 1837.

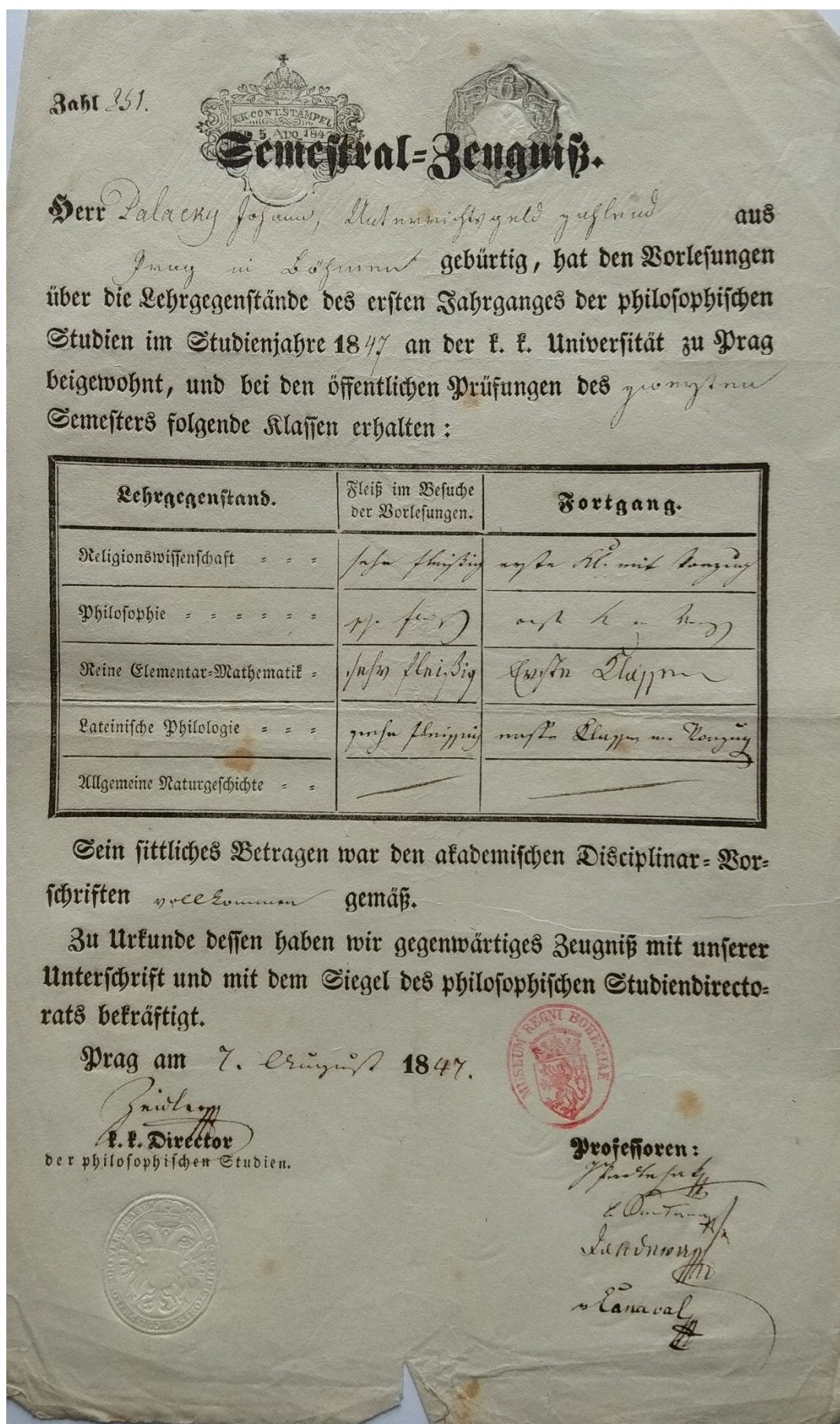
Obrazová příloha č. 3: Fotografie: František Palacký s dospívajícím synem Janem Palackým kolem roku 1860.

Obrazová příloha č. 4: Gymnaziální vysvědčení z roku 1841.

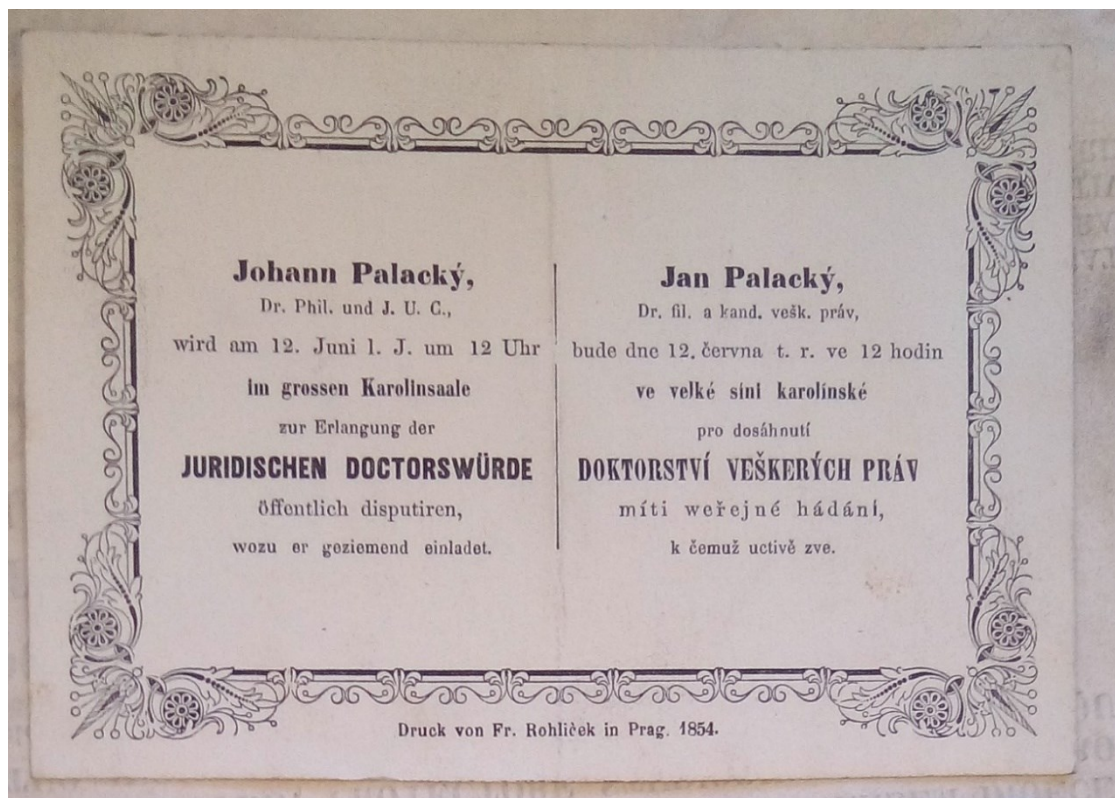
Obrazová příloha č. 5: Studijní výkaz z roku 1847.

Obrazová příloha č. 6: Pozvánka na promoci k udělení diplomu doktora filozofie 11. května 1850.

Obrazová příloha č. 7: Pozvánka na promoci k udělení diplomu doktora práv 12. června 1854.

Obrazová příloha č. 8: Fotografie: Dr. Jana Palackého z roku 1885.

Obrazová příloha č. 9: Jan Kašpar Křtitel Palacký, přibližně po roce 1900.

Obrazová příloha č. 10: Pohlednice od studentů Geografického semináře, podepsaný Nikolau, Filip, Šmejkal, 1905.

Obrazová příloha č. 11: Smuteční oznámení Jana Palackého vydané Filozofickou fakultou c. k. české univerzity Karlo-Ferdinandovy v Praze.

Sbor professorský filosofické fakulty c. k. české univerzity Karlo-Ferdinandovy v Praze podává truchlivou zprávu, že zemřel dne 23. února 1908 bývalý člen jeho

JAN PALACKÝ,

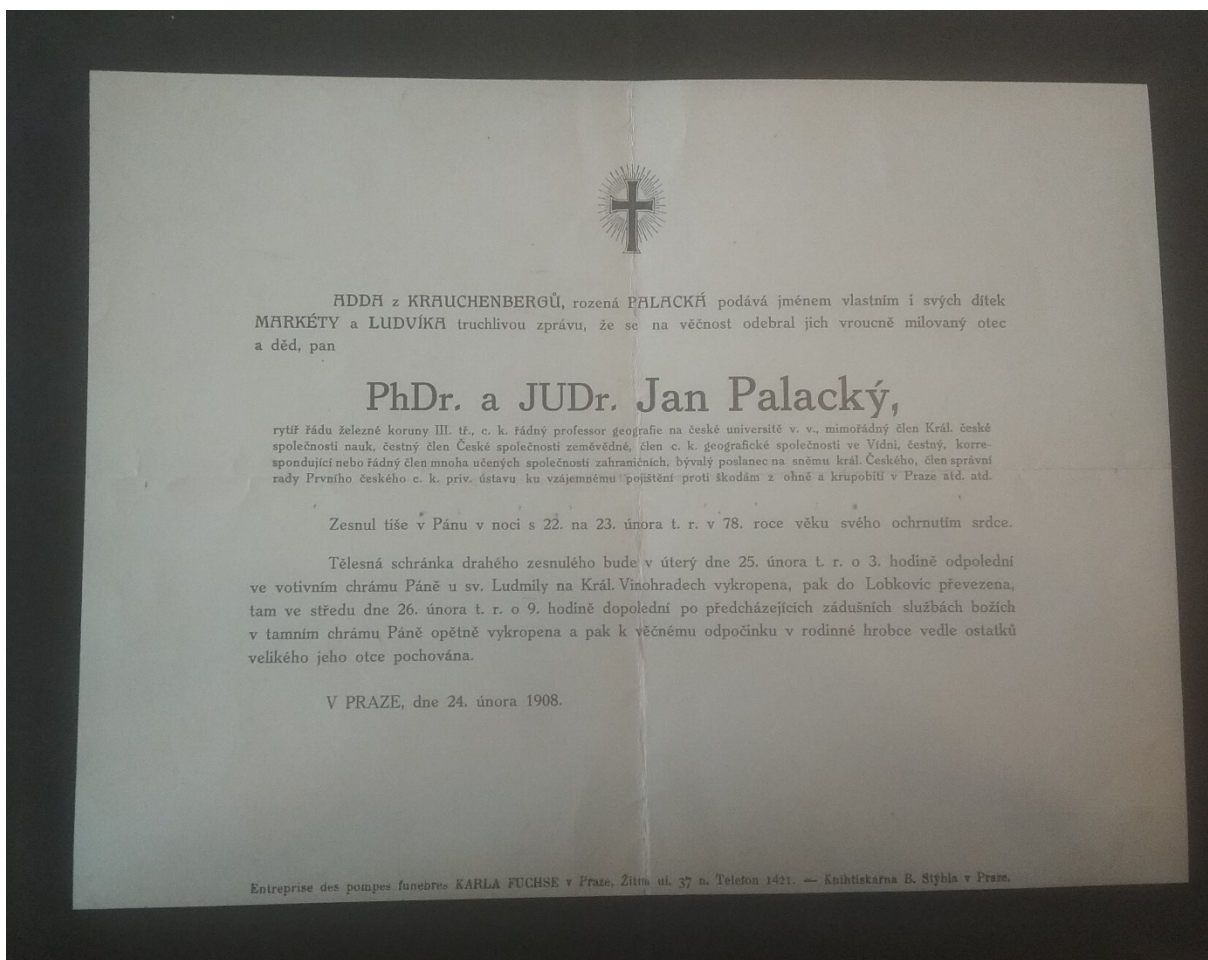
doktor filosofie a doktor práv, c. k. řádný profesor všeobecného srovnávacího zeměpisu ve vřslužbě (narodil se 10. října 1830), rytíř rakouského císařského řádu železné koruny III. třídy, mimořádný člen Král. české společnosti nauk, přírodovědeckých společností v Moskvě a v Řezně, čestný člen České společnosti zeměvědné, francouzské zoologické společnosti, člen Ornithologického, zeměpisného a zoolog.-botanického spolku ve Vídni, Botanického v Antverpách, mezinárodního botanického v Leydenu, mezinárodního výboru de l'assistance publique v Paříži, čestný člen Oriental Clubu v Londýně, výkonný člen Společnosti přírodnické k výzkumu Orientu ve Vídni, korrespondent C. k. říšského ústavu geolog. ve Vídni a čestný člen Ornithologické centrály král. Uherského.

Pohřeb zesnulého bude dne 25. února 1908 z chrámu Páně na Král. Vinohradech o 3. hodině odpolední do rodinné hrobky v Lobkovicích.

∇ PRAZE, dne 24. února 1908.

Knihkárna B. Stýbla v Praze.

Obrazová příloha č. 12: Smuteční oznámení Jana Palackého vydané rodinou.

Obrazová příloha č. 13: Matriční záznam o úmrtí a pohřbu.

1908 137 22. 24. února	Štáhl Vukohradý, čp 46 Neudova ul	Plátzek Vilém, o.k. telegrafní assistant, manžel Rozalie rod Vocaškové nar. 24/8 1832, Zbuzenice, Čb. 7/2/1911	35	Vukohradý Zbuzenice plic	hroz	Nezaopatřen opět, ale smrt nečekala. Kříž přišel k úmrtí.
1908 138 23. 25. února	Štáhl Vukohradý, čp 114	Dr. Jan Lalacký, v. universitní professor v.o. vůbec por Adila rod. Kámplové nar. 10/8 1830, Ledeč	77	Letkovic, o. Kárlův Nepřírodnost střemi	Josef Jiráek, Jarův Letkovicích	Nezaopatřen

Obrazová příloha č. 13a: Přiblížena kolonka „Byl-li, kdy a od koho zemřelý svátostmi zaopatřen? Nebyl-li zaopatřen, proč?“ ve formuláři Matriční záznam o úmrtí a pohřbu.

Plovien povolán o 8 hod. přehodil mi.
 Prof. Pal. před povolán, ještě
 bude povolán, až bude čas.
 Na to o milnosti volán
 Nezaopatřen
 opět, ale smrt nečekala.
 Kříž přišel k úmrtí.
 Nezaopatřen

Příloha č. 14: Hrob Jana Palackého (1830–1908), Adeliny Palacké (1861–1944), Eugenie Palacké (1869–1876), Olgy Palacké (1860–1881) v Lobkovicích.

